

CRNA GORA

MINISTARSTVO FINANSIJA

SAVJET ZA TRGOVINSKE OLAKŠICE

**PROGRAM TRGOVINSKIH OLAKŠICA
2024-2026
s okvirnim Akcionim planom**

Oktobar, 2024

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
1.1. SVRHA I CILJEVI DOKUMENTA.....	4
1.2. PRETHODNI DOKUMENTI U OBLASTI TRGOVINSKIH OLAKŠICA.....	5
1.3. USKLAĐENOST SA MEĐUNARODNIM OBAVEZAMA.....	7
1.4. POZICIONIRANJE U STRATEŠKOM OKVIRU CRNE GORE.....	15
1.5. ORODNJAVANJE JAVNIH POLITIKA.....	23
1.6. STRATEŠKA ANALIZA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U FAZI DEFINISANJA CILJEVA.....	24
2. ANALIZA TRENUTNE SITUACIJE	26
2.1. STUDIJA MJERENJA PROSJEČNOG VREMENA CARINJENJA 2021. GODINE	26
2.2. OECD INDIKATORI TRGOVINSKIH OLAKŠICA 2022.	28
2.3. UN GLOBALNO ISTRAŽIVANJE O DIGITALNOM I ODRŽIVOM OLAKŠAVANJU TRGOVINE 2023.	30
2.4. WBG ALAT SVJETSKE BANKE ZA PRAĆENJE NAPRETKA TRGOVINSKIH OLAKŠICA (TRACKING TOOL) 2024.	39
2.5. IZVJEŠTAJ OECD-A O CRNOJ GORI ZA 2024. GODINU	56
2.6. PESTLE ANALIZA.....	57
2.7. SWOT ANALIZA.....	60
2.8. ANALIZA ZAINTERESOVANIH STRANA.....	63
3. CILJEVI PROGRAMA I PRATEĆI INDIKATORI UČINKA.....	65
3.1. OPŠTI CILJ PROGRAMA	68
3.2. OPERATIVNI CILJEVI PROGRAMA.....	69
3.3. OPERATIVNI CILJ 1: TRANSPARENTNOST I PREDVIDLJIVOST	70
3.4. OPERATIVNI CILJ 2: OPTIMIZACIJA I AUTOMATIZACIJA	80
3.5. OPERATIVNI CILJ 3: SIMPLIFIKACIJA I HARMONIZACIJA.....	89
3.6. OPERATIVNI CILJ 4: EFEKTIVNOST I SARADNJA.....	98
4. SPROVOĐENJE PROGRAMA	106
4.2. PRAĆENJE SPROVOĐENJA, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA	106
4.3. POČETNE RADNJE	107
4.4. FINANSIRANJE SPROVOĐENJA PROGRAMA	107
4.5. UPRAVLJANJE RIZIKOM.....	109
5. INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE	115
6. OKVIRNI AKCIONI PLAN	119
OPŠTI CILJ PROGRAMA.....	120
OPERATIVNI CILJ 1: TRANSPARENTNOST I PREDVIDLJIVOST	121
OPERATIVNI CILJ 2: OPTIMIZACIJA I AUTOMATIZACIJA	126
OPERATIVNI CILJ 3: SIMPLIFIKACIJA I HARMONIZACIJA	132
OPERATIVNI CILJ 4: EFEKTIVNOST I SARADNJA	136

LISTA SKRAĆENICA

CEFTA	Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini
CIS	Carinski informacijski sistem
DP 5	Dodatni protokol 5
EU	Evropska unija
GIZ	Njemačka agencija za međunarodnu saradnju
IFC	Međunarodna finansijska korporacija
NCTS	Novi kompjuterizovani tranzitni sistem
OPS	Ovlašćeni privredni subjekt
PKCG	Privredna komora Crne Gore
SzTO	Savjet za trgovinske olakšice
STO	Svjetska trgovinska organizacija
TFA	STO Sporazum o trgovinskim olakšicama
UNCTAD	Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju
UNECE	Ekonomski komitet Ujedinjenih nacija za Evropu
WBG	Grupacija Svjetske banke

1. UVOD

Program trgovinskih olakšica 2024-2026 (Program) predstavlja sveobuhvatnu inicijativu koja ima za cilj unapređenje efikasnosti, efektivnosti i lakoće prekogranične trgovine. Ovaj program služi kao polazna osnova u planovima Crne Gore da se potpunije integriše u globalne ekonomske tokove ali i uskladi sa utvrđenim standardima međunarodne prekogranične trgovine. Osim što predstavlja odgovor na niz međunarodnih i nacionalnih obaveza koje proizilaze iz integracionih procesa a koje upućuju na potrebu dodatnog unapređenja efikasnosti prekogranične trgovine, ovim Programom se utvrđuje i zajednička agenda za sve nadležne organe u ovoj oblasti. Naime, oblast trgovinskih olakšica predstavlja horizontalnu javnu politiku, a pojedine oblasti na koje se ona odnosi već su u manjoj mjeri obuhvaćene pojedinim strateškim dokumentima.

Koristeći iskustva i najbolje prakse koje se u ovoj oblasti primjenjuju, Crna Gora ovim Programom nastavlja da na sistematičan način identifikuje sistemska uska grla u prekograničnoj trgovini i, u skladu sa svojim specifičnostima, utvrđuje operativne ciljeve, pravce i prioritete djelovanja, kao i uloge i odgovornosti nadležnih državnih organa i udruženja privatnog sektora u tom procesu. Na ovaj način, definiše se trogodišnji okvir za izradu drugih sektorskih dokumenta za implementaciju konkretnih reformskih aktivnosti za olakšanje trgovine koji će podržati ciljeve ekonomskog razvoja Crne Gore, kao i ispunjavanje obaveza Crne Gore u skladu sa relevantnim međunarodnim i regionalnim sporazumima.

1.1. SVRHA I CILJEVI DOKUMENTA

Primarna svrha Programa je da identifikuje operativne ciljeve i aktivnosti kojima će se omogućiti da se pojednostave trgovinski procesi, smanje administrativne barijere i redukuju troškovi privatnog sektora u obavljanju prekograničnih transakcija.

Primarna svrha Programa je:

- **Pojednostavljenje trgovinskih procesa:** Program se fokusira na pojednostavljivanje i povećanje efikasnosti trgovinskih procedura, što uključuje smanjenje složenosti i vremena potrebnog za prekogranične trgovinske transakcije.
- **Smanjenje administrativnih barijera:** Cilj je da se minimiziraju kašnjenja, kao i troškovi uzrokovani postojećim administrativnim preprekama poboljšavajući ukupnu prekograničnu trgovinsku efikasnost.
- **Modernizacija graničnih procedura:** Unapređenje prekograničnih operacija kroz usvajanje modernih tehnoloških rješenja je centralni aspekt Programa. Ovo uključuje implementaciju naprednih sistema za uvoz, izvoz i tranzit kako bi se ubrzali trgovinski tokovi i transparentnost carinskih operacija, ali i drugih graničnih procedura.
- **Promovisanje efikasne i transparentne trgovinske prakse:** Program je posvećen promovisanju transparentnih trgovinskih praksi, koje su ključne za izgradnju povjerenja među međunarodnim trgovinskim partnerima i investitorima.

Ciljevi Programa su:

Jačanje konkurentske pozicije Crne Gore: Unapređenjem i olakšavanjem trgovine, Crna Gora ima za cilj da ojača svoj status atraktivnog i konkurentnog partnera u međunarodnoj trgovini.

Stimulisanje ekonomskog rasta: Očekuje se da će pojačana trgovinska aktivnost, kao rezultat efikasnih olakšavanja prekogranične trgovine, pokretati ekonomski rast i razvoj unutar zemlje.

Principi na kojima se Program zasniva:

1. Princip kontinuiteta politika:

Osiguranje da je novi Program usklađen sa prethodnim trgovinskim politikama i dostignućima i da se na njih nadograđuje.

Stvaranje koherentnosti sa drugim relevantnim politikama koje utiču na prekograničnu trgovinu radi jedinstvenog pristupa.

Usklađivanje programa sa strateškim politikama na nacionalnom nivou i u okvirima EU politika, ali i drugih međunarodno preuzetih obaveza.

2. Holistički i integralni pristup:

Balansiranje horizontalnih i vertikalnih elemenata, odnosno obezbjeđivanje da se Program na uravnotežen način bavi i međusektorskim uticajima i specifičnim sektorskim politikama.

Uključivanje širokog spektra zainteresovanih strana, uključujući nadležne državne organe, učesnike iz privatnog sektora i međunarodnih organizacija kako bi se osigurao sveobuhvatan i inkluzivan pristup.

1.2. PRETHODNI DOKUMENTI U OBLASTI TRGOVINSKIH OLAKŠICA

Strategija trgovinskih olaksica 2018-2022, koja je bila usaglašena sa međunarodnim obavezama Crne Gore u odnosnom periodu, usvojena je u martu 2018. godine i predstavljala je sveobuhvatan pristup unapređenju prekograničnih procesa u zemlji. Strategija je definisala pet „operativnih ciljeva” i, s obzirom na svaki cilj, utvrdila „mjere” koje će implementirati nadležni organi, i to u najvećoj mjeri – Uprava carina, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Granična policija, u saradnji sa privatnim sektorom.

Navedeni operativni ciljevi su sljedeći:

Unapređenje transparentnosti i pristupa informacijama - povećanje dostupnosti i kvaliteta informacija koje se odnose na prekograničnu trgovinu i uspostavljanje kontakt tačaka u okviru nadležnih organa koje će odgovarati na razumne upite zainteresovanih strana;

Usklađivanje i racionalizacija formalnosti, dokumentacije i taksi – vršenje redovne revizije svih formalnosti, dokumentacije, taksi i naknada u vezi sa uvozom, izvozom i tranzitom roba u cilju minimiziranja administrativnih opterećenja poslovne zajednice;

Implementiranje procedura pojednostavljenog i ubranog puštanja roba – set mjera (poput proširenja primjene pojednostavljenih postupaka i ovlaštenih privrednih subjekata, uvođenje sistema obrade prije dolaska robe i ubzanje protoka kvarljive robe), koje imaju za cilj smanjenje vremena potrebnog za okončanje svih procedura u prekograničnom prometu, čija će se uspješnost pratiti kroz redovno sprovođenje Studije mjerenja prosječnog vremena puštanja roba;

Unapređenje saradnje i povećanje efektivnosti graničnih kontrola – uspostavljanje i razvoj potpuno funkcionalnog sistema za upravljanje rizikom koji će obezbijediti identifikaciju i fokusiranje na pošiljke visokog rizika, razmjenu informacija i vršenje zajedničkih kontrola, kako bi se omogućio adekvatan balans između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa;

Proširenje automatske obrade i elektronske razmjene podataka – razvoj i umrežavanje informacionih sistema organa nadležnih za prekogranični promet kojima se unapređuje komunikacija i razmjena podataka između nadležnih organa, kao i između njih i privrednih subjekata, čime se izbjegava dupliranje i smanjuje vrijeme zadržavanja robe.

Za svaki operativni cilj i svaku mjeru definisani su indikatori, kao i organi nadležni za sprovođenje mjera u cilju obezbijedivanja adekvatnih kadrovskih resursa za realizaciju i uspostavljanja relevantnih polaznih osnova za mjerenje učinka, gdje je to potrebno.

Početna faza implementacije u 2018. i 2019. godini pratila je planiranu dinamiku i pokazivala dobre rezultate. Međutim, početak pandemije COVID-19 početkom 2020. godine uveo je izazove bez presedana koji su značajno poremetili zamah implementacije strategije:

Poremećaj trgovinskih tokova: globalna blokada i ograničenje kretanja drastično su smanjili obim trgovine i poremetili lance nabavke, direktno utičući na planirana poboljšanja u olakšavanju trgovine. Ovo usporavanje je otežalo procjenu efikasnosti novoprimijenjenih procedura i tehnologija u normalnim trgovinskim uslovima.

Raspodjela resursa: Pandemija je pomjerila Vladine prioritete ka zdravlju i ekonomskom opstanku, što je dovelo do preusmjeravanja resursa sa projekata za olakšavanje trgovine. Sredstva i kadrovski potencijali preusmjereni su na rješavanje hitnih zdravstvenih slučajeva i podršku naporima za ekonomski oporavak, ostavljajući manje kapaciteta za fokusiranje na dugoročne ciljeve trgovinske strategije.

Zaustavljene inicijative za modernizaciju: Projekti usmjereni na proširenje automatske obrade i elektronske razmjene podataka suočili su se s kašnjenjima jer su IT resursi i pažnja stručnjaka preusmjereni na prioritete kako bi se podržale potrebe za podacima u vezi s pandemijom i infrastruktura za rad na daljinu.

Nakon izbora 2020. godine, promjene u Vladi pratila je promjena u fokusu politike i administrativne reorganizacije. Ove promjene su imale nekoliko implikacija:

Nedostatak kontinuiteta: Tranzicija u Vladi dovela je do pauze i usporavanja napretka u implementaciji mjera za olakšice trgovine, a fokus je stavljen na reviziju i prilagođavanje postojećih planova u skladu sa prioritetima politike nove administracije.

Nepopunjene pozicije u Nacionalnom komitetu za trgovinske olakšice: Česte kadrovske promjene na rukovodećim pozicijama u državnoj upravi uticale su i na rad Nacionalnog komiteta za olakšavanje trgovine, što je rezultirao smanjenim nadzorom i koordinacijom implementacije Strategije. Uloga Komiteta u kontinuiranom praćenju napretka i prilagođavanju strategija novim izazovima bila je

ključna, a bez potpuno funkcionalnog Komiteta i Sekretarijata za stručnu podršku u radu Komiteta, nekim inicijativama su nedostajale potrebne smjernice i podrška.

Smanjena međuagencijska saradnja: Efikasna poboljšanja granične kontrole u velikoj mjeri zavise od međuagencijske saradnje. Administrativna reorganizacija i kadrovske promjene umanjile su djelotvornost koordinacijskih napora među graničnim agencijama, što je uticalo na operativni cilj poboljšanja saradnje i povećanja djelotvornosti graničnih kontrola.

Uprkos ovim zastoјima, temeljni rad obavljen u prvim godinama pružio je vrijedne uvide i postavio okvir za ponovno fokusiranje na ovu oblast. Kako se globalni i nacionalni konteksti stabilizuju, postoji prilika za reviziju i revitalizaciju strategije, uzimajući u obzir lekcije naučene tokom pandemije i potrebu za fleksibilnošću u tranziciji državnih administracija. Uspostavljanje novog Savjeta za trgovinske olakšice (NTFC) i njegovo jačanje, zajedno s obnovljenom posvećenošću ciljevima strategije, biće od suštinskog značaja za prevazilažanje zastoја i postizanje planiranih ishoda novog Programa, kao i za implementaciju novih mjera u oblasti olakšavanja prekogranične trgovine.

1.3. USKLAĐENOST SA MEĐUNARODNIM OBAVEZAMA

Centralni dio Programa je posvećenost Crne Gore da se uskladi sa međunarodnim standardima za olakšavanje trgovine. Ovo uključuje dosljednu implementaciju Sporazuma Svjetske trgovinske organizacije o olakšicama u trgovini (TFA) i Dodatnog protokola 5 Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA AP5), u kojima su postavljene ključne mjere za pojednostavljenje i usklađivanje trgovinskih procedura. Pored toga, kako Crna Gora teži da se pridruži Evropskoj uniji, Program je osmišljen tako da se postepeno usklađuje sa propisima i direktivama EU koji se odnose na olakšavanje trgovine, carine i upravljanje granicama.

EU OBAVEZE	
Program trgovinskih olakšica 2024-2026 je značajna komponenta šire strategije za usklađivanje sa standardima i zahtjevima EU, što je od suštinskog značaja za njen proces pristupanja EU. Program ne samo da ima za cilj da modernizuje i pojednostavi trgovinske procese u Crnoj Gori, već i obezbjeđuje da ovi procesi budu kompatibilni sa praksama EU, čime se omogućava lakša integracija u tržište EU i njen regulatorni okvir. Crna Gora ima jasne obaveze da uskladi svoj Program trgovinskih olakšica sa pravnim tekovinama EU, posebno u vezi sa određenim pregovaračkim poglavljima. To uključuje:	
Poglavlje 1 – Slobodno kretanje robe	Poglavlje 1 pravne tekovine EU, koje se odnosi na slobodno kretanje roba, direktno je povezano sa olakšavanjem trgovine kroz nekoliko ključnih mehanizama koji pojednostavljaju i poboljšavaju efikasnost trgovine preko granica EU. Uklanjanje tehničkih barijera: Ovo poglavlje nalaže eliminaciju tehničkih barijera u trgovini, kao što su različiti nacionalni standardi i propisi koji bi mogli ometati slobodan protok robe kroz zemlje članice EU. Usklađivanjem standarda za proizvode, sigurnosnih propisa i procjena usklađenosti u cijelosti, osigurava se da se roba proizvedena u jednoj državi članici može prodavati u drugoj bez dodatnih prilagodjavanja ili provjera. Harmonizacija standarda: Zahtijeva usklađivanje nacionalnih standarda sa

		standardima EU. Ovo usklađivanje uključuje tehničke specifikacije, sigurnost proizvoda i standarde zaštite potrošača. Proizvodi koji su u skladu s ovim harmoniziranim standardima mogu se slobodno trgovati unutar EU, što pojednostavljuje lanac snabdijevanja i smanjuje troškove za proizvođače i potrošače. Uzajamno priznavanje: Princip uzajamnog priznavanja igra ključnu ulogu u olakšavanju trgovine. Propisuje da ako se proizvod legalno prodaje u jednoj zemlji EU, treba mu dozvoliti prodaju u bilo kojoj drugoj zemlji EU, čak i ako proizvod nije u potpunosti usklađen sa specifičnim tehničkim pravilima te zemlje, pod uslovom da ispunjava bitne sigurnosne zahtjeve. Ovo smanjuje dupliranje u testiranju i sertifikaciji, omogućavajući jednostavniju i bržu prekograničnu trgovinu. Uklanjanjem navedenih barijera i usklađivanjem propisa, ovo poglavlje značajno pojednostavljuje procese trgovanja. Olakšava preduzećima, posebno malim i srednjim preduzećima, pristup širim tržištima bez tereta snalaženja u različitim propisima u različitim zemljama.
Poglavlje 11- Poljoprivreda i ruralni razvoj		Kroz Pregovaračko poglavlje 11 se pregovaraju propisi kvaliteta hrane i poljoprivrednih proizvoda. U tom pregovaračkom poglavlju su definisani parametri odnoso standardi kvaliteta proizvoda, kao i pravila za organske proizvode, koji se takođe kontrolišu prilikom uvoza.
Poglavlje 12- Bezbednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor		Ovo poglavlje je direktno relevantno za olakšavanje trgovine, posebno u kontekstu poljoprivrednih proizvoda i prehrambenih proizvoda. Harmonizacija standarda: Poglavlje 12, je jedno od najzahtjevnijih poglavlja i podrazumijeva da Crna Gora uskladi standarde iz tri velike oblasti: bezbjednosti hrane, veterina i fitosanitarna politika sa standardima EU. Ovo usklađivanje između ostalog, uključuje i propise o proizvodnji, preradi, distribuciji i prodaji hrane, čime se osigurava da svi prehrambeni proizvodi zadovoljavaju visoke standarde bezbjednosti. Takvo usklađivanje je od suštinskog značaja za omogućavanje slobodnog kretanja poljoprivrednih dobara unutar EU bez dodatnih nacionalnih barijera. Veterinarska i fitosanitarna kontrola na graničnim prelazima: Ove kontrole naglašavaju važnost efikasne veterinarske kontrole i kontrole u fitosanitarnoj oblasti na granicama i unutar zemlje. Usvajanjem standarda EU, Crna Gora mora implementirati službene kontrole i sertifikaciju kako bi upravljala i spriječila rizike povezane sa bolestima životinja i štetnim organizmima bilja. Pojednostavljene veterinarske i fitosanitarne kontrole su obavezujući standard, a treba napore uložiti na podizanju efikasnosti čime bi se doprinjelo bržem i predvidljivijem prelasku granice za kontrolisane poljoprivredne proizvode. Sistemi sertifikacije i sljedivosti: Propisi EU zahtijevaju sveobuhvatne sisteme sljedivosti za sve oblasti, od farme do stola. Crna Gora mora uspostaviti sisteme za praćenje porijekla i rukovanja prehrambenim proizvodima, što ne samo da poboljšava bezbjednost hrane, već i povećava povjerenje potrošača u sigurnost prehrambenih proizvoda koji

	ulaze na tržište EU. Efikasni sistemi sertifikacije i sljedivosti mogu doprinjeti efikasnijem procesu izvoza, a osiguravanje usklađenosti sa standardima EU je osnovni preduslov, čime se generalno olakšava i pristup tržištu EU. Upravljanje rizikom: Implementacija pravila za upravljanje rizicima u skladu sa EU za oblast bezbjednost hrane, veterine i fitosanitarnu oblast pomaže u identifikaciji, upravljanju i ublažavanju potencijalnih rizika povezanih sa trgovinom. Efikasno i efektivno upravljanje rizikom može da doprinese trgovini i da umani broj slučajeva prekida trgovine zbog zdravstvenih ili sigurnosnih razloga. Zaštita javnog zdravlja: Osiguranje bezbjednosti prehrambenih proizvoda i zdravlja životinja i bilja direktno utiče na javno zdravlje. Usklađivanjem sa standardima EU, Crna Gora pomaže da se garantuje da je njen izvoz siguran za potrošnju, čime se ispunjavaju propisani uslovi za izvoz u EU, čime se derogiraju zabrane ili ograničenja na tržištu EU. Ulaganje u infrastrukturu i izgradnju kapaciteta: Usklađenost sa Poglavljem 12 često zahtijeva značajna ulaganja u infrastrukturu, kao što su izgradnja graničnih prelaza sa ispunjenim uslovima za vršenje veterinarskih i fitosanitarnih pregleda, izgradnja karantinskih jedinica, izgradnja objekta za neškodljivo uklanjanje nusproizvoda životinjskog porijekla, opremanje laboratorija i razvoj metoda za ispitivanje, oprema i vozila za inspekcije i obuka za inspektore i druge relevantne službenike. Ove investicije ne samo da podržavaju usklađenost sa standardima EU, već i poboljšavaju ukupnu efikasnost i efektivnost trgovinskih procesa u vezi sa poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima. Ispunjavanjem zahtjeva Poglavlja 12, Crna Gora može olakšati protok svojih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u EU, ispunjavajući propisane uslove EU i bolji pristup tržištu. Ovo usklađivanje je ključno za održavanje integriteta lanca snabdijevanja hranom i osiguravanje da su proizvodi koji se kreću preko granica bezbjedni, i bez zdravstvenih rizika.
Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost	Ovo poglavlje zahtijeva od Crne Gore da obezbijedi sigurno i efikasno upravljanje granicom, sastavni dio olakšavanja trgovine, usklađivanje sa standardima EU u carinskoj kontroli i bezbjednosti. Upravljanje granicom: Efikasno upravljanje granicama je kritična komponenta Poglavlja 24. Od Crne Gore se traži da osigura da njene prakse granične kontrole ispunjavaju standarde EU, što uključuje sofisticirane i efikasne granične provjere koje omogućavaju nesmetan tok legitimne trgovine i putovanja uz sprječavanje ilegalnih aktivnosti. Pravilno upravljanje granicom direktno utiče na brzinu i sigurnost prekogranične trgovine. Carinska saradnja: Iako su prvenstveno obuhvaćena Carinskom unijom (Poglavlje 29), carinska pitanja se takođe ukrštaju sa pravdom i bezbednošću u sprečavanju krijumčarenja i prevare. Poglavlje 24 obuhvata jačanje carinske saradnje između Crne Gore i država članica EU,

		uključujući razmjenu informacija i zajedničke operacije, što pomaže u pojednostavljivanju carinskih procedura i jačanju bezbjednosti na granicama.
Poglavlje 29	–	Carinska unija: Možda najdirektnije relevantno, ovo poglavlje zahtijeva da Crna Gora uskladi svoje carinsko zakonodavstvo sa EU, pokrivajući sve aspekte carinskih procedura i praksi. Usvajanje i implementacija carinskog zakonodavstva EU: Ovo je ključni element poglavlja 29. Carinska regulativa EU standardizuje carinske propise u svim zemljama članicama EU. Usvajanjem ovih propisa, Crna Gora se obavezuje na primjenu jedinstvenih procedura za rukovanje robom na svojim granicama. Ova uniformnost pojednostavljuje i ubrzava granične provjere, smanjuje administrativna opterećenja i olakšava brže carinjenje i puštanje robe. Harmonizacija tarifa: Dio Carinske unije uključuje korišćenje zajedničke eksterne tarife kada se trguje sa zemljama koje nisu članice EU. Za Crnu Goru to znači prilagođavanje tarifnih rasporeda u skladu sa onima u EU, osiguravajući da se iste carine primjenjuju jednoobrazno na svu robu koja ulazi na tržište EU. Ova predvidljivost tarifnih stopa olakšava preduzećima da izračunaju troškove i planiraju svoje trgovačke aktivnosti. Pojednostavljenje carinskih procedura: EU promoviše pojednostavljene carinske procedure kao što su sistemi sa jednim šalterom, elektronske carinske deklaracije i automatizovani procesi. Usvajanje ovih metoda može značajno smanjiti vrijeme i troškove vezane za uvoz i izvoz robe, povećavajući ukupnu efikasnost trgovine. Modernizacija carinske infrastrukture: Modernizacija carinske infrastrukture sa naprednom tehnologijom za stvari poput skeniranja tereta i obrade podataka omogućava bržu obradu robe na granicama. Ova modernizacija je od suštinskog značaja za suočavanje s velikim obimom trgovine i za osiguranje sigurnosti i sigurnosti bez ugrožavanja brzine. Obuka i izgradnja kapaciteta: Implementacija carinskog zakonodavstva EU zahtijeva kvalifikovane carinske službenike. Stoga, Poglavlje 29 takođe uključuje programe obuke za carinske organe kako bi se osiguralo da razumiju i mogu efikasno implementirati carinske politike EU. Ova izgradnja kapaciteta je ključna za osiguranje da se carinske procedure ne samo poštuju, već su efikasne i usklađene s najboljom praksom. Upravljanje rizikom: Efikasna carinska kontrola uključuje strategije upravljanja rizikom za efikasnije ciljanje inspekcija i smanjenje vremenskih kašnjenja za zakonitu trgovinu. Usvajanjem standarda EU u upravljanju rizicima, Crna Gora može poboljšati bezbjednost svojih granica uz omogućavanje bržih trgovinskih tokova.

	Procedure tranzita: EU ima snažne propise koji regulišu tranzit robe, posebno one koja nije porijeklom iz EU, ali se kreće preko njene teritorije. Crna Gora mora uskladiti svoje tranzitne procedure sa EU kako bi osigurala nesmetano kretanje robe preko više granica unutar teritorije EU, što je ključno za međunarodnu logistiku i lance snabdijevanja. Kroz ove različite mjere, Poglavlje 29 ne samo da ima za cilj da uskladi carinske procedure Crne Gore sa onima u EU, već i da unaprijedi efikasnost i efektivnost prekogranične trgovine. Ovo usklađivanje je kritično za smanjenje trgovinskih barijera i olakšavanje lakše integracije u jedinstveno tržište EU. Napomena: U odnosu na izvještavanje kroz poglavlje 29, prepoznaje se horizontalna veza sa poglavljem 30 – Vanjski odnosi.
WTO SPORAZUM O TRGOVINSKIM OLAKŠICAMA	
	Crna Gora je WTO Sporazum o trgovinskim olakšicama ratifikovala 27. marta 2016. godine i zvanično obavijestila STO o prihvatanju 10. maja 2016. godine. Na nivou STO, Sporazum je stupio na snagu 22. februara 2017. godine, nakon što su ga usvojile dvije trećine članica STO-a, i za Crnu Goru je obavezujući od tog datuma. Crna Gora je u oktobru 2014. godine STO-u distribuirala Notifikaciju za članove TFA koji spadaju u “kategoriju A” (veza dokument: WT/PCTF/N/MNE/1 – 7. oktobra 2014). Ista se odnosi na članove TFA koji su već implementirani, odnosno za koje je Crna Gora bila spremna da implementira danom stupanja na snagu Sporazuma. Vezano za “kategoriju B” (mjere za čiju implementaciju je potrebno dodatno vrijeme) i “kategoriju C” (mjere koje zahtijevaju dodatno vrijeme i eksternu tehničku podršku kako bi bile implementirane) prva notifikacija dostavljena je 31. maja 2017. godine (veza dokument broj: G/TFA/N/MNE/1) dok su u avgustu 2019. dokumentom G/TFA/N/MNE/1/Add.1 definisani finalni datumi (“<i>definitive date of implementation</i>”) implementacije pomenutih kategorija i pomenutom notifikacijom je, u odnosu na 2017, za dio članova notifikovano da prelaze u kategoriju A. Prema podacima STO, trenutna stopa realizacije obaveza iz TFA iznosi 95,4%. Obavještenja o napretku u pružanju podrške tehničke pomoći i aranžmanima o pružanju podrške tehničke pomoći nisu notifikovana i u ovom dijelu prepoznaje se obaveza pripreme pomenute notifikacije. Crna Gora je, takođe, notifikovala da je u potpunosti implementirala nekoliko ključnih članova WTO TFA kao što su član 1.4 (objavljivanje na Internetu uvoznih, izvoznih i tranzitnih procedura i kontakt tačaka), član 10.6.2 (upotreba carinskih posrednika) i član 12.2.2 (kontakt tačke za carinsku saradnju). U odnosu na dokument G/TFA/N/MNE/1/Add.1, kao članovi za koje je tražen tranzicioni period sa finalnim datumima za implementaciju, prepoznati su: Član 7 – Oslobađanje i carinjenje roba i to u kontekstu 7.1 – Obrada prije dolaska roba, 7.8 – Ubrzane pošiljke, 7.9 – Kvarljiva roba; Član 10 – Formalnosti u vezi sa uvozom, izvozom i tranzitom vezano za 10.4 – Princip jednog prozora (Jedinstveni šalter) i Član 11 – Sloboda tranzita vezano za više stavova (11.5-11.10). U odnosu na navedeno obaveze bi trebalo da budu implementirane zaključno sa 1. januarom 2025.
Dosljedna implementacija STO obaveza	Program trgovinskih olakšica je direktno fokusiran na punu implementaciju obaveza prema WTO TFA. Implementacijom Programa, Crna Gora radi na ispunjavanju obaveza koje je ratifikovala u okviru TFA, kao što su pojednostavljenje carinskih procedura, povećanje transparentnosti i usvajanje savremenih trgovinskih praksi. Fokus je na dosljednoj implementaciji, ne samo na nivou propisa i procedura, već i na

	punoj primjeni u praksi.
Upravljanje carinama i granicom	Ključni aspekti WTO TFA i crnogorskog Programa je modernizacija upravljanja carinom i granicom. Ovo uključuje: Pojednostavljenje procedura: crnogorski Program za olakšavanje trgovine i WTO TFA fokusiraju se na pojednostavljivanje carinskih, ali i drugih graničnih procedura. Ovo uključuje pojednostavljenje procesa, smanjenje zahtjeva za dokumentacijom i promovisanje upotrebe elektronskih sistema za aktivnosti vezane za trgovinu. Sprovođenje ovih mjera može značajno smanjiti troškove, kao i vrijeme povezano s trgovinom preko granica. Poboljšanje transparentnosti: WTO TFA zahtijeva od svojih članica da objave svoje trgovinske propise. Crna Gora, usklađivanjem svojih mjera za olakšavanje trgovine sa ovim odredbama, povećava transparentnost i predvidljivost u trgovini, što je ključno za privlačenje stranih investicija i poboljšanje poslovnog povjerenja. Uspostavljanje jedinstvenog šaltera (Princip jednog prozora): Jedan od ključnih aspekata WTO TFA je uspostavljanje sistema jedinstvenog šaltera u kojem trgovci mogu dostaviti sve potrebne informacije i dokumente (potrebne za uvoz, izvoz ili tranzit roba) preko jedne ulazne tačke. Napori Crne Gore da implementira sistem jedinstvenog šaltera direktno bi ispunili ovaj zahtjev, značajno pojednostavljenje procedura podnosiocima zahtjeva. Ovo posebno u slučajevima kada su zahtjevi u vezi sa dokumentacijom i/ili podacima već primljeni putem jedinstvenog šaltera, ista dokumentacija / podaci se neće tražiti od strane organa ili agencija koje učestvuju u procesu osim u hitnim situacijama i drugim ograničenim izuzetnim okolnostima koje će biti javno objavljene. Unapređenje saradnje sa graničnim agencijama: U skladu sa WTO TFA preporukom, Program podstiče saradnju između carine i drugih relevantnih organa po pitanju olakšavanja trgovine i poštovanja carinskih propisa. Za Crnu Goru to znači poboljšanje koordinacije između različitih graničnih agencija kako bi se obezbijedilo efikasno i brzo puštanje robe.
Korišćenje tehnologije i digitalizacija	Usvajanje digitalnih tehnologija za olakšavanje trgovine, ključnog elementa WTO TFA, takođe je značajna komponenta Programa. Ovo uključuje razvoj elektronskih sistema svih organa i institucija uključenih u prekogranični protok robe, kao i uspostavljanje jedinstvenog šaltera.
CEFTA DODATNI PROTOKOL 5	
Implementacija CEFTA Dodatnog protokola 5 (AP5) je ključni korak za Crnu Goru i druge CEFTA članice, posebno imajući u vidu jedinstveni kontekst regiona, gdje nijesu sve članice dio Svjetske trgovinske organizacije (STO) i stoga nijesu direktno vezani Sporazumom STO o trgovinskim olakšicama (TFA). Iako je CEFTA AP5 usklađen sa obavezama STO TFA, on se takođe proteže dalje od ovih obaveza, baveći se specifičnim regionalnim potrebama i izazovima koji su jedinstveni za članice CEFTA-e.	

Protokol služi ne samo kao instrument za olakšavanje trgovine, već i kao alat za regionalnu integraciju i saradnju. Bliskim radom na pitanjima olakšavanja trgovine, zemlje CEFTA-e mogu podsticati jače ekonomske veze i regionalnu stabilnost. Za članice CEFTA koje nisu dio STO, AP5 pruža prilagođen okvir koji se bavi njihovim specifičnim potrebama za olakšavanjem trgovine, osiguravajući da ove zemlje ne zaostaju u regionalnom trgovinskom napretku. Veza između CEFTA AP5 i Programa trgovinskih olakšica 2024-2026 je značajna, jer su obje inicijative usmjerene na unapređenje trgovinskih procesa, doduše na različitim nivoima – regionalnom unutar CEFTA i nacionalnom unutar Crne Gore. Program trgovinskih olakšica u Crnoj Gori može se posmatrati kao komplementaran i podržavajući mehanizam za ciljeve postavljene u CEFTA AP5. Evo kako su međusobno povezani:	
Harmonizacija standarda i procedura:	Uzajamno priznavanje standarda i procedura koje zagovara CEFTA AP5 dopunjuje napore Crne Gore da se uskladi sa međunarodnom trgovinskom praksom. Usklađivanjem svojih procedura i standarda na nacionalnom nivou, Crna Gora se može efikasnije uključiti u regionalnu trgovinu, koristeći smanjene barijere i pojednostavljene procese.
Izgradnja kapaciteta i tehnička pomoć:	Aspekti izgradnje kapaciteta i tehničke pomoći CEFTA AP5 usklađeni su sa naporima Crne Gore da unaprijedi vještine i znanja svojih kadrovskih kapaciteta koji se odnosi na trgovinu. Nacionalni program može iskoristiti regionalne inicijative i resurse za jačanje svojih sposobnosti.
Implementacija najboljih praksi	Da bi efektivno učestvovala u CEFTA AP5, Crna Gora treba da obezbijedi da njeni pravni i politički okviri budu kompatibilni sa zahtjevima Protokola. Ovo usklađivanje je takođe kritična komponenta nacionalnog programa za olakšice trgovine, osiguravajući da su i regionalni i nacionalni naponi sinhronizovani.
Unapređenje regionalnih trgovinskih odnosa	Unapređenjem sopstvenih mjera za olakšavanje trgovine, Crna Gora ne samo da jača svoju nacionalnu trgovinsku efikasnost, već i postaje privlačniji i pouzdaniji trgovinski partner u CEFTA regionu. Ova poboljšana sposobnost direktno podržava ciljeve CEFTA AP5. Implementacija projekta SEED (sistemska razmjena elektronskih podataka) u okviru CEFTA Sporazuma je doprinos unapređenju i olakšavanju trgovine i regionalne ekonomske integracije omogućavanjem redovne i sistematske razmjene podataka između CEFTA strana u oblasti fitosanitarnih, veterinarskih carinskih i farmaceutskih poslova, u skladu sa pravnim tekovinama EU i praksama država članica EU.
EU DIGITALNA AGENDA ZA ZAPADNI BALKAN	
Veza između crnogorskog Programa za trgovinske olakšice i Digitalne agende EU za Zapadni Balkan je i strateška i sinergijska, jer obje inicijative imaju za cilj unapređenje digitalnih sposobnosti i dalje regionalne integracije. Evo kako se Program trgovinskih olakšica 2024-2026 usklađuje i podržava ciljeve Digitalne agende EU za zapadni Balkan:	
Usvajanje digitalnih rješenja	Naglasak Programa na digitalnoj integraciji, kao što je implementacija jedinstvenog šaltera i digitalnih carinskih sistema, direktno podržava ciljeve Digitalne agende EU. To uključuje podsticanje digitalne pismenosti, unapređenje digitalne infrastrukture i promociju upotrebe digitalnih tehnologija u različitim sektorima.

Poboljšanje prekogranične razmjene podataka	Implementacija digitalnih sistema za olakšavanje trgovine poboljšava efikasnost i pouzdanost prekogranične razmjene podataka. Ovo je u skladu sa ciljem EU Digitalne agende da se poboljša digitalna povezanost unutar Zapadnog Balkana, olakšavajući trgovinu i saradnju unutar regiona.
Usklađenost sa propisima i standardima EU	Integracijom digitalnih rješenja u skladu sa standardima EU, Crna Gora osigurava da su njene digitalne trgovinske prakse usklađene sa EU, omogućavajući lakšu integraciju u digitalni prostor Unije.
EU ZELENA AGENDA ZA ZAPADNI BALKAN	
Povezanost crnogorskog Programa trgovinskih olakšica i Zelene agende EU za Zapadni Balkan zasnovana je na zajedničkom cilju održivog razvoja, posebno u smislu integracije ekološki prihvatljivih praksi u trgovinske i ekonomske aktivnosti. Evo kako se Program za olakšice trgovine usklađuje i podržava ciljeve Zelene agende EU za Zapadni Balkan:	
Ekološki prihvatljivi carinski i trgovinski procesi	Program za olakšavanje trgovine uključuje zelene inicijative, kao što je smanjenje upotrebe papira putem digitalizacije i optimizacija logistike za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte. Ove prakse su u skladu sa fokusom Zelene agende EU na održivost životne sredine.
REVIDIRANA KYOTO KONVENCIJA	
Program trgovinskih olakšica i Revidirana Kyoto konvencija (RKC) su međusobno povezani kroz zajedničke ciljeve pojednostavljenja, standardizacije i povećanja efikasnosti carinskih procedura.	
Usklađivanje carinskih procedura	RKC pruža sveobuhvatan skup standarda za efikasne i efektivne carinske procedure. Program trgovinskih olakšica nastoji da se uskladi sa ovim standardima, osiguravajući da je njena carinska praksa u skladu sa međunarodnim normama.
Pojednostavljenje trgovinskih procesa	Osnovni princip RKC je pojednostavljenje carinskih procedura kako bi se olakšala trgovina. Crnogorski program ima za cilj da pojednostavi carinske procese, što je u skladu sa ciljevima RKC-a.
Jačanje transparentnosti	RKC naglašava važnost transparentnosti u carinskim procedurama. Program Crne Gore, usvajanjem mjera kao što je objavljivanje carinskih informacija i smjernica, usklađuje se sa ovim principom.
Usvajanje moderne tehnologije	RKC podstiče upotrebu modernih tehnologija u carinskim postupcima. Integracija digitalnih rješenja Crne Gore u Program olakšice trgovine odražava ovaj aspekt RKC-a.
Upravljanje rizikom i usklađenost	RKC se zalaže za efikasne sisteme carinske kontrole zasnovane na upravljanju rizikom i poštovanje propisa. Program Crne Gore, inkorporirajući ove principe, usklađuje se sa pristupom RKC carinskim kontrolama.
Globalna carinska saradnja	Usklađivanjem sa RKC, Crna Gora poboljšava svoju sposobnost saradnje sa drugim zemljama u carinskim pitanjima, olakšavajući međunarodnu trgovinu.
UN AGENDA 2030	
UN Agenda 2030 - je strategija koja uključuje 17 ciljeva održivog razvoja. Ciljevi su dodatno podijeljeni u 169 podciljeva i 232 indikatora. Sa stanovišta ovog programa, Program je usaglašen sa ciljevima: 8, 10 i 11, a koji se dominantno odnose na održiv ekonomski razvoj i smanjivanje nejednakosti u državi, uključujući i punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve	
SDG 8 (8.a): Promovisati održiv,	Posvećenost Programa implementaciji STO-ovog Sporazuma o olakšicama trgovine (TFA), koji ima za cilj da smanji trgovinske troškove i

inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve	poboljša pristup tržištu za zemlje u razvoju, podržava SDG 8. Poboljšanjem graničnih procesa i uključivanjem u inicijative za olakšavanje međunarodne trgovine, Crna Gora podstiče ekonomski rast vođen trgovinom, koji promoviše održivi ekonomski razvoj (8.a).
SDG 10 (10.6, 10.a): Smanjite nejednakost unutar i među zemljama	Učešćem u međunarodnim inicijativama, poput onih koje vode WTO, UNCTAD i CEFTA, i poboljšanjem pristupa tržištu za manje razvijene zemlje, Program promoviše inkluzivno globalno upravljanje (10.6) i jednake mogućnosti u međunarodnoj trgovini (10.a).
SDG 17 (17.10, 17.11, 17.12): Ojačati sredstva za implementaciju i revitalizovati Globalno partnerstvo za održivi razvoj	17.10: Smanjenjem nekarinskih barijera i jačanjem trgovinske saradnje, Program trgovinskih olakšica doprinosi promovisanju univerzalnog, otvorenog sistema trgovine zasnovanog na pravilima. 17.11: Poboljšanjem olakšavanja trgovine i pristupa tržištu za manje konkurentne nacije, Program radi na povećanju izvoza iz zemalja u razvoju, posebno u poljoprivredi i hrani. 17.12: Implementacija inicijativa STO i sličnih sporazuma sa CEFTA-om direktno doprinosi smanjenju carina i trgovinskih barijera za zemlje u razvoju i najmanje razvijene zemlje.

1.4. POZICIONIRANJE U STRATEŠKOM OKVIRU CRNE GORE

1.4.1. Usklađenost Programa sa krovnim strateškim dokumentima:

NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA DO 2030	
Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine je krovna, horizontalna i dugoročna razvojna strategija Crne Gore, koja se ne odnosi samo na životnu sredinu i ekonomiju, već i na nezamjenjive ljudske resurse i dragocjeni društveni kapital, koji treba da omoguće prosperitetan razvoj. Program trgovinskih olakšica je u funkciji ostvarenja ciljeva i mjera Nacionalne strategije održivog razvoja koji se odnose na uvođenje zelene ekonomije i podsticanje transparentne i inkluzivne međunarodne trgovine.	
Cilj 6.2 – Omogućiti uvođenje zelene ekonomije mobilizacijom sredstava za finansiranje održivog razvoja	Program trgovinskih olakšica ima za cilj promovisanje efikasnijih, transparentnijih i održivih trgovinskih procesa. Pojednostavljivanjem trgovinskih procedura, smanjenjem administrativnih barijera i modernizacijom graničnih operacija, usklađuje se sa finansiranjem održivog razvoja kroz isplative i transparentne trgovinske operacije. Ovo podržava inicijative zelene ekonomije promovisanjem efikasne logistike i smanjenjem utjecaja na okoliš, kao što su smanjene emisije uzrokovane kašnjenjem na granicama ili smanjena papirologija zbog digitalizacije.
Mjera 6.2.4 - Potaknuti transparentnu, inkluzivnu i nediskriminatornu	Program trgovinskih olakšica se u velikoj mjeri fokusira na transparentnost, posebno na omogućavanje lako dostupnih i razumljivih trgovinskih propisa i procedura. Uključuje inicijative kao što su objavljivanje informacija u vezi sa trgovinom i povećanje konsultacija sa zainteresovanim stranama, direktno u skladu sa Mjerom 6.2.4. Pored

međunarodnu trgovinu	toga, posvećenost Programa regionalnoj saradnji sa CEFTA-om i implementaciji međunarodnih standarda osigurava inkluzivnost u trgovini, podstičući fer konkurenciju.
PROGRAM EKONOMSKIH REFORMI 2024-2026	
Ciljevi Programa trgovinskih olakšica mogu se efikasno povezati sa širim Programom ekonomskih reformi 2024-2026 i konkretnim aktivnostima planiranim u Crnoj Gori. Program trgovinskih olakšica blisko podržava ciljeve Programa ekonomskih reformi Crne Gore usklađujući svoje operative ciljeve sa strateškim ciljevima poboljšanja ekonomske otpornosti, konkurentnosti, transparentnosti poslovnog okruženja, čime se doprinosi cilju zemlje da postigne održiv i inkluzivni rast.	
Diverzifikacija privrednih aktivnosti i povećanje konkurentnosti (Cilj i)	Pojednostavljenje, automatizacija i modernizacija carinskih procedura (Operativni cilj 3) omogućava bržu i efikasniju obradu prekogranične trgovine. Ova efikasnost ne samo da smanjuje troškove i vrijeme uključeno u trgovinske aktivnosti, već i povećava ukupnu konkurentnost crnogorske privrede čineći je atraktivnijom destinacijom za međunarodnu trgovinu i investicije. Usklađivanjem sa međunarodnim standardima (Operativni cilj 2), Crna Gora može privući raznovrsnije investicije i povećati svoju konkurentnost.
Jačanje otpornosti privrede na vanjske šokove (Cilj ii):	Implementacija automatiziranih i efikasnih trgovinskih procedura (Operativni cilj 3) pomaže u izgradnji otpornosti na vanjske ekonomske šokove smanjenjem transakcionih troškova i minimiziranjem poremećaja u trgovinskim tokovima. Implementacijom naprednih sistema elektronske razmjene podataka, Crna Gora može bolje upravljati ekonomskim rizicima povezanim sa prekograničnom trgovinom. Ovi sistemi omogućavaju praćenje u realnom vremenu i brži odgovor na odstupanja, čime se poboljšava otpornost privrede na vanjske šokove i fluktuacije na globalnom tržištu.
Osiguravanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti (Cilj iii):	Poboljšanje efikasnosti carinskih procedura i smanjenje neformalnih ekonomskih aktivnosti (povezano sa strukturnom reformom br. 1) može doprinijeti povećanju naplate prihoda i boljem fiskalnom upravljanju, čime se podržava makroekonomska stabilnost. Elektronska obrada i razmjena podataka doprinose većoj tačnosti i transparentnosti u postupanju sa carinama i tarifama, koje su ključne za fiskalnu stabilnost. Ova modernizacija pomaže da se osigura da se ispravne tarife primjenjuju i efikasno prikupljaju, čime se pomaže u pravilnom upravljanju nacionalnim prihodima i rashodima. Pojednostavljivanje propisa i usvajanje efikasnih metoda kontrole pomažu u održavanju makroekonomske stabilnosti čineći trgovinsko okruženje predvidljivijim i smanjujući nepotrebne troškove i kašnjenja u carinskim procedurama.
Poboljšanje poslovnog okruženja (Cilj iv)	Povećanje transparentnosti (Operativni cilj 1) i pojednostavljenje trgovinskih procesa direktno doprinose poboljšanju poslovnog okruženja smanjenjem birokratskih prepreka i poboljšanjem predvidljivosti za preduzeća. Proširenje sistema automatske obrade i implementacija CEFTA protokola 5 može značajno poboljšati poslovno okruženje smanjenjem birokratije i potencijala za ljudske greške u carinskim procedurama. Ova poboljšanja mogu dovesti do kraćeg vremena carinjenja, nižih troškova za preduzeća i predvidljivijeg trgovinskog

	okruženja. Poboljšanje međuagencijske koordinacije i poboljšanje predvidljivosti propisa koji se odnose na trgovinu podstiču okruženje koje je povoljnije za poslovanje. Osiguravajući da se trgovinske politike i promjene efikasno komuniciraju sa poslovnom zajednicom, Program podržava transparentan regulatorni okvir koji pogoduje privlačenju investicija i smanjenju administrativnih opterećenja za preduzeća.
Započinjanje snažnog investicionog ciklusa (Cilj v)	Modernizovan i efikasan sistem olakšavanja trgovine (Operativni cilj 3) privlači direktne strane investicije (SDI) i podržava lokalna preduzeća u povećanju svog poslovanja, čime se stimuliše snažan investicioni ciklus. Moderne i efikasne carinske procedure neophodne su za podsticanje snažnog investicionog ciklusa. Usklađivanjem ovih procesa, Crna Gora može bolje privući strane direktne investicije (SDI), koje često traže jednostavnost uvoznih/izvoznih procedura kao kritičan faktor prilikom odlučivanja o lokacijama ulaganja.
Strukturna reforma br. 1: Poboljšanje poslovnog okruženja i formalizacija neformalne ekonomije:	Aktivnosti kao što su jačanje međuresorne saradnje, unapređenje administrativnih kapaciteta i uspostavljanje mehanizama za suzbijanje neformalne ekonomije (kao što je zacrtano za 2024. i 2025. godinu) komplementarne su ciljevima Programa trgovinskih olakšica. Ovi napori imaju za cilj stvaranje jednakih uslova za preduzeća, smanjenje korupcije i povećanje usklađenosti sa propisima, što je ključno za olakšavanje trgovine.
Reformska mjera br. 1: Jačanje mehanizama za formalizaciju:	Nastavak pojednostavljivanja i modernizacije carinskih procedura: Ovo je direktno usklađeno sa Operativnim ciljem 3 Programa za olakšice u trgovini, koji se fokusira na optimizaciju i automatizaciju trgovinskih procesa kroz elektronsku razmjenu podataka i automatiziranu obradu.
PROGRAM PRISTUPANJA CRNE GORE EU 2024-2027	
Programom pristupanja Crne Gore EU 2024-2027, u okviru poglavlja 29-Carinska unija, predviđeno je usvajanje Programa trgovinskih olakšica za period 2024-2026. Veza Programa trgovinskih olakšica sa Programom pristupanja Crne Gore EU uključuje usklađivanje napora za olakšavanje trgovine sa zahtjevima, standardima i praksama koje je postavila Evropska unija. Ova dva programa su povezana i na nivou drugih zahtjeva koje predviđaju uskladjivanje sa EU politikama:	
Usklađivanje sa standardima EU	Kao dio svog Programa pristupanja EU, Crna Gora treba da uskladi svoje mjere za olakšavanje trgovine sa standardima i propisima EU. To uključuje usklađivanje carinskih procedura, tehničkih propisa i standarda sa onima u EU. Program trgovinskih olakšica daje prioritet usvajanju i implementaciji ovih standarda kako bi se olakšali nesmetani trgovinski tokovi između Crne Gore i država članica EU.
Implementacija trgovinskih sporazuma EU	Od Crne Gore se očekuje da implementira trgovinske sporazume i protokole koji su dio spoljnotrgovinske politike EU. Ovo uključuje sporazume u okviru Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA), koji imaju za cilj liberalizaciju trgovine među zemljama jugoistočne Evrope i usklađivanje trgovinske prakse sa normama EU. Program za olakšice trgovine se, izmjedju ostalog, fokusirati na implementaciju mjera CEFTA Dodatnog Protokola 5 o carinskim procedurama, kako bi se olakšala regionalna trgovinska integracija i pripremila za pristupanje EU.
Integracija u carinsku	Kako Crna Gora napreduje ka pristupanju EU, moraće da uskladi svoje

uniju EU	carinske procedure i propise sa carinskom unijom EU. Ovo uključuje modernizaciju carinskih operacija, implementaciju automatizovanih carinskih sistema i osiguranje usklađenosti sa propisima EU o carinjenju i graničnim kontrolama. Program za olakšavanje trgovine podržava ove napore ulaganjem u IT infrastrukturu, obuku carinskih službenika i pojednostavljenje procedura kako bi se ispunili standardi EU.
Izgradnja kapaciteta i institucionalno jačanje	Program pristupanja EU naglašava izgradnju institucionalnih kapaciteta i struktura upravljanja koje ispunjavaju standarde EU. Program trgovinskih olakšica može doprinijeti jačanjem kapaciteta crnogorske carinske uprave, regulatornih tijela i institucija koje se odnose na trgovinu za efikasno sprovođenje reformi koje je propisala EU i upravljanje trgovinskim poslovima u vezi sa EU.
Unaprijeđena regionalna saradnja	Pristupanje EU uključuje podsticanje regionalne saradnje i integracije u regionu Zapadnog Balkana. Program svojim operativnim ciljevima promoviše saradnju sa susjednim zemljama kroz inicijative u okviru CEFTA-e i drugih regionalnih sporazuma. Ovo uključuje usklađivanje trgovinskih procedura, smanjenje necarinskih barijera i poboljšanje međusobnog priznavanja standarda kako bi se olakšala neometana prekogranična trgovina.
Priprema za pristup jedinstvenom tržištu EU	Program priprema crnogorsku ekonomiju i preduzeća za punu integraciju u jedinstveno tržište EU. Ovo uključuje osiguravanje da se Crna Gora pridržava standarda EU u oblastima kao što su bezbjednost proizvoda, zaštita potrošača i ekološki propisi. Usklađivanjem napora za olakšavanje trgovine sa zahtjevima za pristupanje EU, Crna Gora može usmjeriti svoj put ka članstvu u EU i maksimalno iskoristiti prednosti regionalne i međunarodne trgovinske integracije.
SREDNJOROČNI PROGRAM RADA VLADE CRNE GORE 2024-2027	
Program trgovinskih olakšica 2024-2026 (TFP) se može efikasno povezati sa ciljevima zacrtanim u Srednjoročnom programu rada Vlade Crne Gore za period 2024-2027. fokusiranjem na konkretne inicijative koje podržavaju šire nacionalne ciljeve koji se odnose na ekonomski razvoj, digitalnu transformaciju i administrativnu efikasnost. Takođe, Srednjoročnim Programom rada Vlade CG 2024-2027 je predviđeno donošenje Programa trgovinskih olakšica 2024-2026 za II kvartal 2024. godine.	
Jačanje vladavine prava i EU integracija	Standardizacijom i harmonizacijom carinskih procedura, Program podržava težnje Crne Gore ka evropskim integracijama, osiguravajući da su njeni trgovinski zakoni i propisi usklađeni sa standardima EU. Ovo direktno doprinosi cilju Crne Gore da bude kredibilna članica EU, kako je navedeno u Srednjoročnom programu rada Vlade.
Ekonomski razvoj i konkurentnost	Automatizacija trgovinskih procesa i integracija IT sistema može značajno poboljšati efikasnost privrednih aktivnosti Crne Gore. Ovo podržava cilj Vlade da diversifikuje ekonomske aktivnosti i poveća konkurentnost smanjenjem trgovinskih barijera i omogućavanjem pojednostavljenih transakcija.
Digitalna transformacija i transformacija javne uprave	Program se fokusira na razvoj automatizovanih sistema za unaredjenje trgovinskih transakcija. Pored toga, Program ima za cilj da poboljša dostupnost i kvalitet informacija u vezi sa prekograničnom trgovinom. Ovo je u skladu sa prioritetom Vlade da stvori digitalnu Crnu Goru i

	transparentnu, efikasnu javnu upravu, jer bolji pristup informacijama u vezi sa trgovinom podržava transparentnost i efikasno upravljanje.
Održivi razvoj	Smanjenjem papirne dokumentacije i prelaskom na automatizovano olakšavanje trgovine, Crna Gora može značajno doprinijeti svojim ciljevima održivog razvoja, kako je navedeno u Srednjoročnom programu rada Vlade. Ova tranzicija ne samo da podržava ekološke ciljeve, već i poboljšava ukupnu efikasnost i efektivnost trgovine, usklađujući ekonomski rast sa održivošću. Smanjenje upotrebe papira: Automatizacija značajno smanjuje količinu papira koji se koristi u trgovačkoj dokumentaciji, pomažući da se smanji krčenje šuma i uticaj na životnu sredinu povezan sa proizvodnjom papira, što uključuje potrošnju vode i energije, kao i zagađenje. Smanjenje otpada: Manja upotreba papira znači i smanjeni otpad papira, što pomaže u smanjenju opterećenja sistema upravljanja otpadom i smanjuje emisiju ugljendioksida povezanom sa preradom otpada i korišćenjem deponije. Usklađivanje sa politikama zaštite životne sredine: Automatizacija podržava šire politike i ciljeve zaštite životne sredine usklađivanjem trgovinskih procesa sa održivim praksama. Podsticanje održivih praksi u poslovnom sektoru: Kako Vlada usvaja automatizovane i bespapirne sisteme, preduzeća se ohrabruju da slijede njihov primjer, podstičući kulturu održivosti u svim industrijama. Skalabilnost i fleksibilnost: Automatizovani sistemi se mogu lako skalirati i prilagoditi kako bi ugradili nove održive tehnologije i prakse kako se razvijaju. Ova prilagodljivost osigurava da se olakšavanje trgovine može kontinuirano razvijati kako bi se ispunili i ekonomski i ekološki ciljevi.
SMJERNICE MAKROEKONOMSKE I FISKALNE POLITIKE ZA 2022-2025.	
Olakšavanje trgovine može imati značajan uticaj na rast izvora prihoda kao što su porez na dodatu vrijednost (PDV), akcize i doprinosi u Crnoj Gori, kao što je navedeno u smjernicama makroekonomske i fiskalne politike. Uticaj olakšavanja trgovine na rast izvornih prihoda poput PDV-a, akciza i doprinosa je višestruk. Ne samo da stimuliše ekonomsku aktivnost, već i podstiče poštovanje i formalizaciju, što dovodi do šire poreske osnovice i veće naplate prihoda. Ovaj efekat je posebno značajan u kontekstu napora Crne Gore da poboljša svoje ekonomske performanse i smanji neformalnu ekonomiju. Evo kako bi to moglo uticati na ove izvore prihoda:	
Povećanje prihoda od PDV-a	Efikasno olakšavanje trgovine može podstaći ekonomsku aktivnost čineći trgovinske procese efikasnijim i snižavajući troškove poslovanja. Kako se obim trgovine povećava i preduzeća procvjetaju, vjerovatno će doći do porasta potrošnje, što će dovesti do veće naplate PDV-a. Efikasne carinske procedure i kraće vrijeme carinjenja takođe mogu smanjiti kašnjenja i troškove, podstičući više preduzeća da se uključe u formalne trgovinske aktivnosti.
Rast akciza	Olakšavanje trgovine može dovesti do povećanja uvoza i izvoza robe koja podliježe akcizama. Pojednostavljivanjem procesa i smanjenjem vremena i troškova povezanih sa prekograničnom trgovinom, više robe se može trgovati legalno, potencijalno povećavajući naplatu akciza.
Povećani doprinosi	Poboljšani ambijent za prekograničnu trgovinu može igrati ključnu ulogu

kroz formalizaciju	u suzbijanju neformalne ekonomije. Kako preduzeća prelaze iz neformalnog u formalni sektor, prvenstveno zbog jednostavnijih i transparentnijih trgovinskih procesa, vjerovatno će se povećati njihovi doprinosi kroz različite poreze i davanja socijalnog osiguranja.
Pozitivno kretanje makroekonomskih pokazatelja	Poboljšanjem lakoće poslovanja i podsticanjem povoljnog trgovinskog okruženja, olakšavanje trgovine može pozitivno uticati na makroekonomske pokazatelje kao što su rast BDP-a, stope zaposlenosti i nivoi investicija. Ova poboljšanja mogu dovesti do povećanja oporezivog dohotka i potrošnje, dodatno povećavajući poreske prihode.
Smanjenje utaje poreza	Efikasno olakšavanje trgovine često uključuje bolje praćenje i kontrolu prekogranične trgovine, što može pomoći u smanjenju utaje poreza i krijumčarenja. To može dovesti do veće naplate PDV-a i akciza.
FISKALNA STRATEGIJA 2024-2027	
Fiskalnom strategijom 2024-2027 prezentuju se mjere fiskalne politike usmjerene na unapređenje poslovnog ambijenta i konkurentnosti privrede sa jedne i unapređenje standarda građana sa druge strane, uz očuvanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti. Direktna povezanost Fiskalne strategije sa ovim programom ogleda se u mjerama iz Fiskalne strategije koji se odnose na unapređenje poslovnog ambijenta, a koje između ostalih uključuju i reformu carinske administracije.	
Mjere na unapređenju poslovnog ambijenta putem reforme carinske administracije	Program trgovinskih olakšica i Fiskalna strategija akcenat stavljaju na unapređenje rada carinskog organa putem dalje digitalizacije i automatizacije procedura. U tom smislu posebno je naglašena implementacija NCTS sistema koji treba da doprinese pojednostavljenju i ubrzanju tranzitnih postupaka. Ovaj Program prepoznaje ovu aktivnost u okviru Operativnog cilja 2, mjera 2.2., aktivnost 2.2.3.

1.4.2. Usklađenost Programa sa sektorskim strateškim dokumentima:

STRATEGIJA INTEGRISANOG UPRAVLJANJA GRANICOM 2020-2024	
Program trgovinskih olakšica 2024-2026 i Strategija integrisanog upravljanja granicom 2020-2024-IBM su usko povezani, pri čemu svaki dokument podržava i unapređuje ciljeve drugog. Fokus Programa na efikasne, djelotvorne i modernizovane trgovinske procese dopunjen je naglaskom strategije IBM-a na optimiziranim, sigurnim i koordinisanim praksama upravljanja granicom. Zajedno doprinose širim ciljevima Crne Gore, kao što su ekonomski rast, regionalne integracije i usklađivanja sa evropskim i međunarodnim standardima:	
Racionalizacija graničnih procedura	Oba dokumenta imaju za cilj pojednostavljenje i harmonizaciju procedura na graničnim prelazima. Inicijative TF programa za pojednostavljenje trgovinskih procesa dopunjuju fokus strategije IBM-a na efikasne granične operacije, smanjujući vrijeme i troškove za kretanje robe.
Međuagencijska saradnja/ Operativni cilj V (Ojačana međuinstitucionalna saradnja)	Program za trgovinske olakšice ima koristi od i doprinosi naglasku strategije IBM-a na međuagencijskoj saradnji. Koordinirajući radnje između carinskih, imigracionih i drugih agencija, i Program za trgovinske olakšice li IBM strategija rade na efikasnijem upravljanju granicom.
Implementacija napredne tehnologije/ Digitalne inicijative	Upotreba napredne tehnologije, kao što je elektronska razmjena podataka i sistemi upravljanja rizikom, je zajednički cilj. Fokus Programa na digitalnim rješenjima u skladu je s ciljem IBM strategije korištenja

Programa trgovinskih olakšica	naprednih tehnologija za efikasnu obradu granica.
Balansiranje sigurnosti i trgovinske efikasnosti/ Operativni cilj III (Smanjena ranjivost državnih granica)	Pristup Programa efikasnim trgovinskim procesima dopunjuje fokus strategije IBM-a na sigurnost. Primjenom analize rizika i upravljanja osigurava se da olakšavanje trgovine ne ugrožava sigurnost granica.
Operativni cilj VIII (Poštivanje, zaštita i obuka službenika)	Programi obuke za granično osoblje, kao što je naglašeno u strategiji IBM, ključni su za uspjeh ovog Programa. Kvalifikovano osoblje je bolje opremljeno za implementaciju modernih praksi olakšavanja trgovine i upravljanja granicama.
Operativni cilj IV (Poboljšana međunarodna saradnja)	Program trgovinskih olakšica ima koristi od fokusiranja strategije IBM na međunarodnu saradnju. Zajednički naponi sa susjednim zemljama i međunarodnim tijelima kao što su EU i FRONTEX povećavaju efikasnost mjera za olakšavanje trgovine.
Operativni cilj I (Povećano ispunjavanje evropskih i šengenskih standarda)	Usklađivanje Programa trgovinskih olakšica sa standardima EU u olakšavanju trgovine dopunjeno je fokusom strategije IBM na ispunjavanje evropskih i šengenskih standarda u upravljanju granicama.
Operativni cilj IX (Kontrola kvaliteta u upravljanju granicom)	Implementacija visokokvalitetnih standarda u upravljanju granicom, kao što je navedeno u IBM strategiji, podržava cilj Programa za olakšavanje trgovine o efikasnim i pouzdanim trgovinskim procesima.
STRATEGIJA DIGITALNE TRANSFORMACIJE CRNE GORE 2022-2026	
Strategija digitalne transformacije Crne Gore igra značajnu ulogu u modernizaciji različitih sektora privrede, uključujući olakšavanje trgovine. Povezujući Strategiju digitalne transformacije sa Programom trgovinskih olakšica, Crna Gora stvara sinergijski efekat koji ne samo da modernizuje svoje trgovinske procese, već i koristi moć digitalne inovacije kako bi poboljšao svoj položaj u globalnoj trgovinskoj areni. Ovaj integrisani pristup je ključan za razvoj otpornog, efikasnog i konkurentnog okruženja za trgovanje. Usklađivanjem Programa za olakšice trgovine sa Strategijom digitalne transformacije, Crna Gora može iskoristiti digitalne tehnologije kako bi pojednostavila trgovinske procese, čineći ih efikasnijim, transparentnijim i lakšim za korisnike. Ova integracija ne samo da podržava digitalnu agendu zemlje, već i značajno doprinosi njenom ukupnom ekonomskom rastu i konkurentnosti na globalnom tržištu. Digitalna transformacija u olakšavanju trgovine može dovesti do smanjenja troškova, kraćeg vremena obrade i poboljšane usklađenosti sa međunarodnim trgovinskim standardima, čime se jača pozicija Crne Gore kao moderne i efikasne trgovinske nacije. Strateški i operativni ciljevi Strategije digitalne transformacije uključeni su u Program trgovinskih olakšica na sljedeći način:	
Efikasna koordinacija i praćenje (Operativni cilj 1.1)	Implementacija robusne digitalne platforme za napore za olakšavanje trgovine je ključna. Ova platforma će pojednostaviti koordinaciju između različitih Vladinih agencija uključenih u trgovinu, što će dovesti do efikasnijih i transparentnijih procesa.
Dostupnost podataka i interoperabilnost (Operativni cilj 1.2)	Fokusirati se na poboljšanje upravljanja podacima u aktivnostima vezanim za trgovinu. Ovo uključuje stvaranje interoperabilnih sistema koji omogućavaju besprijekornu razmjenu podataka između carinskih,

	graničnih i trgovinskih agencija.
Modernizacija komunikacijske infrastrukture (Operativni cilj 1.3)	Unaprijediti infrastrukturu elektronske komunikacije za podršku olakšavanju trgovine. Ovo uključuje nadogradnju mrežnih mogućnosti na graničnim prelazima i carinarnicama za rukovanje elektronskom obradom trgovinske dokumentacije.
Razvoj digitalnog znanja i vještina (Operativni cilj 1.4)	Ulaganje u programe obuke za carinske i trgovinske službenike za razvoj digitalnih vještina je od suštinskog značaja. To ih priprema za efikasno korišćenje i prilagođavanje novim digitalnim sistemima i tehnologijama.
Podizanje digitalne svijesti (Operativni cilj 2.1)	Srovođenje kampanja podizanja svijesti o prednostima procesa digitalne trgovine podstiče usvajanje digitalnih rješenja u trgovinskim i carinskim procedurama među preduzećima i širom javnošću.
Poboljšanje e-usluga (Operativni cilj 2.2)	Digitalizacija i unapređenje e-usluga u vezi sa olakšavanjem trgovine, kao što su onlajn carinske deklaracije i elektronsko praćenje robe, pojednostavljuje i ubrzava trgovinske transakcije.
Razvoj IKT sektora (Operativni cilj 2.3)	Saradnja sa IKT sektorom na razvoju digitalnih rješenja prilagođenih potrebama za olakšavanje trgovine. Podsticanje lokalnih IKT kompanija na inovacije u ovoj oblasti može pružiti prilagođena tehnološka rješenja za trgovinski sektor.
PROGRAM REFORME UPRAVLJANJA JAVNIM FINANSIJAMA 2022-2026	
Veza između Programa trgovinskih olakšica i Programa reforme upravljanja javnim finansijama 2022-2026 može se uspostaviti na osnovu nekoliko ključnih tačaka:	
Fiskalna održivost i efikasno korišćenje resursa:	Oba dokumenta naglašavaju poboljšanje efikasnosti u upravljanju javnim resursima. Cilj Programa trgovinskih olakšica da pojednostavi i olakša trgovinu u skladu je sa ciljem upravljanja javnim finansijama da poboljša fiskalnu održivost optimizacijom korišćenja javnih resursa, što uključuje olakšavanje trgovinskih operacija i smanjenje troškova povezanih sa trgovinom. Efikasniji trgovinski procesi mogu dovesti do povećanja prihoda i smanjenja fiskalnih pritisaka.
Transparentnost i odgovornost:	Program reforme upravljanja javnim finansijama u velikoj je mjeri fokusiran na poboljšanje transparentnosti i odgovornosti u javnim finansijama, što se ogleda u naglasku Programa trgovinskih olakšica na tome da trgovinske procedure učini transparentnijim i pristupačnijim. Oba strateška dokumenta imaju za cilj smanjenje neefikasnosti i podsticanje sistema inkluzivnih i nediskriminatornih praksi, osiguravajući da se javnim resursima efikasno upravlja i da se trgovina vodi pravedno.
Implementacija međunarodnih standarda:	Obje strategije su posvećene implementaciji međunarodnih sporazuma i standarda. Program trgovinskih olakšica je usklađen sa Sporazumom Svjetske trgovinske organizacije o olakšicama u trgovini (WTO TFA), a agenda reforme upravljanja javnim finansijama fokusira se na usklađivanje upravljanja javnim finansijama sa standardima EU i najboljim međunarodnim praksama. Ovi naponi osiguravaju da se olakšavanje trgovine i reforme upravljanja javnim finansijama međusobno nadopunjuju u poboljšanju konkurentnosti međunarodne trgovine i upravljanja.
Institucionalna saradnja i izgradnja	I Program trgovinskih olakšica i Program reforme upravljanja javnim finansijama prepoznaju važnost institucionalne saradnje. Program

kapaciteta:	trgovinskih olakšica podstiče ne samo regionalnu saradnju u okviru CEFTA-e, već i saradnju između domaćih institucija zaduženih za prekogranični protok roba, dok Program reforme upravljanja javnim finansijama naglašava poboljšanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje javnim finansijama. Jačanje ovih institucija osigurava da i fiskalno upravljanje i naponi za olakšavanje trgovine budu održivi i efikasni.
--------------------	--

1.5. ORODNJAVANJE JAVNIH POLITIKA

Iako direktan uticaj Programa za olakšavanje trgovine 2024-2026 na rodnu ravnopravnost možda nije odmah očigledan, njegovi indirektni efekti kroz stvaranje povoljnijeg okruženja za trgovinu mogu značajno doprinijeti širim ciljevima rodne ravnopravnosti. Postizanje ovih koristi, međutim, zahtijeva zajednički napor da se rodna pitanja integrišu u planiranje, implementaciju i evaluaciju inicijativa za olakšavanje trgovine.

SzTO ima 22 člana od kojih su 12 žene, odnosno 54%. U izradi Programa trgovinskih olakšica je učestvovalo Koordinaciono tijelo SzTO, koje je zaduženo za pružanje stručne i administrativno tehničke podrške u radu Savjeta i koje u svom sastavu ima 14 članova, od čega su 8 žene, što je 57,14%. Takođe, stručnu podršku u pripremu nacrtu Programa trgovinskih olakšica 2024-2026 s okvirnim Akcionim planom pružila je konsultantkinja za trgovinske olakšice WBG.

Tokom trajanja javne rasprave povodom izrade nacrtu ovog programa dobijeni su predlozi i sugestije Ministarstva unutrašnjih poslova i predstavnice Montenegro Business Alliance u SzTO i nije pristigao nijedan rodno senzitivni predlog.

Okvir za implementaciju:

Mogućnosti rada na daljinu: Automatizacija trgovinskih procesa, kao što je elektronsko podnošenje dokumenata i automatizovani sistemi carinjenja, smanjuje potrebu za fizičkim prisustvom na carinskim ispostavama ili unutrašnjim terminalima. Ova fleksibilnost omogućava ženama da rade na daljinu ili da efikasnije upravljaju svojim radnim rasporedom, balansirajući između posla i porodičnih obaveza.

Efikasnost i ušteda vremena: Automatizacija ubrzava trgovinske procese, što rezultira bržim carinjenjem robe i skraćenim vremenom tranzita. Ova efikasnost ne samo da smanjuje operative troškove za preduzeća, već i omogućava ženama da efikasnije upravljaju svojim vremenom, potencijalno povećavajući njihovu produktivnost i balans između poslovnog i privatnog života.

Pristup informacijama: Program predviđa mjere i aktivnosti kojima će se povećati transparentnost i predvidljivost trgovinskih operacija. Na ovaj način će se osigurati da žene imaju jednak pristup informacijama o trgovinskim propisima, procedurama i mogućnostima.

Olakšavanje preduzetništva: Pojednostavljene prekogranične procedure mogu olakšati osnivanje i rad preduzeća, uključujući preduzeća u vlasništvu žena. Pojednostavljene procedure i smanjene administrativne prepreke olakšavaju ženama da započnu i prošire svoje poslovanje, doprinoseći ekonomskom osnaživanju.

Izgradnja kapaciteta i obuka: Program obezbjeđuje ciljane programe izgradnje kapaciteta i sesije obuke koje se podjednako dostupne i specifičnim potrebama žena preduzetnica.

Očekivani rezultati je veći broj žena koje učestvuju u međunarodnoj trgovini u svojstvu lica sa licencom za zastupanje u carinskom postupku.

1.6. STRATEŠKA ANALIZA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U FAZI DEFINISANJA CILJEVA

U strateškoj analizi uticaja na životnu sredinu tokom faze definisanja Programa trgovinskih olakšica ključni su elementi:

Ekologija u PESTLE analizi: Uključivanje klimatskih promjena i održivosti u PESTLE analizu pokazuje proaktivan pristup uključivanju ekoloških razmatranja u trgovinske politike. Usklađivanje sa globalnim trendovima, kao što su smanjenje emisija iz transporta, jasno je priznanje da je ekološka održivost sada ključni pokretač trgovinske politike i konkurentnosti. Ovo je u skladu sa posvećenošću Crne Gore praksama zelene trgovine, koje su sastavni dio globalnog pomaka ka održivijim ekonomijama.

Propisi o zaštiti životne sredine: Usklađenost sa međunarodnim standardima zaštite životne sredine, posebno onima koje je postavila EU, ključni je faktor u sprečavanju trgovinskih barijera. Program se fokusira na usvajanje ekološki prihvatljivih praksi, koje poboljšavaju pristup tržištu i minimiziraju uticaj logistike na okolinu. Ovo ne samo da olakšava usaglašenost sa regulatornim zahtjevima, već i pozicionira Crnu Goru kao budućeg, ekološki odgovornog trgovinskog partnera.

Operativni ciljevi u Programu, posebno Cilj 2: Optimizacija i automatizacija, direktno su povezani sa koristima za životnu sredinu: Mjera 2.1 i Mjera 2.2 imaju za cilj razvoj automatizovanih usluga i uspostavljanje integrisanih IT sistema koji skraćuju vrijeme carinjenja. Ovo smanjenje vremena carinjenja pomaže minimiziranju emisije štetnih gasova smanjenjem vremena koje vozila provode u praznom hodu na granicama, čime se doprinosi poboljšanju kvaliteta vazduha i nižim emisijama ugljen dioksida.

Zelena agenda EU za Zapadni Balkan: Veza ovog Programa sa Zelenom agendom EU za zapadni Balkan pokazuje usklađenost napora Crne Gore na olakšavanju trgovine sa širim politikama EU u oblasti životne sredine i održivosti. Ovo podržava integraciju zelenih praksi u sve aktivnosti vezane za trgovinu, od smanjenja emisija do promocije održivog pakovanja i ekološki prihvatljive trgovinske infrastrukture.

Opšti cilj Programa je smanjenje prosječnog vremena carinjenja za 15% do kraja 2026 godine. U nastavku je dat prikaz procjene uticaja ovog cilja na zaštitu životne sredine možemo dati na sljedećem primjeru:

Ključne Pretpostavke:

- Trenutno prosječno vrijeme carinjenja: 15 sati 32 minuta (15,53 sata).

- Smanjenje od 15%: Smanjenje od 15% znači da bi novo vrijeme carinjenja bilo približno 13,2 sata.
- Potrošnja goriva vozila u praznom hodu: kamioni obično troše 1 do 1,2 litara dizela na sat u praznom hodu.

Faktori emisije (na osnovu dizel goriva):

- CO₂: pribl. 2,64 kg CO₂ po litru sagorijenog dizela.
- NOx (azotni oksidi): pribl. 0,031 kg po litru.
- PM Čestice (PM): pribl. 0,0005 kg po litru.

Proračun uticaja na životnu sredinu: Za procjenu ušteđenih emisija koristimo proračun za jedno vozilo.

Trenutne emisije: Potrošnja goriva po vozilu po carinjenju: 15,53 sata * 1,1 litara/sat = 17,08 litara.

Emisije po vozilu:

- Emisija CO₂: 17,08 litara * 2,64 kg/litar = 45,12 kg CO₂.
- Emisije NOx: 17,08 litara * 0,031 kg/litar = 0,53 kg NOx.
- Emisije PM: 17,08 litara * 0,0005 kg/litar = 0,0085 kg PM.

Emisije nakon smanjenja od 15%:

Novo vrijeme carinjenja: 13,2 sata.

Potrošnja goriva po vozilu: 13,2 sata * 1,1 litara/sat = 14,52 litara.

Emisije po vozilu:

- Emisija CO₂: 14,52 litara * 2,64 kg/litar = 38,32 kg CO₂.
- Emisije NOx: 14,52 litara * 0,031 kg/litar = 0,45 kg NOx.
- Emisije PM: 14,52 litara * 0,0005 kg/litar = 0,0073 kg PM.

Smanjenje emisije po vozilu:

- Smanjenje CO₂: 45,12 kg - 38,32 kg = 6,8 kg CO₂.
- Smanjenje NOx: 0,53 kg - 0,45 kg = 0,08 kg NOx.
- Smanjenje PM: 0,0085 kg - 0,0073 kg = 0,0012 kg PM.

Zaključak:

Za svaki kamion, smanjenje vremena carinjenja za 15% (otprilike 2,33 sata) moglo bi uštedjeti oko:

- 6,8 kg CO₂,
- 0,08 kg NOx,
- 0,0012 kg PM.

2. ANALIZA TRENUTNE SITUACIJE

U proteklih nekoliko godina Crna Gora je značajno unaprijedila ambijent za obavljanje prekogranične trgovine.

Usvojen je set propisa iz oblasti carina i bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne politike koji su u velikoj mjeri usaglašeni sa standardima EU, i koji čine dobar okvir za uspostavljanje novog režima spoljnotrgovinskog poslovanja. Takođe, ratifikovani su i međunarodni sporazumi i konvencije u ovoj oblasti. Prema podacima STO-a, Crna Gora je ostvarila stopu implementacije obaveza iz Sporazuma o trgovinskim olakšicama od 95,4% (<https://tfadatabase.org/en/members/montenegro>). Izvještaj Evropske komisije za Crne Gore za 2023. godinu navodi da je ostvaren određeni napredak u oblasti trgovinskih olakšica u pogledu priprema za pristupanje Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku, i implementacije mjera predviđenih u Strategiji trgovinskih olakšica 2018.-2022. godine.

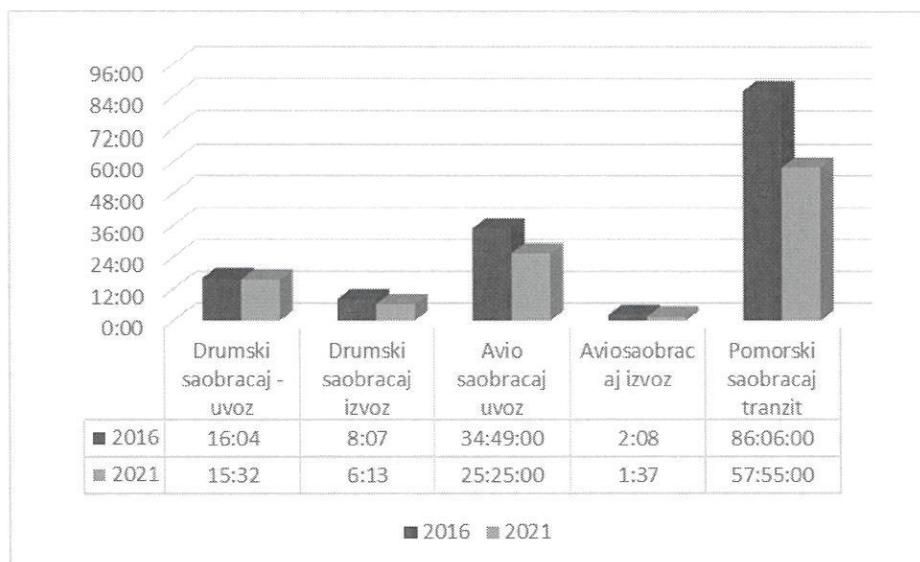
Međutim, privrednici i dalje prijavljuju mnoge barijere sa kojima se suočavaju u svom poslovanju, a rezultati sprovedenih studija i međunarodnih izvještaja pokazuju da je puno ostvareno na usvajanju adekvatnih propisa, ali su potrebni dodatni napor kako bi ova rješenja funkcionisala u praksi i kako bi se osiguralo da Crna Gora zadovoljava standarde konkurentne tržišne ekonomije.

To pokazuju i kvalitativne procjene situacije u Crnoj Gori u pogledu trgovinskih olakšica date u nekoliko studija izrađenih u prethodnom periodu:

- IFC-WBG Studija mjerenja prosječnog vremena puštanja roba, 2021. godine,
- Indikator trgovinskih olakšica OECD, 2022. godine,
- UN Globalno istraživanje o digitalnom i održivom olakšavanju trgovine, 2023. godine,
- IFC-WBG, Alata za praćenje (Tracking tool), 2024. godine,
- Izvještaj OECD-a o Crnoj Gori za 2024. godinu.

2.1. STUDIJA MJERENJA PROSJEČNOG VREMENA CARINJENJA 2021. GODINE

Studija prosječnog vremena carinjenja koja je sprovedena 2021. godine pokazuje da je u svim vidovima saobraćaja i u svim mjenim režimima evidentirano skraćanje ukupnog vremena potrebnog za puštanje robe u slobodan promet u odnosu na podatke iz Studije koja je sprovedena 2016. godine. Ovo skraćanje je najveće u postupku tranzita preko CI Slobodna zona Bar (33%), zatim u avio saobraćaju – u postupku uvoza 27%, a u postupku izvoza 24%. Najmanje poboljšanje je evidentirano u postupku uvoza robe u drumskom saobraćaju na ruti CI granični prelaz Dobrakovo – CI Terminal Podgorica (3%).

Studija je, takođe, pokazala da na prosječno vrijeme carinjenja značajnije utiče vrijeme čekanja nego vrijeme obrade. Naime, iako je ukupno prosječno vrijeme puštanja roba skraćeno i vrijeme obrade gotovo svih aktera u postupku unaprijeđeno, na rezultate mjerenja značajno utiče vrijeme čekanja koje je evidentirano u gotovo svim postupcima:

- čekanje kamiona na graničnom prelazu Dobrakovo uslovljeno dizajnom i kapacitetom infrastrukture i shodno tome, rasporedom radnog vremena graničnih inspekcijских službi – 1 sat;
- čekanje u postupku predaje dokumentacije zastupniku nakon pristizanja kamiona na unutrašnji terminal Podgorica posle 14 časova, tj. po isteku radnog vremena carinske službe za carinjenje uvoznih pošiljki – 3 sata i 44 minuta;
- čekanje na istovar tereta u skladište kurira ukoliko pošiljka u avio saobraćaju pristigne nakon isteka radnog vremena - 5 sati i 14 minuta;
- čekanje na dokumentarni pregled u uvoznom postupku u avio saobraćaju zbog redukovanih kadrovskih kapaciteta – 1 sat;
- čekanje na fizički pregled u uvoznom postupku u avio saobraćaju zbog redukovanih kadrovskih kapaciteta i radnog vremena - 9 sati i 11 minuta;
- čekanje na plaćanje carinskog duga u postupku uvoza avio putem u slučajevima kada carinski dug nije obezbijeđen bankarskom garancijom usled nepostojanja bankarske filijale na aerodromu - 11 sati i 11 minuta;
- čekanje pošiljki određenih za skeniranje u Luci Bar zbog nedostatka osoblja koje ispunjava zdravstvene uslove za rad na skeneru - 21 sat i 19 minuta.

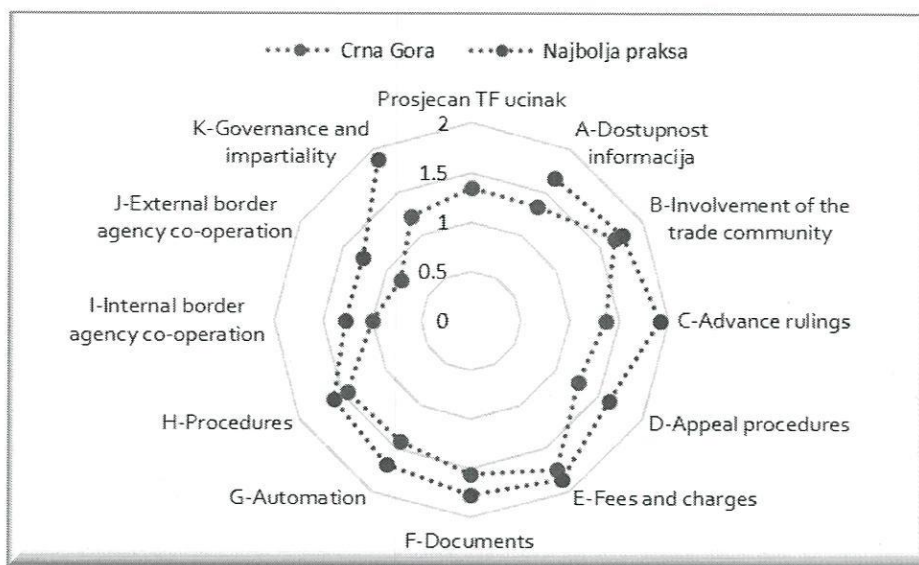
Prema nalazima Studije, pojednostavljeni carinski postupci donose značajne benefite u pogledu vremena carinjenja. Privrednici kojima je odobren pojednostavljeni carinski postupak imaju značajnije olakšice u pogledu vremena carinjenja robe u odnosu na privrednike koji nisu dio tih postupaka. Podaci pokazuju da je vrijeme za okončanje svih uvoznih formalnosti u drumskom saobraćaju u slučaju uvoznika kojima je odobren pojednostavljeni carinski postupak na osnovu knjigovodstvenog upisa za 61% kraće od ukupnog prosječnog vremena u redovnom postupku. Razlika je još veća u

vremenu trajanja formalnosti na terminalu koje je kod ovih privrednika kraće za 94% u odnosu na prosječno vrijeme trajanja redovnog uvoznog carinskog postupka na terminalu. Slična je situacija u uvoznom postupku u avio saobraćaju gdje je prosječno vrijeme carinjenja robe imaoca odobrenja za deklarisanje ekspresnih pošiljki u posebnom postupku za 20% kraće u odnosu na ukupno prosječno vrijeme potrebno za okončanje svih uvoznih formalnosti u redovnom postupku.

Rezultati Studije pokazuju da potencijal za dodatnu uštedu vremena i troškova u dijelu postojećih graničnih procedura postoji. Međutim, realizacija ovih potencijalnih poboljšanja zahtijeva unutrašnju političku volju, strateški pristup i sinhronizovano kolektivno djelovanje svih uključenih aktera iz javnog i privatnog sektora.

2.2. OECD INDIKATORI TRGOVINSKIH OLAKŠICA 2022.

Pokrenuti 2013. godine i ažurirani svake dvije godine, indikatori trgovinskih olakšica Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) omogućavaju zemljama da identifikuju prednosti i izazove u olakšavanju trgovine, određuju prioritetne oblasti za djelovanje i mobilizuju tehničku pomoć i izgradnju kapaciteta na ciljani način. OECD indikatori pokrivaju čitav spektar graničnih procedura za više od 160 ekonomija u različitim nivoima prihoda, geografskim regionima i nivoima razvoja. Svaki TF indikator se sastoji od nekoliko specifičnih, preciznih i zasnovanih na činjenicama varijabli koje se odnose na postojeće politike i propise vezane za trgovinu i njihovu primjenu u praksi.

Za Crnu Goru, rezultati sprovedeni 2022. godine pokazuju da je prosječna ocjena učinka olakšavanja trgovine je 1,347 na skali gdje viši rezultati odražavaju bolje mjere olakšavanja. U nastavku je data detaljna analize rezultata Crne Gore u različitim kategorijama:

- Dostupnost informacija (ocjena: 1,33): Ovaj indikator procjenjuje koliko su informacije vezane za trgovinu u punom obimu dostupne poslovnoj zajednici i zainteresovanim stranama i odnosi se na informacije o carinskim procedurama, tarifama i trgovinskim propisima. Ocjena od 1,33 sugeriše da, iako su neke informacije dostupne, postoji prostor za poboljšanje kako bi

se iste učinile pristupačnijim i sveobuhvatnijim. To bi moglo uključivati inicijative kao što je uspostavljanje centraliziranih online platformi, odnosno trade portala, ili poboljšanje komunikacionih kanala između vlasti i trgovaca. Preporuka je da se poboljša dostupnost i pristupačnost informacija, posebno u pogledu sporazuma sa trećim zemljama, te da se unaprijedi pristup pravilima i primjerima carinske klasifikacije.

- Uključenost poslovne zajednice (ocjena: 1,67): Ovaj indikator ocjenjuje angažman poslovnih subjekata koji su uključeni u prekogranični promet roba u procesima olakšavanja trgovine. Ocjena od 1,67 ukazuje na relativno visok nivo aktivnog sudjelovanja i savjetovanja sa relevantnim stranama u Crnoj Gori. Preporučuje se dalje unapređenje pružanja adekvatnih i pravovremenih informacija o promjenama propisa prije njihovog stupanja na snagu, kao i jačanje mogućnosti privatnog sektora za davanje sugestija i komentara prije donošenja ili izmjene trgovinskih propisa.
- Obavezujuće informacije (ocjena: 1,364): Unaprijed date obavezujuće informacije pružaju jasnoću i predvidljivost trgovcima u pogledu klasifikacije i vrednovanja robe prije uvoza ili izvoza. Ocjena od 1,364 ukazuje na to da je Crna Gora implementirala mehanizme za izdavanje unaprijed obavezujućih informacija, ali da postoji prostor za poboljšanje u smislu efikasnosti i dostupnosti ove usluge.
- Žalbeni postupci (ocjena: 1,25): Ovaj indikator ocjenjuje postojanje i djelotvornost postupaka za žalbu na odluke koje se odnose na mjere za olakšavanje trgovine. Ocjena Crne Gore od 1,25 ukazuje na to da iako postoje žalbeni postupci, mogu postojati izazovi u njihovoj dostupnosti ili djelotvornosti, što potencijalno dovodi do kašnjenja ili sporova u trgovinskim procesima.
- Takse i naknade (ocjena: 1,75): Ovaj indikator ocjenjuje transparentnost i predvidljivost troškova u vidu taksi i naknada povezanih sa trgovinskim procesima. Visoka ocjena Crne Gore od 1,75 ukazuje na to da zemlja ima transparentne strukture taksi i naknada, što može doprinijeti smanjenju neizvjesnosti za trgovce i promovisanju efikasnosti trgovine.
- Formalnosti - Dokumentacija (ocjena: 1,56): Zahtjevi za dokumentima mogu značajno uticati na efikasnost trgovinskih procesa. Ocjena Crne Gore od 1,56 ukazuje da, iako može postojati određena složenost u zahtjevima za dokumentacijom, sveukupno gledano, proces je relativno efikasan. Dalje pojednostavljivanje procesa dokumentacije moglo bi dovesti do još većih koristi od olakšavanja trgovine. U tom pogledu se preporučuje dalje proširenje prihvatanja kopija dokumenata i smanjenje broj dokumenata potrebnih za sprovođenje carinskih postupaka.
- Formalnosti -Automatizacija (ocjena: 1,42): Automatizacija trgovinskih procesa može smanjiti vrijeme i troškove povezane sa trgovinskim transakcijama. Ocjena Crne Gore od 1,42 ukazuje na umjeren nivo automatizacije, što ukazuje da postoje automatizovani sistemi, ali dalja ulaganja u tehnologiju i infrastrukturu mogu povećati efikasnost. Preporučuje se da se poboljšaju kapaciteti IT sistema za elektronsku razmjenu podataka i obezbijedi bespapirno carinjenje i dostupnost automatizovane obrade sa punim radnim vremenom.
- Formalnosti-Procedure (ocjena: 1,44): Ovaj indikator ocjenjuje efikasnost i jednostavnost procedura vezanih za trgovinu, uključujući carinjenje, procese inspekcije i druge administrativne formalnosti. Rezultat od 1,44 ukazuje na to da je Crna Gora ostvarila umjeren napredak u pojednostavljivanju trgovinskih procedura, ali još uvijek može biti prostora za poboljšanje. U tom smislu, u ovoj oblasti se preporučuje da se uspostavi jedinstveni trgovinski šalter, dodatno smanji prosječno vrijeme puštanja robe u slobodan promet, ubrzaju procedure kontrole za kvarljivu robu, proširi pokrivenost programa ovlaštenog privrednog subjekta i dodatno pojednostave procedure u smislu smanjenja vremena i troškova.

- Saradnja agencija –unutrašnja (ocjena: 1,00): Efikasna saradnja između agencija za unutrašnje granice, kao što su carina, policija i inspekcijski organi, je od suštinskog značaja za pojednostavljenje graničnih procedura. Ocjena 1,00 ukazuje na to da saradnja koja postoji nije na najbolji način iskorišćena da bi dala konkretne benefite u pogledu smanjenja vremena carinjenja, te da treba dodatno poboljšati koordinaciju i saradnju između ovih agencija kako bi ista imala konkretne efekte u praksi.
- Saradnja s vanjskim graničnim agencijama (ocjena: 0,82): Saradnja sa graničnim agencijama susjednih zemalja je ključna za nesmetanu prekograničnu trgovinu. Ocjena Crne Gore od 0,82 ukazuje da postoje izazovi ili ograničenja u saradnji sa eksternim graničnim agencijama, što potencijalno dovodi do kašnjenja ili neefikasnosti na graničnim prelazima.
- Upravljanje i nepristrasnost (ocjena: 1,22): Dobro upravljanje i nepristrasnost u institucijama za olakšavanje trgovine su od suštinskog značaja za izgradnju povjerenja među trgovcima. Ocjena Crne Gore od 1,22 ukazuje na to da postoji prostor za poboljšanje struktura upravljanja i obezbjeđivanje nepristrasnosti u procesima donošenja odluka u vezi sa trgovinom.

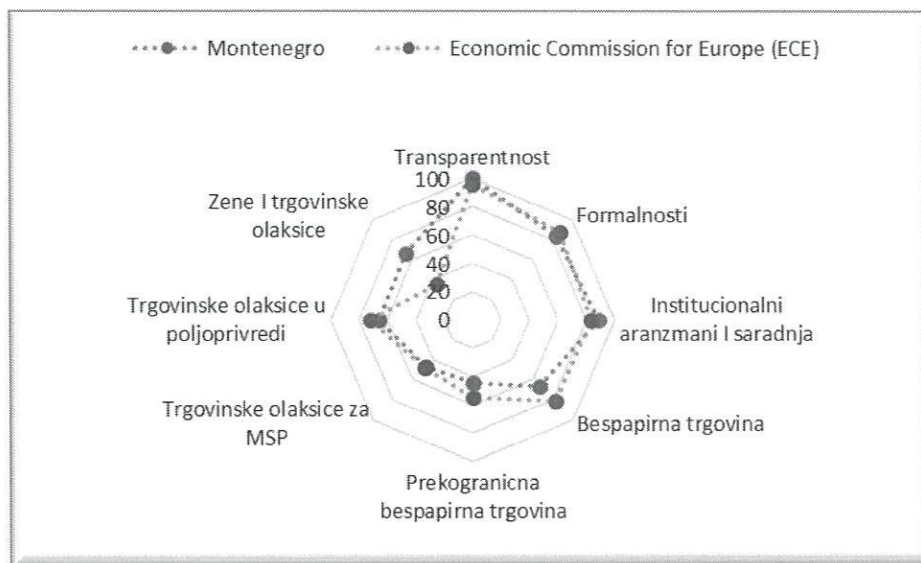
U načelu, Crna Gora pravi značajne pomake u poboljšanju učinka u oblasti olakšavanja prekogranične trgovine. Međutim, da bi se unaprijedili rezultati i implementirale najbolje prakse, potreban je dodatni fokus na poboljšanje dostupnosti informacija, pojednostavljivanje formalnosti, unapređenje automatizacije, usavršavanje procedura i jačanje upravljanja i nepristrasnosti. Baveći se ovim oblastima, Crna Gora može dodatno unaprijediti svoje okruženje za olakšavanje trgovine, smanjiti trgovinske troškove i povećati svoju ekonomsku konkurentnost.

2.3. UN GLOBALNO ISTRAŽIVANJE O DIGITALNOM I ODRŽIVOM OLAKŠAVANJU TRGOVINE 2023.

Globalno istraživanje UN-a o digitalnim i održivim trgovinskim olakšicama 2023. značajna je inicijativa koju zajednički sprovode Regionalne komisije Ujedinjenih nacija i Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD). Peto izdanje ove ankete je pokrenuto u januaru 2023. godine, a istraživanje pokriva preko 160 ekonomija širom svijeta.

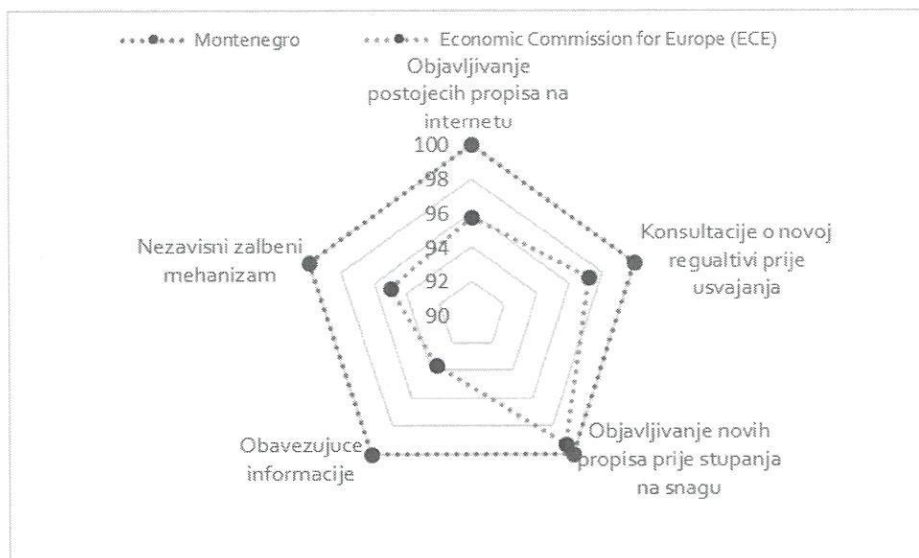
Primarni cilj ankete je pomoći zemljama da upoređuju i smanje vrijeme i troškove prekogranične trgovine i obuhvata širok spektar mjera za olakšavanje trgovine izvan djelokruga TFA WTO-a. Rezultati ankete pomažu u praćenju napretka u implementaciji ovih mjera, podržavanju javnih politika zasnovanih na dokazima, razmjeni dobrih praksi i identifikaciji novih potreba za izgradnjom kapaciteta i tehničkom pomoći.

Na osnovu Globalnog istraživanja UN-a o digitalnim i održivim trgovinskim olakšicama iz 2023. godine, Crna Gora je napravila značajan napredak u poboljšanju svojih mjera za olakšavanje trgovine i sa ocjenom od 74,19% demonstrira kontinuiranu posvećenost poboljšanju trgovinske efikasnosti i usklađivanju sa međunarodnim standardima.

U nastavku je dat pregleda učinka Crne Gore u različitim oblastima:

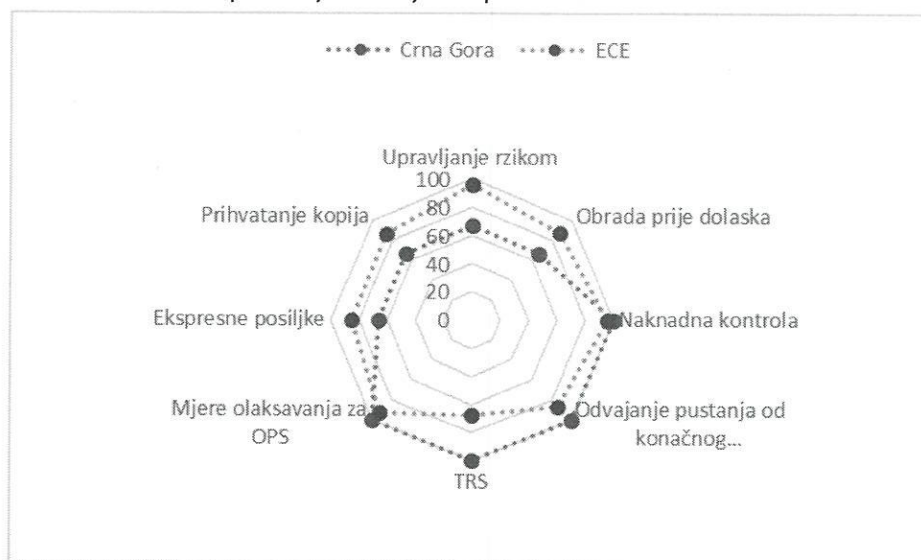
Transparentnost: Crna Gora je postigla izuzetno dobar rezultat, sa ocjenom od 100%, odnosno punom implementacijom mjera koje se odnose na transparentnost.

KOMPONENTA	NALAZ	PREPORUKA
Objavljivanje trgovinskih propisa:	Crna Gora obezbjeđuje da svi propisi koji se odnose na trgovinu budu javno dostupni. To uključuje pravovremeno dostupnost zakona, propisa i proceduralnih smjernica javnosti.	Iako se Crna Gora ističe transparentnošću, od suštinskog su značaja kontinuirani naponi da se ove prakse održe i unaprijede.

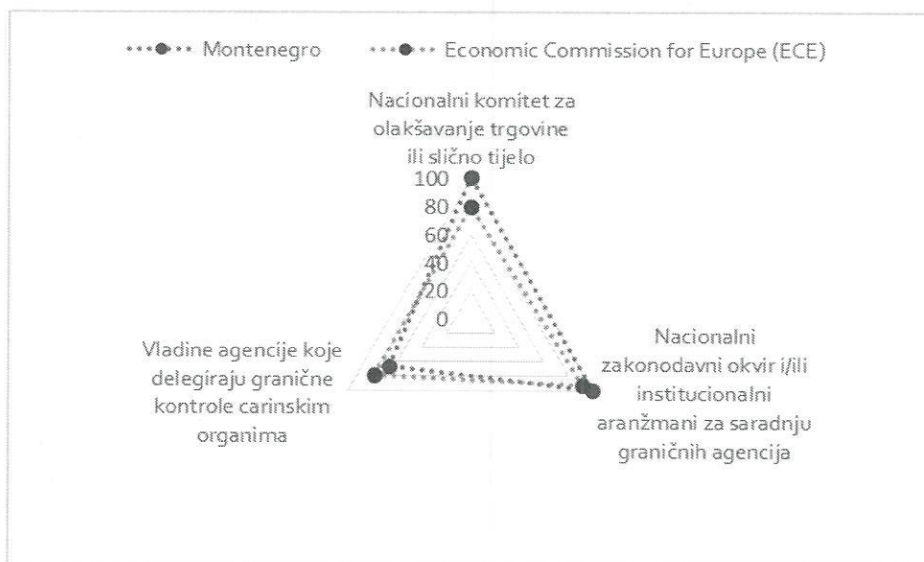
Konsultacije sa zainteresovanim stranama:	Redovne konsultacije sa zainteresovanim stranama, uključujući privredne subjekte, poslovna udruženja i druge relevantne strane, sprovode se kako bi se prikupile povratne informacije o novim propisima i njihovim izmjenama i dopunama.	Redovno ažuriranje, jasni kanali komunikacije i kontinuirani angažman učesnika osiguraće da transparentnost ostane djelotvorna i korisna za sve strane uključene u trgovinu.
Objavljivanje propisa prije stupanja na snagu:	Svi propisi, uključujući njihove izmjene i dopune se objavljuju prije stupanja na snagu.	Fokusirajući se na ove aspekte, Crna Gora može održati visok nivo transparentnosti u svom okviru za olakšavanje trgovine, usklađujući se sa najboljim međunarodnim praksama.
Obavezuje informacije:	Crna Gora izdaje unaprijed obavezujuće informacije o tarifnim klasifikacijama i porijeklu robe.	
Nezavisni žalbeni mehanizam:	Nezavisni mehanizam je dostupan preduzetnicima i privrednim društvima da ulože žalbu na carinske odluke.	

- Formalnosti: Prema podacima koje su nadležni državni organi dostavili, sa ocjenom od 83,33%, Crna Gora pokazuje značajan napredak u carinskim formalnostima.

KOMPONENTA	NALAZ	PREPORUKA
Upravljanje rizikom:	Djelimično implementirano. Carina je implementirala sistem za upravljanje rizikom. Implementacija inspekcijskog sistema upravljanja rizikom za identifikaciju visokorizičnih pošiljki je u toku, ali nije u potpunosti operativan.	U potpunosti implementirati pristup carinskim i inspekcijskim kontrolama zasnovanim na riziku.
Obrada prije dolaska:	Djelimično implementirano. Propisi za najavu pošiljki prije dolaska su usvojeni ali nisu primijenjeni i sama obrada može početi nakon što pošiljka uđe u carinsku teritoriju Crne Gore.	Impelementirati sistem za obradu pošiljke prije dolaska na carinsku teritoriju Crne Gore
Ekspresne pošiljke:	Djelimično implementirano. Mjere za ubrzanu obradu pošiljki malih vrijednosti i ekspresnih pošiljaka postoje, ali nisu sveobuhvatne.	Razviti sveobuhvatne sisteme za carinjenje ekspresnih pošiljki, posebno u sučaju e-trgovine i robe male vrijednosti.
Prihvatanje kopija:	Djelimično implementirano. Prihvatanje kopija dokumenata potrebnih za obavljanje carinskog i administrativnog postupka je dozvoljeno u nekim slučajevima, ali nije dosljedno primijenjeno.	Obezbijediti prihvatanje kopija u carinskim i administrativnim postupcima koji se odnose na procedure uvoza, izvoza i tranzita i osigurati dosljednu primjenu u svim carinskim ispostavama.
Puštanje robe prije konačnog carinjenja:	U potpunosti implementirano. Procedure dozvoljavaju puštanje robe prije konačnog carinjenja, podložno garancijama ili obveznicama.	N/a
Objava prosječnog vremena objavljivanja:	U potpunosti implementirano. Podaci o prosječnom vremenu puštanja robe se objavljuju, promovišući transparentnost i uporednu procjenu.	N/a
Mjere olakšavanja trgovine za ovlašćene privredne subjekte:	U potpunosti implementirano. Uspostavljene su posebne procedure za ovlašćene privredne subjekte (OPS), koje pružaju pogodnosti kao što su smanjene inspekcije.	N/a

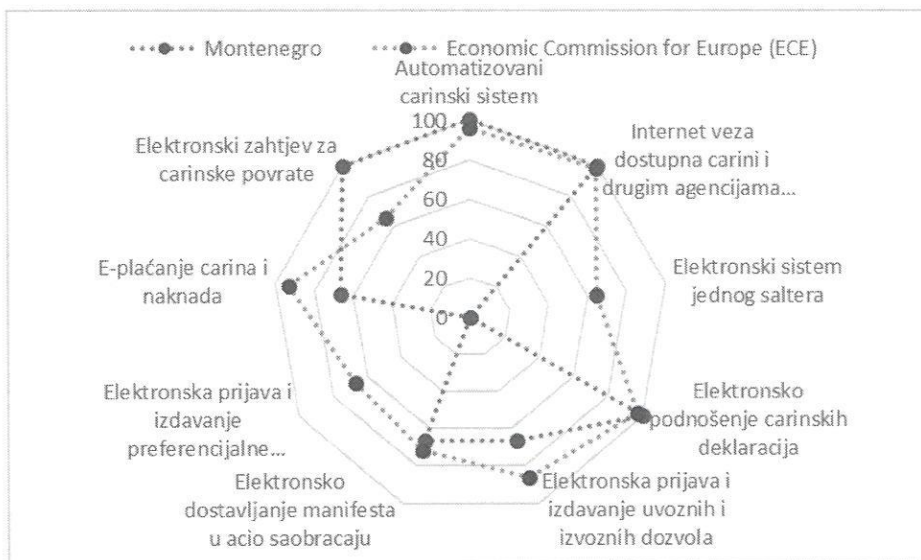
Institucionalno uređenje i saradnja: Sa ocjenom od 88,89%, Crna Gora pokazuje snažnu međuagencijsku saradnju i solidan zakonodavni okvir u ovoj oblasti.

KOMPONENTA	NALAZ	PREPORUKA
Nacionalni komitet za olakšavanje trgovine (NTFC) ili slično tijelo:	U potpunosti implementirano. Crna Gora je uspostavila Nacionalni Savjet za olakšavanje trgovine, koji je odgovoran za koordinaciju politika i inicijativa za olakšavanje trgovine među različitim zainteresovanim stranama, uključujući državne organe i privatni sektor.	N/a
Nacionalni zakonodavni okvir i/ili institucionalni aranžman:	U potpunosti implementirano. Postoji sveobuhvatan zakonodavni okvir koji reguliše olakšavanje trgovine, koji uključuje zakone i propise koji osiguravaju dosljednost i usklađenost sa međunarodnim standardima.	N/a
Delegiranje graničnih kontrola carinskim organima:	Implementirano u razumnoj mjeri, ali se može poboljšati. Koordinacija među graničnim agencijama je ključna za nesmetane trgovinske operacije.	Koordinacija radnog vremena svih graničnih agencija kako bi se osiguralo nesmetano funkcioniranje. Poboljšanje komunikacije i saradnje među agencijama putem redovnih sastanaka i zajedničkih informacionih sistema koji imaju adekvatnu primjenu u praksi. Proširivanje regionalnog i

		međunarodnog učešća: Nastavak angažovanja u regionalnim i međunarodnim programima za olakšavanje trgovine radi upoznavanja sa najboljim praksama i dobijanja tehničke podrške.
--	--	--

Trgovina bez papira: Sa 66,67%, Crna Gora je značajno implementirala automatizovane carinske sisteme i elektronsko podnošenje carinskih deklaracija, ali još uvijek nedostaje napredak u oblastima kao što su uspostavljanje elektronskog jednošalterskog sistema i elektronska razmjena preferencijalnih potvrda o porijeklu.

KOMPONENTA	NALAZ	PREPORUKA
Automatizovani carinski sistem:	U potpunosti implementirano. Carinske procedure se vode kroz automatizovani sistem, smanjujući vrijeme ručne obrade i greške.	
Internet veza:	U potpunosti implementirano. Pouzdana internet konekcija podržava različite mjere za olakšavanje digitalne trgovine.	
Elektronske carinske deklaracije:	U potpunosti implementirano. Preduzeća mogu podnijeti carinske deklaracije elektronskim putem.	

Povraćaj carine:	U potpunosti implementirano. Proces podnošenja zahtjeva za povrat carinskih sredstava je automatizovan.	
Uvozne / izvozne dozvole:	Djelimično implementirano. Neke dozvole se obrađuju elektronski, ali ne sve.	Potpuna implementacija elektronskih dozvola: Obezbijediti da se sve uvozne/izvozne dozvole obrađuju elektronski kako bi se pojednostavio cijeli trgovinski proces.
Air Cargo Manifest:	Djelimično implementirano. Elektronsko dostavljanje avio kargo manifesta je dostupno, ali nije u potpunosti implementirano	Automatizovati podnošenje i obradu elektronskog manifesta za pošiljke u vazdušnom saobraćaju.
E-plaćanje:	Djelimično implementirano. Neke naknade i dažbine se mogu platiti elektronskim putem, ali ne sve.	Proširiti mogućnosti e-plaćanja kako bi se obuhvatile sve takse, naknade i finansijske obaveze povezane sa prekograničnom trgovinom.
Jedinstveni šalter:	Nije implementirano. Ne postoji sistem jedinstvenog šaltera za podnošenje svih dokumenata vezanih za prekograničnu trgovinu.	Uspostaviti sistem jedinstvenog šaltera za centralizovano podnošenje svih dokumenata koji se odnose na trgovinu.
Izdavanje preferencijalne potvrde o porijeklu:	Nije implementirano. Ne postoji elektronski sistem za izdavanje preferencijalnih potvrda o porijeklu. Uprava carina prati razvoj projekta u okviru PEM konvencije dodati u dijelu implementacije	Implementacija elektronskog sistema za izdavanje preferencijalnih sertifikata o porijeklu kako bi se olakšalo poštovanje trgovinskih sporazuma.

Prekogranična trgovina bez papira: Ovo je oblast u kojem postoji dodatni prostor za poboljšanje, o čemu svjedoči rezultat od 44,44%. Iako je postignut napredak u zakonima koji regulišu elektronske transakcije i potpuno implementiranom priznatom sertifikacionom tijelu, elektronska razmjena sertifikata iz oblasti bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne oblasti tek treba da se implementira.

KOMPONENTA	NALAZ	PREPORUKA
------------	-------	-----------

Sertifikaciono tijelo:	U potpunosti implementirano. Crna Gora je uspostavila sertifikaciono tijelo za sigurne digitalne transakcije i dokumente.	
Elektronske carinske deklaracije:	Djelimično implementirano. Carinske deklaracije se mogu podnijeti elektronskim putem ali se iste, zajedno sa pratećom dokumentacijom, moraju dostaviti i u papirnoj formi u cilju obrade.	Obezbijediti da se carinska deklaracija i prateća dokumenta dostavljaju i obrađuju elektronski.
Zakoni za e-transakcije:	Djelimično implementirano. Postoje zakoni koji podržavaju elektronske transakcije, ali oni ne pokrivaju sve aspekte elektronskog poslovanja na sveobuhvatan način.	Ojačati pravni okvir kako bi sveobuhvatno pokrio sve aspekte elektronskih transakcija.
Razmjena potvrda o porijeklu:	Nije implementirano. Ne postoji sistem za elektronsku razmjenu potvrda o porijeklu.	Razviti sistem za elektronsku razmjenu potvrda o porijeklu kako bi se pojednostavila usklađenost sa trgovinskim sporazumima.
SPS sertifikati (bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarna oblast):	Nije implementirano. Elektronski SPS sertifikati nisu dostupni..	Usvajanje elektronskih SPS sertifikata: Implementirati elektronske SPS sertifikate u cilju olakšanja carinjenja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, osiguravajući da ispunjavaju propisane standarde u oblasti bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne oblasti.

Ovi rezultati ističu posvećenost Crne Gore unapređenju svog okvira za olakšavanje trgovine, iako određene oblasti, posebno u prekograničnoj trgovini bez papira, zahtijevaju dalji razvoj.

Učinak Crne Gore u specifičnim oblastima olakšavanja trgovine na osnovu Globalnog istraživanja UN-a o digitalnim i održivim trgovinskim olakšicama iz 2023. otkriva ciljana dostignuća i oblasti kojima je potrebno poboljšanje.

Olakšavanje tranzita

- Fizičke inspekcije: Crna Gora je uspješno implementirala procjenu rizika kako bi ograničila fizičke kontrole tranzitne robe, čime je poboljšala efikasnost.
- Sporazumi o tranzitu i obrada prije dolaska: Crna Gora nije implementirala sporazume o olakšavanju tranzita, a nedostaje podrška za obradu prije dolaska radi olakšavanja tranzita.

Ovo ukazuje na potencijalna područja za razvoj kako bi se osigurale nesmetanije tranzitne operacije i bolja integracija sa regionalnim trgovinskim protokolima.

Olakšavanje trgovine za MSP

- Uključivanje i podrška MSP: Uključivanje MSP u Nacionalni savjet za olakšice trgovine je u potpunosti sprovedeno, što je pozitivan korak za osiguravanje da se potrebe MSP uzmu u obzir u trgovinskim politikama. Međutim, pristup malih i srednjih preduzeća i učešće u šemi ovlašćenog privrednog subjekta (AEO) je ograničenog dometa, što bi moglo da ometa njihovu sposobnost da efikasno i bezbjedno trguju.
- Posebne mjere za MSP: Ostale posebne mjere za MSP su samo djelimično implementirane, što sugerise da je neophodna dalja podrška i poboljšanja kako bi se u potpunosti iskoristio potencijal MSP u crnogorskom trgovinskom sektoru.

Olakšavanje poljoprivredne trgovine

- Objekti i standardi: Ispitivanje i laboratorijski kapaciteti za ispunjavanje SPS standarda glavnih trgovinskih partnera su u potpunosti implementirani, što je ključno za održavanje bezbjednosti poljoprivrednih proizvoda.
- Elektronski sertifikati: Međutim, elektronska aplikacija i izdavanje SPS sertifikata su još uvek u fazi planiranja. Unaprijeđenje ovoga do implementacije bi pojednostavilo procese i poboljšalo usklađenost sa međunarodnim zdravstvenim i sigurnosnim standardima.

Žene u olakšavanju trgovine

- Politika i strategija: Politike ili strategije koje uključuju poseban fokus na žene u prekograničnoj trgovini se samo djelimično sprovode. Jačanje ovih mjera moglo bi poboljšati rodnu inkluzivnost u trgovini, pružajući jednake mogućnosti ženama trgovcima i preduzetnicama.

Olakšavanje trgovinskog finansiranja

- Pristup finansijama: Informacije o olakšavanju pristupa finansijama kroz sposobnosti banaka da omoguće elektronsku razmjenu podataka između trgovinskih partnera nisu dostupne. Ovo ukazuje na nedostatak transparentnosti ili razvoja u olakšavanju finansiranja trgovine, što je od suštinskog značaja za ujednačavanje finansijskih transakcija povezanih sa trgovinom.

Olakšavanje trgovine u kriznim situacijama

UN Izvjestaj 2023. se dodatno bavio odgovorom država na krizne situacije. Rezultati su pokazali da je Crna Gora pokazala dobre rezultate u uspostavljanju institucionalnog okvira za upravljanje krizom izazvanom COVID pandemijom i u onlajn izdavanju hitnih mjera. Uspostavljena je i kvalitetna međunarodna saradnja kao rezultat snažnih diplomatskih i operativnih okvira za odgovor na krizu.

Sa druge strane, Crna Gora pokazuje značajne nedostatke u implementaciji dodatnih mjera za olakšice trgovine i u izradi formalnog plana za buduće krize. Ove oblasti su kritične za sveobuhvatno upravljanje krizama i osiguravanje dugoročne trgovinske otpornosti.

U cilju daljeg usklađivanja sa prosjekom ECE i poboljšanja olakšavanja trgovine u vremenima krize, Crna Gora se može fokusirati na:

- Razvijanje dodatnih mjera za olakšice trgovine: Implementirati fleksibilne mjere koje se mogu brzo aktivirati tokom vanrednih situacija kako bi se održao trgovinski tok.
- Kreiranje sveobuhvatnog plana upravljanja krizom: Razviti i formalizirati detaljan plan za olakšavanje trgovine tokom budućih kriza, osiguravajući da su svi potencijalni scenariji pokriveni i da su mehanizmi odgovora na snazi.
- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Ojačati kapacitete postojećih agencija za rješavanje šireg spektra kriza, kroz obuku, resurse i međuagencijsku saradnju.

Baveći se ovim oblastima, Crna Gora može značajno unaprijediti svoje mjere za olakšavanje trgovine u vrijeme krize, usklađujući ih sa regionalnim standardima i poboljšavajući ukupnu otpornost i efikasnost svog okvira za olakšavanje trgovine.

2.4. WBG ALAT SVJETSKE BANKE ZA PRAĆENJE NAPRETKA TRGOVINSKIH OLAKŠICA (TRACKING TOOL) 2024.

Alat za praćenje razvijen je od strane Grupacije Svjetske banke za praćenje napretka zemlje u implementaciji STO Sporazuma o olakšavanju trgovine. Alat ispituje implementaciju TFA iz pravne perspektive (de jure) i de facto sprovođenje politika za olakšavanje trgovine, a njegov fokus nije na usklađenosti, već na potpunoj i uspješnoj implementaciji. Ovaj alat omogućava zemljama da kroz nacionalna koordinaciona tijela za olakšavanje trgovine identifikuje svoju uspješnost u punoj implementaciji mjera, identifikuju reformske mjere, prate sprovođenje reformi i izvještavaju o napretku na način zasnovan na rezultatima.

Alat za praćenje ne služi za globalno rangiranje, niti daje prednost jednom skupu mjera u odnosu na druge. Implementacija svake od 36 mjera TFA u 12 članova se ocjenjuje prema 3 dimenzije od kojih svaka dimenzija ima jednaku težinu:

- Pravni okvir/Politika – da li su usvojene zakonske i administrativne mjere
- Procedure – da li su donijeta podzakonska akta za sprovođenje
- Operativna provjera – da li se mjere primjenjuju u praksi

Za potrebe ovog Programa, izvršeno je ažuriranje Alata za praćenje. Upitnici sa pitanjima koja se odnose na pravni okvir i procedure je dostavljen predstavnicima javnog sektora-članicama Savjeta za trgovinske olakšice. Upitnik sa pitanjima koji se odnose na primjenu mjera u praksi dostavljen je predstavnicima privatnog sektora zastupljenog u SzTO.

Kada je u pitanju javni sektor, odgovori su dobijeni od strane Ministarstva finansija i djelimično Uprave carina. Predstavnici Privredne komore i Unije poslodavaca su dostavili odgovore privatnog sektora.

Prema dobijenim podacima, Crna Gora je potpuno usklađena u sljedećim oblastima (uz napomenu da većina mjera ima kontinuirani karakter, i u tom smislu i porazumijeva praćenje usklađenosti):

ČLAN	MJERA	USKLADENOST
Član 1.1	Objavljivanje informacija	Informacije navedene u članu 1.1. TFA dostupne su u štampanoj i elektronskoj verziji Službenog lista, (http://www.sluzbenilist.me) i, na veb sajtovima nadležnih organa. Privatni sektor u svom radu najčešće koristi tzv. TARICG sistem - elektronsku bazu podataka carinskih i spoljnotrgovinskih propisa, koja je formirana povezivanjem roba (tarifnih oznaka) sa carinskim stopama, uvezno/izveznim mjerama (zdravstveno sanitarne, mjere bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne oblasti i dozvole), tarifnim kvotama i preferencijalima. Za korišćenje aplikacije TARICG nije potrebna registracija i dostupna je svim korisnicima na sajtu http://taric.carina.co.me/TariCG/.
Član 2.2	Konsultacije	Nacionalni Savjet za trgovinske olakšice je uspostavljen i ima redovna zasijedanja, dva puta godisnje. Pored toga, "Dan otvorenih vrata" je uspostavljen u saradnji Uprave carine i Udruženja špeditera (u okviru Privredne komore Crne Gore). Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove redovno učestvuje na sastancima sa određenim udruženjima u okviru Privredne komore Crne Gore (udruženje špeditera, udruženje trgovaca, udruženje poljoprivrednih proizvođača itd.).
Član 4	Pravo na žalbu i reviziju	Članom 20 Ustava Crne Gore jemči se pravo na pravni lijek protiv odluka kojom se odlučuje o pravu ili na zakonom zasnovanom interesu svakog aktivno legitimisanog subjekta. Pravo na žalbu regulisano je Zakonom o upravnom postupku i Zakonom o upravnom sporu koji se odnose na sve državne organe. Zakonom o upravnom postupku propisano je da rješenje u upravnom postupku, između ostalog, sadrži uputstvo o pravnoj zaštiti kojim se stranka obavještava da li protiv rješenja može izjaviti žalbu ili pokrenuti upravni spor ili drugi postupak pred sudom. U uputstvu se navodi organ kojem se može podnijeti pravni lijek, odnosno sud pred kojim se može ostvariti sudska zaštita. Istim zakonom je propisano da stranka koja smatra da su joj upravnom aktivnošću u upravnoj stvari javnog organa povrijeđena prava i/ili pravni interesi, ima pravo na pravni lijek koji uključuje žalbu, ponavljanje postupka i prigovor. Žalbe se mogu podnijeti i u slučajevima ćutanja administracije.
Član 5.1	Obavještenja za poboljšanu kontrolu i inspekciju	Uredbom o načinu rada sistema brze razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik definisana je procedura notifikacije za poboljšane kontrole kada je u pitanju opšta bezbjednost proizvoda.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST
		Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove usvojila je 2016. godine Instrukcije za postupanje za brzo uzbunjivanje i obavješćavanje i postupak razmjene i vrste informacija koje se razmjenjuju o direktnom i indirektnom riziku za zdravlje ljudi koji potiče od hrane ili hrane za životinje.
Član 5.2	Zadržavanje	Carinski organi obavješćavaju uvoznika ili njegovog zastupnika o pregledu pošiljke a, shodno članu 133 Carinskog zakona, isti može prisustvovati pregledu ili uzimanju uzoraka. U oblasti bezbjednosti hrane, obavješćenje o zadržavanju je propisano članom 103 Zakona o bezbjednosti hrane. U oblasti veterine, način obavješćavanja o zadržavanju je propisan čl. 145 i 146 Zakona o veterinarstvu. U oblasti fitosaniranih mjera, obavješćenje o zadržavanju je propisano članom 36 stav 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja.
Član 5.3	Procedure testiranja/uzorkovanje	Članom 43 Zakona o inspekciskom nadzoru je propisano da je, prilikom uzimanja uzoraka, inspektor obavezan da pod istim uslovima i u isto vrijeme uzme najviše tri uzorka u količini potrebnoj za ispitivanje: za prvu analizu, drugu analizu na zahtjev subjekta nadzora i super analizu. Shodno članu 46 ovog Zakona, ako se inspektor ne slaže sa rezultatom analize drugog uzorka može, u roku od tri dana od dana dostave rezultata analize drugog uzorka, da zahtijeva vršenje super analize, osim u slučaju kada su rezultati analize prvog i drugog uzorka jednaki.
Član 6.3	Kaznena pravila	Carinski zakon Crne Gore, posebno članovi 203-205, predviđaju kazne za carinske prekršaje na osnovu težine prekršaja. Zakon o prekršajima dalje precizira sudski postupak i razmatranja za određivanje kazni. Faktori koji se razmatraju uključuju težinu krivičnog djela, stepen odgovornosti, motive, okolnosti djela, prethodnu istoriju, lične okolnosti, ponašanje nakon prekršaja i materijalno stanje počinitelja. Olakšavajuće okolnosti uzimaju se u obzir prilikom odmjeraivanja kazne prema Zakonu o prekršajima. Kazne su propisane unutar raspona (maksimalnih i minimalnih), što omogućava fleksibilnost u razmatranju specifičnih okolnosti svakog slučaja tokom izricanja kazne.
Član 7.2	Elektronsko plaćanje	U skladu sa članom 2 Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti (Sl. list CG, br. 26/23 i 97/23), uređena je elektronska razmjena podataka, uključujući i elektronsko plaćanje, između Uprave carina i deklarantata u postupku carinjenja. Sistem za elektronsko plaćanje Vlade Crne Gore

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST
		https://eplacanje.gov.me, omogućava elektronsko plaćanje taksi, naknada i ostalih obaveza za usluge koje pružaju državni organi. Uredba o bližim uslovima i načinu plaćanja administrativnih taksi elektronskim putem (Službeni list CG, br. 68/2020) propisuje da se administrativne takse za spise i radnje mogu plaćati elektronskim putem pod uslovima i na način utvrđen odnosnom uredbom. Opšti uslovi za korišćenje sistema za elektronsko plaćanje objavljeni su na Portalu za e-plaćanje https://eplacanje.gov.me. Uprava carina će u narednom periodu raditi na definisanju pravila pružanja usluga elektronskog plaćanja taksi i carinskog duga.
Član 7.3	Odvajanje oslobađanja od konačne odluke o carini, porezu, provizijama, naknadama	U skladu sa čl. 66-72 i 74 Carinskog zakona i čl. čl.193-223 Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti ("Sl. list CG", br. 26/23 i 97/23), roba se može pustiti u slobodan promet, pod uslovom polaganja validnog instrumenta obezbjeđenja za plaćanje carinskog duga. U stvarnoj praksi, uvozniku se može odobriti puštanje robe prije konačnog utvrđivanja carine i poreza, pod uslovom da podnese garanciju. Iznos garancije neophodne za puštanje robe prije konačnog utvrđivanja carine i poreza ne prelazi iznos poreza, carine i kazni koje mogu biti plative. Podnijeta garancija se razdužuje odmah nakon konačnog utvrđivanja i plaćanja carine i poreza.
Član 7.6	Osnivanje i objava prosječnog vremena oslobađanja	Zaključkom Vlade Crne Gore od marta 2018, utvrđena je obaveza nadležnih organa da redovno sprovode studiju mjerenja prosječnog vremena puštanja roba i objavljuje rezultate. Crna Gora nije usvojila posebne procedure vezane za sprovođenje mjerenja, ali u implementaciji primjenjuje TRS Vodič Svjetske carinske organizacije. Do sada su, uz podršku Medjunarodne finansijske korporacije, sprovedene dvije studije, jedna 2016. godine i druga 2021. godine.
Član 9	Kretanje robe pod carinskom kontrolom namijenjenih uvozu	Članom 155 Carinskog zakona propisano je da u spoljnom tranzitnom postupku strana roba može da se kreće od jedne do druge tačke unutar područja Crne Gore, a da ne podliježe uvoznim dažbinama i mjerama trgovinske politike, ako one ne zabranjuju ulazak ili izlazak robe sa carinskog područja Crne Gore. Procedura je propisana čl. 400 do 454 Uredbe.
Član 10.5	Kontrola prije otpreme	Ne postoje propisi koji zahtijevaju vršenje kontrole prije otpreme robe u odnosu na tarifnu klasifikaciju i/ili carinsku procjenu.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST
		Ne postoje propisi koji zahtijevaju vršenje kontrole prije otpreme robe u svrhu provjere kvaliteta, kvantiteta ili cijene ili druge svrhe.
Član 10.8	Odbijena roba	Shodno članu 107 Zakona o bezbjednosti proizvoda, pošiljka koja ne ispunjava propisane uslove može se vratiti u državu porijekla/iskoruke ili neku drugu zemlju, pod uslovima propisanim zakonom. Pošiljka koja ne ispunjava propisane SPS uslove može se ponovno izvesti samo ako postoji saglasnost nadležnog organa države u koju se roba upućuje o prihvatanju takve vrste robe.
Član 10.9	Privremeni ulazak roba i aktivno i pasivno oplemenjivanje	Usvojeni su propisi i procedure i implementirane su mjere koje omogućavaju • postupak privremenog uvoza • postupak za aktivno oplemenjivanje (obustavljanje) i/ili povlačenje • postupak za pasivno oplemenjivanje
Član 12	Carinska saradnja	Zakon o carinskoj službi (Službeni list CG, br. 3/16 i 8/17), prema čl. 20-22, dozvoljava razmjenu podataka između carine i drugih nadležnih organa radi ublažavanja rizika povezanih sa kretanjem robe između Crne Gore i drugih teritorija, uključujući interakciju sa međunarodnim institucijama. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i EU, Protokolom 6, olakšava carinsku saradnju sa državama članicama EU. Crna Gora takođe sarađuje u okviru Aneksa 5 CEFTA sporazuma sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Sjevernom Makedonijom, Moldavijom, Srbijom i Kosovom u carinskim pitanjima. Član 22 crnogorskog Zakona o carinskoj službi omogućava saradnju i razmjenu informacija sa međunarodnim carinskim službama u svrhu sprovođenja, obavještanja, obuke i tehničkog unapređenja, kako je to predviđeno međunarodnim sporazumima. Specifične metode razmjene podataka određene su bilateralnim sporazumima o saradnji, s fokusom na propisnu primjenu carinskih propisa, olakšavanje kretanja robe i putnika i suzbijanje carinskih prekršaja.
Član 23	Institucionalni aranžmani	U maju 2015. godine Crna Gora je formirala je Nacionalni komitet za trgovinske olakšice – koordinaciono tijelo za praćenje procesa reformi vezanih za trgovinske olakšice na nacionalnom nivou. Nakon pauze od 2020. do 2023. godine zbog učestalih kadrovskih promjena, ovo tijelo je revitalizovano u vidu

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST
		Savjeta za trgovinske olakšice i nastavilo sa aktivnim radom. Poslovníkom o radu definisano je da Savjetom predsjedava državni sekretar u Ministarstvu finansija dok su potpredsjednici pomoćnici ministarstva finansija i ekonomskog razvoja. Savjet ima 23 člana, od čega 14 predstavljaju javni sektor, a 9 predstavljaju privatni sektor, uključujući predstavnike malih i srednjih preduzeća. Savjet ima svoje Koordinaciono tijelo kojim rukovodi Sekretar Savjeta. Savjet odlučuje na sjednicama koje se održavaju po potrebi, a najmanje dva puta godišnje. Savjet komunicira sa donatorima, koordinira tehničku pomoć i omogućava potrebne kontakte sa međunarodnim institucijama u cilju dobijanja podrške za implementaciju Sporazuma.

U odnosu na TFA Crna Gora je djelimično usklađena u sledećim oblastima:

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
Član 1.2	Informacije dostupne Interneta putem	Državni organi dužni su da informacije iz člana 1.2. Sporazuma o trgovinskim olakšicama objavljuju na svojim internet stranicama. Nijesu uspostavljene procedure koje osiguravaju prikupljanje, sabiranje i objavljivanje na internetu relevantnih, tačnih i pravovremenih informacija vezanih za trgovinu, uključujući praktične vodiče za postupke uvoza/izvoza/tranzita na nacionalnom i najmanje jednom jeziku STO-a, kao i da se takve informacije brzo ažuriraju kada je to potrebno. U odnosu na objavljene podatke po osnovu člana 1.2, a prema podacima privatnog sektora, postojeće internet stranice nadležnih organa su nepregledne i sadrže mali broj informacija.	Razviti i implementirati regulatorni okvir i procedure kojima se nalaže objavljivanje informacija u vezi sa trgovinom na službenim web stranicama. Uspostaviti funkcionalne online portale (web stranice) za konsolidaciju i širenje svih relevantnih informacija, osiguravajući da su dostupne i na nacionalnom jeziku i na najmanje jednom jeziku Svjetske trgovinske organizacije (gdje je to moguće). Redovno ažurirati informacije.
Član	Informacioni centri	Carinskim zakonom nije propisano	Formalno uspostaviti i

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
1.3	(kontakt tačke)	uspostavljanje kontakt tačke, ali, shodno članu 11 Carinskog zakona, svako lice može, bez naknade, od carinskog organa zahtijevati informacije o primjeni carinskih propisa. Zahtjev može biti odbijen ako se ne odnosi na stvarno namjeravani uvoz ili izvoz. Putem mail adrese pr.sluzba@carina.gov.me fizičko lice, pravno lice i bilo koje udruženje lica koje nije pravno lice, ali kojem je priznata, u skladu sa propisima, sposobnost za obavljanje pravnih radnji može od carinskog organa da traži informacije koje se odnose na primjenu zakona. Kontakt tačke su notifikovane STO-u ali je nepходно kontinuirano ažuriranje notifikacije zbog čestih kadrovskih izmjena. Nijesu uspostavljene procedure za rad kontakt tačaka.	održavati nacionalne kontakt tačke u skladu sa zahtjevima TFA. Redovno ažurirati i objavljivati detalje kontakt tačke na službenim web stranicama i obavještavati STO o svim promjenama. Razviti standardne operative procedure za rad ovih kontaktnih tačaka, osiguravajući dosljedno i efikasno rukovanje upitima.
Član 2.1	Prilika da se da komentar i informacije prije stupanja na snagu	Članom 52 Zakona o državnoj upravi (Sl. list CG. 78/18, 70/21, 55/22) je propisano da ministarstvo je obavezno da u pripremi zakona i strategija, radi konsultovanja zainteresovane javnosti, sprovede postupak javne rasprave. Shodno članu 35 Poslovnika o radu Vlade, predlagač je dužan da, uz predlog zakona, dostavi izvještaj o javnoj raspravi, koju je sproveo u skladu s propisom Vlade. Predlagač je dužan da, uz predlog zakona o kojem nije sproveo javnu raspravu, dostavi obrazloženje zbog čega javna rasprava nije sprovedena. U slučaju da javna rasprava nije sprovedena, Vlada može predlog zakona, drugog akta odnosno dokumenta utvrditi kao nacrt i zadužiti predlagača da o njima sprovede javnu raspravu. Ne postoji slična obaveza za podzakonske akte već se javna rasprava može sprovести kao dobra praksa u formi okruglih stolova i slično. U praksi se, najčešće, rasprava organizuje u slučaju zakona i strateških dokumenata, ali ne i podzakonskih akata.	Proširiti zahtjeve za javne konsultacije na podzakonske akte i druge regulatorne mjere koje utiču na trgovinu (gdje god je to moguće). Povećati transparentnost objavljivanjem svih konsultativnih dokumenata i izvještaja na internetu. Podsticati širi angažman svih zainteresovanih strana kroz redovne radionice i javne forume kako bi se prikupili različiti doprinosi i podstaklo inkluzivno kreiranje politika.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		Mišljenja data od strane zainteresovanih lica se uzimaju u razmatranje, izvještaj sa javne rasprave (koji se podnosi Vladi uz predlog zakona), sadrži podatke o predlozima i sugestijama koji su prihvaćeni i predlozima i sugestijama koji nijesu prihvaćeni, sa obrazloženjem razloga neprihvatanja..	
Član 3	Unaprijed data obavezujuća rješenja/obavezujuće informacije	Izdavanje unaprijed datih obavezujućih informacija za pitanja tarifne klasifikacije i porijekla robe propisano je članom 22 Caranskog zakona. Ne postoje propisi koji definišu izdavanje unaprijed datih obavezujućih informacija o odgovarajućem načinu ili kriterijumima, i njihovoj primjeni, koji će se koristiti za utvrđivanje carinske vrijednosti Ne postoje propisi koji definisu izdavanje unaprijed datih obavezujućih informacija o primjenljivosti uslova za oslobađanje ili izuzeće od carinskih dažbina Ne postoje propisi koji definisu izdavanje unaprijed datih obavezujućih informacija o primjeni zahtjeva za kvote	Osigurati da sve obavezujuće informacije budu objavljene i dostupne javnosti, uz zaštitu podataka u skladu sa propisima
Član 6.1	Opšta pravila o taksama i naknadama nametnutim prilikom ili u vezi sa uvozom i izvozom	Sve takse i naknade se objavljuju u službenom listu, štampanom i elektronskom izdanju, i na web stranicama nadležnih organa. Shodno članu 146 Ustava Crne Gore, takse i naknade (kao i sva ostala akta) stupaju na snagu najranije osmog dana od dana objavljivanja u Službenom listu. Izuzetno, kada za to postoje razlozi utvrđeni u postupku donošenja, zakon i drugi propis može stupiti na snagu najranije danom objavljivanja Član 9 Zakona o spoljnoj trgovini (Sl. list RCG. 28/04, Sl. list CG. br. 37/07, 1/14, 14/14, 57/14) propisuje da administrativne naknade u vezi sa uvozom i izvozom mogu biti propisane samo ako su neophodne radi naknade troškova za stvarno pružene usluge.	Usvojiti i implementirati mjere za periodičnu reviziju taksi i naknada kako bi se osiguralo da ostanu opravdane i proporcionalne pruženim uslugama. Razviti transparentnu metodologiju za određivanje taksi i naknada i učiniti ove informacije javno dostupnim. Uspostaviti nezavisni nadzorni mehanizam za praćenje i procjenu strukture taksi i naknada i njihovog uticaja na olakšavanje trgovine. Objaviti nalaze

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		Nisu donesene mjere koje propisuju periodičnu analizu taksi i naknada u cilju smanjenja njihovog broja i raznovrsnosti, gdje je to praktično moguće, niti se ova analiza sprovodi u praksi.	i preporuke iz ovih revizija.
Član 6.2	Specifična pravila o naknadama i dažbinama nametnutim prilikom ili u vezi sa uvozom i izvozom	Član 34 Carinskog zakona propisuje da carinski organ ne naplaćuje naknadu za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti. Izuzetno od ovog pravila, naknada se može naplatiti za prisustvo carinskog službenika, na zahtjev lica, van redovnog radnog vremena ili u prostorijama koje nijesu carinske prostorije, itd. Visina naknade se utvrđuje propisom Vlade. Carinski ili drugi organ nije utvrdio interne procedure ili uputstva za periodičnu analizu taksi za carinsku obradu kako bi osigurali da iznosi ne prelaze približne troškove pruženih usluga i druge namjene opisane u članu 6.1 Sporazuma. Ne postoje podaci da li utvrđena naknada odgovara stvarnim troškovima pružene usluge i koja je metodologija korišćena.	Sprovesti procedure za redovnu analizu naknada za carinsku obradu. Osigurati da su naknade usklađene sa stvarnim troškovima pruženih usluga. Uključiti zainteresovane strane u process revizije kako bi se osigurali pravičnost i razumijevanje.
Član 7.1	Obrada prije dolaska roba	Članovima 95-98 Carinskog zakona predviđeno je podnošenje ulazne sažete deklaracije prije dolaska robe. Shodno članu 103 Zakona o bezbjednosti hrane, subjekat u poslovanju hranom neživotinjskog porijekla i hranom za životinje neživotinjskog porijekla ili lice odgovorno za pošiljku dužan je da prijavi pošiljku za pregled zajedničkim ulaznim dokumentom, najmanje jedan radni dan prije fizičkog prispjeka pošiljke na mjesto unošenja. Zakon o veterinarstvu, u članu 146, takođe propisuje najavu pošiljke podnošenjem zajedničkog veterinarskog ulaznog dokumenta. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja član 28 propisuje prijavu pošiljke koju razrađuje Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama i listama štetnih	U potpunosti implementirati procedure obrade prije dolaska integracijom svih potrebnih zahtjeva za dokumentacijom u postojeći sistem. Proširiti informacione sisteme kako bi omogućili elektronsko podnošenje dokumentacije potrebne za sprovođenje carinskog postupka. Obezbijediti obuku carinskim službenicima i trgovcima o prednostima i korištenju obrade prije dolaska kako bi se osiguralo

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom "Sl. list CG", br. 39/2011, 80/2016 i 91/2017 član 10 propisuje najavu fitosanitarnom inspektoratu, najkasnije jedan radni dan prije prispjeća na mjesto unošenja, lično ili telefonom. Donijeta je instrukcija za dostavljanje pre-arrival podataka za ekspresne pošiljke, putem aplikacije emanifest. U toku je projekat Podrška digitalizaciji trgovinskih procedura – uspostavljanje elektronskog sistema obrade podataka prije prispjeća robe za pošiljke u pomorskom i poštanskom saobraćaju uz tehničku podršku Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (GIZ). Obrada prije dolaska nije implementirana u praksi i proces obrade može započeti tek nakon što roba uđe u carinsku teritoriju Crne Gore kada se fizički podnosi sva potrebna dokumentacija.	nesmetano usvajanje.
Član 7.4	Upravljanje rizikom	Članom 30, Carinskog zakona je propisano da se carinska kontrola vrši prvenstveno na osnovu analize rizika u cilju utvrđivanja rizika i njegovog obima, kao i razvijanja neophodnih mjera za procjenu rizika na osnovu utvrđenih kriterijuma. Carinski organ utvrđuje okvir za upravljanje rizikom, kriterijume i prioritetne oblasti kontrole. Članom 12 Zakona o bezbjednosti hrane utvrđeno je da se u ovoj oblasti upravljanje rizikom vrši na način kojim se obezbjeđuje da preventivne mjere, nadzor i službene kontrole preduzete radi smanjivanja, uklanjanja ili izbjegavanja rizika za zdravlje ljudi i životinja konzumiranjem hrane, budu utemeljene na rezultatima procjene rizika i drugim faktorima koji su od značaja za otklanjanje rizika i da budu nepristrasne, efikasne i primjerene. Zakon o veterinarstvu u članu 124	Poboljšajte postojeći sistem upravljanja rizicima integracijom automatizovanih alata za analizu rizika za sve regulatorne agencije uključene u trgovinu. Pripremiti i usvojiti zajedničke okvire za analizu rizika. Sprovoditi redovne obuke za službenike graničnih agencija i drugo relevantno osoblje o naprednim tehnikama procjene rizika. Sarađivati sa međunarodnim partnerima kako bi se usvojile najbolje prakse u upravljanju rizicima i

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		propisuje da se ispunjenost uslova za uvoz procjenjuje, između ostalog, na osnovu rizika kao i Zakonu o zdravstvenoj zaštiti bilja. Sistem upravljanja rizicima carine Crne Gore jedinstveni je elektronski sistem koji integrira Centralnu analizu rizika i Lokalnu analizu rizika. Sistem je automatizovan i omogućava analizu rizika u svim carinskim postupcima. Od 2013. godine stavljen je u funkciju novi elektronski sistem za analizu rizika koji je preuzet od carine Slovenije. Novi sistem omogućava targetiranje u svim carinskim postupcima i tranzitu po svim poljima carinske deklaracije kroz crveni, žuti i zeleni kanal. U decembru 2021. godine Uprava carina usvojila je službeno Uputstvo o organizaciji i obavezujućim procedurama za upravljanje rizikom u carinskim postupcima, koje pokriva čitav sistem i postupak analize rizika i osigurava jedinstvenu primjenu radnih postupaka u ovoj oblasti. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove nema automatizovani sistem za analizu rizika, već primjenjuje analizu rizika koju je primjenila i EU kroz utvrđene uslove za uvoz. Prema podacima privatnog sektora, u praksi se najveći broj pošiljaka fizički pregleda. Takođe je ukazano na ogroman broj uzorkovanja robe koja je predmet inspekcijskog nadzora, koje čak uključuje i korišćenje neakreditovanih metoda od strane nadležnih laboratorija.	osiguralo kontinuirano poboljšanje.
Član 7.5	Revizija carinjenja nakon	Dozvoljeno je carini da pregleda knjige i dokumentaciju u poslovnim prostorijama deklaranta shodno članu 32 Carinskog zakona (Sl. list CG, br. 86/22) i članu 24 Zakona o carinskoj službi („Sl. list CG “3/16 i 80/17). Lica koja podliježu naknadnoj carinskoj	Ojačati sposobnosti naknadne kontrole povećanjem resursa i obuke za revizorsko osoblje.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		kontrolu su lica koja su direktno ili indirektno poslovno uključena u aktivnosti sa robom. Shodno članu 20 Zakona o računovodstvu (Sl. list CG, br. 145/21 i 152/22), sva pravna lica su dužna da vode poslovne knjige i time da evidentiraju carinske transakcije u vremenskom periodu kada su nastale. Prema podacima Uprave carina, naknadne kontrole se vrše na transparentan način, uključujući, nakon završetka kontrole, obavještanje lica koja su bila predmet kontrole o rezultatima kontrole i svim kontrolisanim licima uručuje Zapisnik o kontroli na osnovu kojeg imaju pravu prigovora shodno Zakonu o carinskoj službi („Sl. List CG“, br. 3/16 i 80/17).	
Član 7.7	Mjere za trgovinske olakšice za autorizovane operatere	Carinski zakon, čl. 25 i 26 propisuje da će carinski organ, u skladu sa utvrđenim kriterijumima odobriti status ovlašćenog privrednog subjekta (OPS) licu koje ima sjedište na carinskom području Crne Gore. Uslovi za odobravanje statusa OPS, kao i uslovi i postupak prema kojima se status OPS može ukinuti, odnosno privremeno obustaviti (suspendovati) propisani su Carinskim zakonom i Uredbom o o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti (Sl. list CG, br. 26/23). CEFTA Dodatnim protokolom 5 predviđeno je međusobno priznavanje OPS sertifikata između članica. Nacionalni OPS program je validiran, ali Crna Gora jos nije zaključila nijedan takav bilateralni sporazum.	U potpunosti implementirati sveobuhvatan program ovlašćenog privrednog subjekta (OPS) koji ispunjava međunarodne standarde. Obezbijediti sve zakonom predviđene benefite za imaoce OPS statusa. Inicirati zaključenje sporazuma o međusobnom priznavanju sa državama koje predstavljaju ključne regionalne trgovinske partnere kako bi se povećala vrijednost programa.
Član 7.8	Ubrzane pošiljke	Uredba o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti, u čl. 553-557 propisuje:	Proširiti pojednostavljene carinske procedure na

ČLAN	MJERA	USKLADENOST	PREPORUKA
		- puštanje brzih pošiljki uz minimalne zahtjeve za dokumentacijom, bez obzira na težinu ili vrijednost robe, - puštanje brzih pošiljki nakon samo jednog podnošenja informacija za određene pošiljke (npr. dokumenti, pošiljke male vrijednosti) - puštanje brzih pošiljki, bez obzira na težinu ili vrijednost robe, pod normalnim okolnostima, što je brže moguće nakon dolaska, pod uslovom da su dostavljene informacije potrebne za puštanje robe Članom 9 Uredbe o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine propisano je oslobađanje od plaćanja carine za pošiljke neznatne vrijednosti (do 150€). Donijeta je instrukcija za dostavljanje pre-arrival podataka za ekspresne pošiljke, putem aplikacije emanifest. Međutim, pojednostavljeni postupak carinjenja je implementiran samo za nekomercijalne pošiljke.	komercijalne pošiljke. Povećati efikasnost procesa upotrebom tehnologije i automatizacije. Obezbijediti jasne smjernice i obuku zainteresovanim stranama o procedurama ubrzane otpreme u avio saobraćaju kako bi se osigurali usklađenost i nesmetan rad.
Član 7.9	Kvarljiva roba	Ne postoje procedure za ubrzano puštanje kvarljive robe. Zbog infrastrukturnih ograničenja, kvarljiva roba na graničnom prelazu nema fizičkih mogućnosti da se na nju primijeni procedura prioriteta.	Uspostaviti i implementirati ubrzane procedure posebno za kvarljivu robu kako bi se kašnjenja svela na minimum. Investirati u poboljšanja infrastrukture na graničnim prelazima kako bi se olakšalo prioritarno rukovanje kvarljivom robom. Sarađivati sa zainteresovanim stranama u industriji kako bi se identifikovali i odgovorili na izazove u

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
			vezi sa ubrzanim oslobađanjem kvarljive robe.
Član 8.1	Saradnja graničnih agencija – unutrašnja	Saradnja graničnih službi je regulisana Startegijom integrisanog upravljanja granicom i Akcionim planovima za njeno sprovođenje. Zaključeni su memorandumi o saradnji između nadležnih graničnih organa. U praksi je potrebno dodatno unaprijediti saradnju, posebno kada je u pitanja razmjena informacija i zajedničko vršenje kontrole.	Poboljšati međuagencijsku koordinaciju kroz redovne zajedničke programe obuke i inicijative za razmjenu informacija. Razviti integrisane sisteme za razmjenu podataka u realnom vremenu između graničnih agencija. Vršiti zajedničke kontrole i pojednostaviti procedure kako bi se izbjeglo dupliranje zahtjeva i skratilo vrijeme pregleda.
Član 8.2	Saradnja graničnih agencija – eksterna	Za sada su, pored Protokola između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije o vršenju aktivnosti zajedničke granične kontrole na zajedničkom graničnom prelazu Murićani-Sukobin (samo za putnički saobraćaj), zaključeni, između ostalih, i Sporazum o otvaranju ZGP Čemerno – Granice, u Čemernu (CG) i implementacioni Protokol 01. 08. 2018. godine, u Beogradu („Sl. list CG - Međunarodni ugovori”, br. 10/2018) . Takođe, u cilju implementacije Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara BiH o sprovođenju graničnih provjera na zajedničkim graničnim prelazima, potpisanog 06. marta 2009.godine. („Službeni list CG –Međunarodni ugovori”, broj 13/12), 20.maja 2021.godine, potpisan je, između ostalog, Aneks II, za zajedničku lokaciju na graničnom prelazu Šćepan Polje – Hum, na putnom pravcu Plužine- Foča, na teritoriji Crne Gore. Takođe, u cilju implementacije gore	Ojačati eksternu saradnju graničnih agencija usklađivanjem radnog vremena, procedura i zahtjeva za dokumentacijom sa susjednim zemljama. Uspostaviti zajedničke objekte za graničnu kontrolu gdje je to izvodljivo i sprovesti redovne zajedničke kontrole. Inicirati sa susjednim zemljama sprovođenje kontrole samo na ulasku. Poboljšati komunikacione kanale kako bi se olakšala koordinacija i razmjena informacija.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		navedenog Sporazuma, 20. maja 2021.godine, potpisan je, između ostalog, Aneks I, za zajedničku lokaciju na graničnom prelazu Vračenovići – Deleuša, na putnom pravcu Nikšić-Bileća, na teritoriji Crne Gore. Zajednički granični prelaz Vračenovići (CG)- Deleuša (BiH), u Vračenovićima (CG) otvoren je 20. oktobra 2020. godine. U praksi, na zajedničkim graničnim prelazima (koji se dijeli sa drugom zemljom), carina i drugi državni granični organi: • nisu uskladili radne dane i radno vrijeme sa graničnim organima susjedne zemlje • nisu uskladili svoje procedure i formalnosti sa graničnim organima susjedne zemlje • ne sprovode zajedničke kontrole sa graničnim organima susjedne zemlje • nisu uspostavili graničnu kontrolu na jednom mjestu u zajedničkim objektima sa graničnim organima susjedne zemlje	
Član 10.1	Formalnosti potrebna dokumentacija i	Ne postoje mjere koje zahtijevaju da nadležni organi procijenjuju uticaj postojećih uvoznih, izvoznih i tranzitnih formalnosti na olakšavanju trgovine i po potrebi ih revidiraju.	Sprovesti mjere za procjenu uticaja novih ili izmijenjenih formalnosti i zahtjeva za dokumentacijom na olakšavanje trgovine prije usvajanja. Sprovoditi redovnu reviziju postojećih formalnosti kako bi se identifikovale i eliminisale nepotrebne prepreke. Uključiti zainteresovane strane u proces revizije kako bi se prikupile povratne informacije i osigurali praktična

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
			poboljšanja.
Član 10.2	Pihvatanje kopija	Carinski organ prihvata kopije dokumenata u carinskom, ali ne u upravnim postupcima koji se vode pred tim organom. Propisi iz oblasti bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarnih poslova zahtijevaju da svaku pošiljku prati original sertifikat zemlje izvoznice. Ovo iz razloga što je isto propisano međunarodnim konvencijama (IPPC).	Harmonizovati prihvatanje kopija u svim carinskim i administrativnim procedurama, kada je to moguće. Unaprijediti elektronsku razmjenu koja podrazumijeva da je izdat elektronski ekvivalent originalnom dokumentu.
Član 10.3	Upotreba međunarodnih standarda	Crna Gora je ratifikovala Sporazum o trgovinskim olakšicama Svjetske trgovinske organizacije i Kjoto konvenciju. Crna Gora je takođe potpisnica Modela podataka Svjetske carinske organizacije, ali prema podacima ove organizacije isti nije implementiran ni na nacionalnom, ni na bilateralnom nivou.	Ubrzati implementaciju SCO modela podataka i drugih međunarodnih standarda na nacionalnom i bilateralnom nivou. Održavati redovne obuke za carinske službenike i trgovce o prednostima i primjeni ovih standarda. Pratiti i izvještavati o napretku implementacije kako bi se osigurala odgovornost i transparentnost.
Član 10.4	Princip jednog prozora	Crna Gora nije implementirala nacionalni jedinstveni šalter. U periodu 2022-2023 u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom je urađena Mapa puta za implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera u prekograničnoj trgovini. U martu 2023. godine zaključen je ugovor o zajmu sa Svjetskom bankom za njegovu implementaciju. Procijenjena vrijednost projekta je 4,5 miliona dolara, a rok implementacije je 44 mjeseca. U toku je izrada projektnog zadatka za eksperte koji će raditi na pripremi pravnog okvira za uspostavljanje jedinstvenog šaltera i za	Ubrzati implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera obezbjeđivanjem potrebnih resursa i podrške. Uključiti zainteresovane strane u proces dizajna i razvoja kako bi se osiguralo da sistem zadovoljava potrebe korisnika i efikasno olakšava prekograničnu trgovinu.

ČLAN	MJERA	USKLAĐENOST	PREPORUKA
		ekspertsku firmu koja će upravljati projektom, vršiti nadzor i kontrolu kvaliteta.	
Član 10.6	Upotreba carinskih brokera/zastupnika	Shodno članu 13 Carinskog zakona, angažovanje zastupnika nije obavezno, tj. lice o čijim se pravima i obavezama rješava može odrediti zastupnika za preduzimanje svih ili nekih radnji u postupku koji vodi carinski organ. Vlada Crne Gore je donijela Uredbu o uslovima za obavljanje poslova zastupanja pred carinskim organom („Sl. list CG“ br. 50/2009) kojom se propisuju uslovi i postupak izdavanja odobrenja za obavljanje poslova zastupanja pred carinskim organom. Uslovi za dobijanje odobrenje i licence objavljeni su u Carinskom zakonu i pomenutoj Uredbi i na web sajtu Uprave carina. Ispit za dobijanje licence se organizuje uz pomoć Privredne komore Crne Gore.	Analizirati i, po potrebi, revidirati propise koji regulišu carinske zastupnike kako bi se osiguralo da su usklađeni sa najboljim međunarodnim praksama.
Član 10.7	Uobičajena granična procedura i jednoobrazni zahtjevi za dokumentacijom	Zakoni koje primjenjuju nadležni organi propisuju pravila koja se odnose na sve carinske procedure na cijelom carinskom području bez izuzetaka, osim onih navedenih u članu 10.7.2. TFA. Zakoni i podzakonska akta koje primjenjuju nadležni organi propisuju dokumentaciju potrebnu za postupke uvoza, izvoza i tranzita koja važi za sve carinske ispostave na cijeloj carinskoj teritoriji Crne Gore. U praksi, postoje razlike u postupanjima i zahtjevima za dokumentacijom od strane organa na pojedinim graničnim prelazima i carinarnicama, ali one nisu sistemske prirode.	Standardizovati procedure i zahtjeve za dokumentacijom na svim carinskim ispostavama. Sprovoditi redovnu obuku i nadzor kako bi se osigurala dosljedna primjena pravila. Unaprijediti saradnju graničnih organa i zainteresovanih strana kako bi se riješila neslaganja i poboljšala uniformnost.
Član 11	Sloboda tranzita	Crna Gora je gotovo u potpunosti zaokružila pravni okvir koji se odnosi na slobodu tranzita. Donesene su mjere koje	Finalizirati pravni okvir za slobodu tranzita i u potpunosti

ČLAN	MJERA	USKLADENOST	PREPORUKA
		dozvoljavaju ili zahtijevaju - dostavljanje i obradu tranzitne dokumentacije i podataka prije dolaska robe - korišćenje sveobuhvatnih garancija za tranzitne aktivnosti - objavljivanje zahtjeva za tranzit, uključujući relevantne informacije koje se koriste za utvrđivanje iznosa garancija za tranzit, i sva pravila za korišćenje carinske pratnje ili carinskog konvoja - Utvrđene su procedure koje - definišu zahtjeve za podnošenje i obradu tranzitne dokumentacije i podataka unaprijed - osiguravaju da se tranzitni postupak odmah razduži kada roba stigne na odredište/do izlaza i kada su svi uslovi ispunjeni - osiguravaju da tranzitne garancije (ako su potrebne) ne prelaze iznos koji je potreban da bi se osigurala usaglašenost sa zahtjevima tranzita. Propisi koji regulišu carinski status robe u nacionalnom tranzitnom postupku u cilju implementacije novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS) i pristupanja CTC-u su usvojeni. Za punu usklađenost potrebno je implementirati NCTS i usvojiti Zakon o pristupanju Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku (CTC).	implementirati Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS). Ojačati saradnju sa susjednim zemljama kako bi se uskladile tranzitne procedure i zahtjevi. Obezbijediti obuku i podršku kako bi se osiguralo nesmetano usvajanje i rad tranzitnog sistema.

2.5. IZVJEŠTAJ OECD-A O CRNOJ GORI ZA 2024. GODINU

U Izvještaju OECD-a o Crnoj Gori-Zapadni Balkan Izgledi za konkurentnost 2024: Crna Gora, u dijelu koji se odnosi na trgovinsku politiku navedeno je da je Crna Gora nastavila da poboljšava svoj ukupni rezultat trgovinske politike od posljednja dva izvještaja o konkurentnosti u 2018. i 2021. godini. Značajan napredak je postignut posebno u okviru poddimenzije okvira trgovinske politike i poddimenzije digitalne trgovine.

Osnovni nalazi za trgovinsku politiku u navedenom izvještaju su:

- Bespapirno carinjenje kod trgovinskih olakšica smanjeno za 17%, tj. sa 23-minuta na 19 minuta. Fizičke kontrole su takođe smanjene, sa 32% u 2016. godini na samo 10% u 2021. godini.
- Crna Gora je uspješno implementirala svoju strategiju trgovinskih olakšica, što je rezultovalo u značajnim redukcijama u vremenu, koje se zahtijeva prilikom uvoza/izvoza. Najveći napredak ostvaren je u procedurama izvoza, ostvarujući 63% vremena za carinjenje (border clearance times).
- Regulatorni okvir za politiku trgovine je ojačan u maju 2023. godine, usvajanjem Odluke o osnivanju Savjeta za trgovinske olakšice.
- Samo 45% slučajeva, koji uključuju zakone i strategije prođu javne konsultacije, što upućuje na potrebu za daljim unapređenjem za većim učešćem zainteresovanih lica.
- Crna Gora je napravila značajan progres u jačanju okvira digitalne trgovinske politike, kroz usvajanje zakona od ključne važnosti, kao i stratešku implementaciju mjera. Nove mjere uključuju usvajanje Carinskog zakona, kao i Strategija razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori 2024-2028.

2.6. PESTLE ANALIZA

Ova PESTLE analiza otkriva da na olakšanje trgovine u Crnoj Gori utiču različiti spoljni faktori, od procesa pristupanja EU do tehnološkog napretka. Razumijevanje ovih faktora je ključno za razvoj efikasnih strategija za olakšanje trgovine koje odgovaraju na promjenjivo vanjsko okruženje.

P	Politički faktori:	• Proces pristupanja EU: Napori Crne Gore da se pridruži Evropskoj uniji značajno utiču na njene trgovinske politike i regulatorne okvire. Usklađivanje sa standardima EU znači da Crna Gora mora reformisati svoje zakonodavstvo, infrastrukturu i administrativne procedure kako bi ispunila zahtjeve EU.
		• Regionalna stabilnost: Politička stabilnost u regionu Balkana igra ključnu ulogu u održavanju i podsticanju stabilnih trgovinskih odnosa. Nestabilnost može dovesti do poremećaja u trgovinskim rutama, povećanih sigurnosnih rizika i fluktuacija u tokovima investicija, dok stabilnost poboljšava prekograničnu saradnju i ekonomsku integraciju. Politička stabilnost u regionu, takođe, povećava povjerenje investitora i promoviše prekogranične transakcije. Stabilnost smanjuje rizike povezane sa prekidima u lancu snabdijevanja, privlačeći strane investicije i podstičući ekonomski rast. Jačanje diplomatskih odnosa i učešće u inicijativama za regionalnu stabilnost pomaže Crnoj Gori da ublaži rizike i iskoristi kolektivne regionalne snage.

E		Vladine politike: Nacionalne strategije o trgovini, investicijama i infrastrukturi direktno utiču na efikasnost olakšavanja trgovine. Politike usmjerene na poboljšanje transportnih mreža, digitalne infrastrukture i logističkih sposobnosti direktno poboljšavaju ili ometaju trgovinske operacije. Pro-trgovinske politike kao što su, pojednostavljene carinske procedure i ulaganja u granične prelaze i carinske terminale direktno smanjuju troškove i povećavaju brzinu trgovinskih operacija. Crna Gora može implementirati ove politike kroz zakonodavne reforme, javno-privatna partnerstva za infrastrukturne projekte i aktivnu promociju programa za olakšavanje trgovine.
		Međunarodni odnosi: Diplomatski odnosi sa drugim zemljama, uključujući trgovinske sporazume i partnerstva, oblikuju trgovinsko okruženje. Pozitivni međunarodni odnosi dovode do trgovinskih sporazuma koji mogu smanjiti carine, uspostaviti trgovinske preferencije i otvoriti nova tržišta. Takvi sporazumi poboljšavaju trgovinsku mrežu i ekonomski položaj zemlje na globalnom nivou.
	Ekonomski faktori:	Globalni tržišni trendovi: Globalna ekonomska klima, uključujući fluktuacije potražnje i ponude, utiče na dinamiku potražnje i ponude, utičući na obim trgovine i cjenovne strategije Crne Gore. Promjene na globalnim tržištima mogu promijeniti trgovinske obrasce i ekonomske prioritete. Globalni ekonomski uslovi utiču na potražnju za crnogorskim izvozom i cijenu uvoza. Praćenje globalnih trendova omogućava Crnoj Gori da prilagodi svoje trgovinske strategije, kao što je diverzifikacija tržišta ili prilagođavanje izvoznih proizvoda kako bi zadovoljila promjenjive globalne zahtjeve.
		Stabilnost valute: Stabilnost eura utiče na trgovinske troškove i strane investicije. Stabilnost eura, koji se koristi u Crnoj Gori, utiče na trgovinske troškove i investicije. Fluktuacije valuta mogu promijeniti troškove uvoza, izvozne prihode i na kraju uticati na trgovinski bilans.
		Ekonomska diverzifikacija: Stepem do kojeg Crna Gora diverzifikuje svoju ekonomiju utiče na njenu otpornost na trgovinske šokove. Diverzifikacija ekonomije izvan tradicionalnih sektora smanjuje ranjivost na globalne tržišne šokove. Za Crnu Goru, sektori koji se šire kao što su tehnologija, obnovljiva energija i usluge mogu stabilizovati ekonomiju i pružiti nove mogućnosti trgovine.
		Turistička industrija: Zdravlje turističkog sektora, značajnog dijela privrede, utiče na ukupnu ekonomsku stabilnost i trgovinu u Crnoj Gori. Kao značajan dio crnogorske privrede, zdravlje turističkog sektora utiče na potražnju za proizvodima i uslugama i utiče na to kako se zemlja doživljava kao poslovna destinacija.

S	Društveni faktori:	Vještine radne snage: Nivo vještina radne snage i dostupnost kvalifikovane radne snage, posebno u oblastima kritičnim za trgovinu, kao što su logistika, tehnologija i strani jezici, je od vitalnog značaja. Inicijative za obuku i obrazovanje poboljšavaju operativnu efikasnost i konkurentnost na međunarodnim tržištima. Kvalifikovani radnici osiguravaju da se procesi na granicama odvijaju kompetentno, smanjujući kašnjenja i greške.
		Percepcija javnosti: Stav javnosti prema trgovini može uticati na vladinu politiku i trgovinsku praksu. Javno mnjenje koje pruža podršku može pokretati otvorenije politike koje su povoljnije za trgovinu, dok otpor može dovesti do više protekcionističkih mjera. Ako javnost vidi trgovinu kao korisnu, to može dovesti do politika podrške kojima se daje prioritet olakšavanju trgovine.
		Kulturne veze: Kulturne veze sa drugim zemljama mogu olakšati trgovinu, posebno na nišnim tržištima. Snažne kulturne veze sa drugim narodima mogu olakšati trgovinu, posebno na tržišnim nišama gdje se cijene kulturni proizvodi i prakse. Ove veze mogu pojednostaviti pregovore i poboljšati međusobno razumijevanje.
		Demografski trendovi: Dinamika stanovništva, uključujući starosnu distribuciju i urbanizaciju, utiče na potrošačka tržišta i potrebe trgovine. Promjene u dinamici stanovništva, kao što su starenje stanovništva ili urbanizacija, utiču na potrošačka tržišta, a time i na potrebe trgovine. Razumijevanje ovih trendova pomaže u planiranju buduće trgovinske infrastrukture i usluga.
T	Tehnološki faktori:	Digitalna infrastruktura: Stanje digitalne infrastrukture, uključujući pristup internetu i sisteme digitalnog plaćanja, ključno je za moderno olakšavanje trgovine. Robusna digitalna infrastruktura omogućava efikasne trgovinske operacije, podržava e-trgovinu i olakšava neometane prekogranične tokove podataka. Ulaganje Vlade u brzi internet, sigurne platforme za e-trgovinu i digitalna carinska rješenja mogu poboljšati olakšavanje trgovine.
		Inovacije u trgovinskim tehnologijama : Usvajanje novih tehnologija može poboljšati trgovinsku efikasnost. Prihvatanje novih tehnologija kao što su blockchain , AI i IoT može unijeti revolucionarne promjene u trgovinsku logistiku, poboljšati transparentnost i smanjiti troškove. Inovacije pokreću konkurentnost u globalnoj trgovinskoj areni.

L		- Sajber bezbjednost: Nivo mjera sajber bezbednosti utiče na bezbjednost i pouzdanost elektronskih trgovinskih transakcija. Kako se trgovina sve više oslanja na digitalne platforme, sajber sigurnost postaje ključna. Jake sigurnosne mjere štite od kršenja podataka i grade povjerenje u digitalne trgovinske sisteme. Neophodna za moderno olakšavanje trgovine, robusna digitalna infrastruktura podržava elektronsku carinsku obradu, online podnošenje dokumentacije i praćenje robe u realnom vremenu, što poboljšava brzinu i pouzdanost prekogranične trgovine. - Tehnološka prilagodljivost: Sposobnost brzog usvajanja i integracije novih tehnologija određuje koliko dobro Crna Gora može da se takmiči na globalnim tržištima koja se brzo razvijaju i da odgovori na promjene u trgovinskim praksama.
	Pravni faktori	Usklađenost sa propisima: Pridržavanje međunarodnih pravnih standarda ne samo da usklađuje Crnu Goru sa globalnom praksom, već i uvjerava trgovinske partnere u posvećenost zemlje fer i efikasnim trgovinskim procesima. Usklađenost sa međunarodnim trgovinskim zakonima osigurava da se crnogorska roba može nesmetano kretati preko granica bez pravnih prepreka, što je od suštinske važnosti za efikasno olakšavanje trgovine.
		Prava intelektualne svojine: Jačanje sprovođenja zakona o intelektualnoj svojini osigurava da je trgovina robom, posebno onom koja je zasnovana na tehnologiji, zaštićena od krivotvorenja i piraterije.
E	Faktori životne sredine	Klimatske promjene i održivost: Uključivanje održivosti životne sredine u trgovinske politike, kao što je smanjenje emisija iz transporta i promocija ekološki prihvatljive ambalaže, može uskladiti Crnu Goru sa globalnim trendovima ka zelenoj trgovini.
		Propisi o zaštiti životne sredine: Usklađenost sa međunarodnim standardima zaštite životne sredine (kao što su oni koje je postavila EU) ključna je za izbjegavanje trgovinskih barijera, posebno za proizvode koji su ekološki osjetljivi. Usvajanje ekološki prihvatljivih praksi i usklađenost sa međunarodnim standardima zaštite životne sredine može olakšati trgovinu ispunjavanjem regulatornih zahtjeva većeg broja tržišta i smanjenjem uticaja brodarstva i logistike na okolinu.

2.7. SWOT ANALIZA

Ova SWOT analiza ukazuje da, iako Crna Gora ima određene inherentne snage i mogućnosti koje se mogu iskoristiti za unapređenje trgovinskih olakšica, ona se takođe suočava sa značajnim izazovima i prijetnjama koje treba rješavati kroz strateško planiranje i izvršenje.

ANALIZA SITUACIJE (SWOT)	UNUTRAŠNJI FAKTORI	
	SNAGE (+)	SLABOSTI (-)
	Strateški geografski položaj: Položaj Crne Gore duž glavnih evropskih trgovačkih puteva nudi značajne prednosti za trgovinu i tranzit.	Ograničeni materijalni resursi: Kao mala zemlja, Crna Gora može imati ograničene resurse za ulaganje u ekstenzivnu trgovinsku infrastrukturu i modernizaciju.
	Težnja ka EU: Naponi ka integraciji u EU ukazuju na posvećenost usklađivanju sa evropskim standardima, što može poboljšati trgovinsku praksu.	Spor napredak u implementaciji: Kao što je navedeno, došlo je do ograničenog napretka u implementaciji Strategije za olakšavanje trgovine 2018-2022.
	Nedavne reforme: Inicijative poput Strategije olakšavanja trgovine 2018-2022 i revitalizacija Savjeta za trgovinske olakšice pokazuju spremnost za modernizaciju trgovinskih procesa.	Zavisnost o nekoliko trgovinskih partnera: Pretjerano oslanjanje na ograničeni broj trgovinskih partnera može biti rizično ako se ekonomski uslovi promijene.
	Turistička industrija: Snažan turistički sektor doprinosi ekonomskoj stabilnosti i nudi potencijal za diversifikaciju trgovine.	Administrativni izazovi: Potencijalna administrativna neefikasnost mogla bi ometati efektivnu implementaciju mjera za olakšavanje trgovine.
	Euro kao sredstvo plaćanja: Upotreba eura pojednostavljuje transakcije, smanjuje rizike deviznog kursa i povećava transparentnost sa trgovinskim partnerima, posebno unutar eurozone. Omogućava lakše i predvidljivije finansijsko planiranje za preduzeća koja se bave uvozom i izvozom.	Nedostatak administrativnih kapaciteta: Ograničeni administrativni resursi mogu dovesti do neefikasnosti u obradi trgovačke dokumentacije i carinjenja, potencijalno uzrokujući kašnjenja i povećanje troškova za trgovce.
	Niske carinske stope: Konkurentne carinske stope mogu Crnu Goru učiniti atraktivnom destinacijom za trgovinu i logističke operacije. To može dovesti do povećanja obima trgovine, većih stranih investicija i poboljšane konkurentne pozicije u regionu.	Ranjiva državna IT infrastruktura: Zastarjela i ranjiva IT infrastruktura može dovesti do čestih zastoja sistema, uzrokujući nesigurnosti i neefikasnosti u uslugama olakšavanja elektronske trgovine, koje su ključne za moderna trgovinska okruženja.
	Strateški sporazumi o slobodnoj trgovini: Učešće Crne Gore u različitim sporazumima o slobodnoj trgovini (FTA), kao što su sa EU, CEFTA i EFTA, omogućava bescarinski pristup značajnim tržištima.	Loša granična infrastruktura: Neadekvatna granična infrastruktura, uključujući nepostojanje posebnih traka za ovlašćene ekonomske operatere, može dovesti do uskih grla i sporih carinskih procedura, što utiče na efikasnost prekogranične trgovine.
		Neadekvatna logistička i transportna mreža: Nerazvijena logistika i loša transportna infrastruktura mogu značajno povećati troškove i vrijeme potrebno da roba stigne do tržišta, čineći trgovinski proces manje konkurentnim na međunarodnom nivou.

Nedostatak vještina radne snage:

Nedostatak osnovnih vještina, posebno u oblastima kao što su digitalna pismenost, strani jezici i upravljanje logistikom, može ograničiti kapacitet radne snage da podrži rastući trgovinski sektor.

EKSTERNI FAKTORI**PRILIKE (+)**

Ubrzanje procesa članstva u EU: Napredak ka članstvu u EU može otvoriti brojne trgovinske prednosti, uključujući pristup jedinstvenom tržištu i usklađivanje sa standardima EU, koji poboljšavaju trgovinsku efikasnost. Takođe pruža priliku za privlačenje investicija kompanija sa sjedištem u EU koje traže usklađenog i strateški lociranog trgovinskog partnera.

Digitalna transformacija: Ulaganje u alate za olakšavanje digitalne trgovine, kao što je sistem sa jednim prozorom, može značajno povećati efikasnost.

Regionalna saradnja: Jačanje veza sa susjednim zemljama može olakšati prekograničnu trgovinu i regionalnu integraciju.

Dostupnost međunarodne finansijske i savjetodavne podrške: Ovo može Crnoj Gori obezbijediti suštinske resurse za razvoj infrastrukture, tehnološku nadogradnju i izgradnju kapaciteta. Pristup sredstvima od entiteta kao što su EU, Svjetska banka i druge međunarodne finansijske institucije može podržati projekte velikih razmjera koji poboljšavaju olakšavanje trgovine, kao što je nadogradnja graničnih prelaza ili implementacija novih IT sistema za carinu.

Privlačenje stranih investicija : Unapređenja u oblasti trgovinskih olakšica mogu učiniti Crnu Goru privlačnijom za strane investitore

PRIJETNJE (-)

Globalne ekonomske fluktuacije: Ranjivost na globalne ekonomske trendove, posebno imajući u vidu da je Crna Gora mala i otvorena ekonomija.

Politička nestabilnost: Domaća ili regionalna politička nestabilnost mogla bi negativno uticati na trgovinske odnose i povjerenje investitora.

Usklađenost sa međunarodnim standardima: Izazovi u potpunom usklađivanju sa standardima međunarodne trgovine i propisima EU.

Fiskalna (ne) održivost: Visoki nivoi javnog duga ili fiskalnih deficita mogu dovesti do ekonomske nestabilnosti, utičući na javna ulaganja u trgovinsku infrastrukturu i usluge.

Rizici po životnu sredinu: Potencijalni ekološki problemi koji mogu proizaći iz povećanih trgovinskih aktivnosti i razvoja infrastrukture.

Produženje članstva u EU: Kašnjenje u pristupanju EU može usporiti usvajanje standarda EU i smanjiti pristup fondovima EU, potencijalno učiniti Crnu Goru manje privlačnom za strane investitore. Neophodni su kontinuirani angažman i reforme usklađene s kriterijima EU za

upravljanje ovom prijetnjom.

Ranjivosti lanca snabdijevanja: Poremećaji u globalnim lancima snabdijevanja, kao što se vidjelo tokom pandemije COVID-19, mogu ozbiljno uticati na dostupnost robe i stabilnost cijena.

2.8. ANALIZA ZAINTERESOVANIH STRANA

Zainteresovana strana	Odnos prema strateškom dokumentu	Interes (1-5)	Uticaj (1-5)
Vlada Crne Gore	Vlada igra centralnu ulogu u razvoju i implementaciji ovog Programa i politika za olakšavanje trgovine. Vlada ima veliki interes za promociju olakšavanja trgovine jer doprinosi ekonomskom rastu, otvaranju radnih mjesta i opštim razvojnim ciljevima. Vlada ima značajan uticaj na trgovinske propise, politike i razvoj infrastrukture, što je čini moćnim akterom u oblikovanju okruženja za olakšavanje trgovine.	5	5
Poslovna zajednica (izvoznici, uvoznici i domaći proizvođači)	Poslovni subjekti su direktno pogođeni mjerama olakšavanja trgovine, koje utiču na njihovu sposobnost da efikasno uvoze/izvoze robu. Poslovna zajednica ima snažan interes za pojednostavljene trgovinske procese jer to smanjuje troškove, povećava konkurentnost i širi tržišne mogućnosti. Iako pojedinačna preduzeća mogu imati različite stepene uticaja, kolektivno imaju značajnu moć kroz udruženja industrije i lobiranje da se zalažu za reforme olakšavanja trgovine.	5	4
Međunarodne organizacije (npr. Svjetska banka, STO)	Međunarodne organizacije pružaju tehničku pomoć, finansiranje i ekspertizu za podršku inicijativama za olakšavanje trgovine u Crnoj Gori. Međunarodne organizacije su zainteresovane za promovisanje olakšavanja trgovine kako bi se podstakao ekonomski razvoj, smanjilo siromaštvo i poboljšali globalni trgovinski tokovi. Međunarodne organizacije donose značajne resurse, stručnost i kredibilitet u programe	4	4

	olakšavanja trgovine, utičući na dijalog o politikama i dajući smjernice o najboljim praksama.		
Akadske i istraživačke institucije	Akadske i istraživačke institucije doprinose stručnosti, analizi i uvidima zasnovanim na podacima kako bi se informisale o politikama i strategijama olakšavanja trgovine. Akadske i istraživačke institucije zainteresovane su za generisanje znanja, sprovođenje istraživanja i davanje preporuka za optimizaciju procesa olakšavanja trgovine. Dok akadske i istraživačke institucije igraju vrijednu ulogu u oblikovanju diskursa i davanju preporuka zasnovanih na dokazima, njihov direktan uticaj na političke odluke može biti ograničen u poređenju s drugim učesnicima.	3	3
Regionalni trgovinski partneri (npr. EU, članice CEFTA-e)	Regionalni trgovinski partneri sarađuju sa Crnom Gorom na trgovinskim sporazumima, harmonizaciji propisa i razvoju infrastrukture kako bi se olakšala prekogranična trgovina. Regionalni trgovinski partneri imaju vlastiti interes u promovisanju olakšavanja trgovine kako bi se poboljšala regionalna ekonomska integracija, stabilnost i prosperitet. Regionalni trgovinski partneri imaju značajan uticaj kroz bilateralne i multilateralne sporazume, trgovinske pregovore i finansijsku pomoć, oblikujući agendu za olakšavanje trgovine u Crnoj Gori u skladu sa regionalnim prioritetima.	4	4

3. CILJEVI PROGRAMA I PRATEĆI INDIKATORI UČINKA

Program trgovinskih olakšica 2024-2026 ima za cilj unapređenje efikasnosti, transparentnosti i efektivnosti procesa prkogranične trgovine u Crnoj Gori. Uprkos napretku ostvarenom u usklađivanju sa međunarodnim standardima i poboljšanju regulatornih okvira, predstavnici poslovne zajednice se i dalje suočavaju sa barijerama koje dovode do povećanih komercijalnih troškova, kašnjenja, smanjene konkurentnosti i ukupnog ekonomskog uticaja.

Razumijevanje i rješavanje ovih barijera zahtijevalo je detaljnu analizu njihovih uzroka i posljedica pri čemu je metodologija stabla problema pružila strukturni pristup za identifikaciju problema i razvoj ciljanih rješenja.

Na osnovu analize postojećeg stanja i utvrđenih ključnih uzroka smanjene efikasnosti u prekograničnom prometu roba u Crnoj Gori, kao i na osnovu šireg strateškog okvira, definisani su opšti i operativni ciljevi Programa. Takođe, elaborirana je uzročno-posljedična veza kao osnov za definisanje operativnih ciljeva. Konkretnije, pošlo se od identifikovanih “problema” odnosno uzroka neefikasnosti i definisani su ciljevi koji se žele postići njihovim rješavanjem.

Navedeno je prikazano u nastavku.

Smanjena efikasnost prekograničnog protoka roba	
Proces olakšavanja trgovine u Crnoj Gori suočava se smanjenom efikasnošću zbog kombinacije kompleksnih i skupih procedura, nedovoljne tehnološke infrastrukture i nedovoljno razvijene koordinacije između različitih graničnih vlasti. Takođe, neadekvatna saobraćajna infrastruktura i infrastruktura za granične inspekcijske preglede dodatno usporavaju spoljnotrgovinske procese. Ove neefikasnosti su posebno evidentne u rukovanju robom koja podliježe kontroli inspekcjskih organa, primjeni upravljanja rizikom, te opštoj transparentnosti i dostupnosti informacija vezanih za trgovinu. Ovaj suštinski problem utiče na sve aspekte trgovine, od brzine i troškova transakcija do usklađenosti sa međunarodnim standardima. Rješavanje ovog problema je ključno za podsticanje ekonomskog rasta, povećanje konkurentnosti i osiguranje usklađenosti s propisima	
ZASTO JE OVO PROBLEM	UZROCI
	Nedovoljna transparentnost: Transparentnost informacija vezanih za trgovinu ključna je za poslovnu zajednicu kako bi se efikasno snalazila u regulatornom okruženju. U Crnoj Gori, nedovoljna transparentnost proizilazi iz neadekvatnih kanala komunikacije, nepostojanja centralizovanog respiratorijuma informacija i nedosljednih ažuriranja propisa. Preduzeća se često bore da pronađu tačne, pravovremene i sveobuhvatne informacije o zahtjevima prekogranične trgovine. Ovaj nedostatak transparentnosti dovodi do grešaka, kašnjenja i povećanih operativnih troškova jer preduzeća moraju trošiti dodatne resurse da prikupe potrebne informacije. Poboljšanje transparentnosti uključuje uspostavljanje robusnih internih i eksternih komunikacijskih sistema, osiguravanje redovnih ažuriranja i stvaranje centraliziranog portala za

	informacije o trgovini. Tehnološki nedostaci: Tehnološki nedostaci predstavljaju značajne izazove za efikasno olakšavanje trgovine u Crnoj Gori. Oslanjanje na manuelne i transakcije zasnovane na papiru i ograničena integracija sistema elektronske razmjene podataka usporavaju trgovinske procese. Loša interoperabilnost između različitih sistema dovodi do nedosljednosti i grešaka, dok različiti nivoi tehnološkog razvoja među agencijama stvaraju dodatne komplikacije. Nadogradnja IT infrastrukture, integracija modernih sistema i osiguranje dosljednog usvajanja tehnologije u svim agencijama su ključni koraci za poboljšanje efikasnosti. Ova poboljšanja će olakšati razmjenu podataka, smanjiti greške i pojednostaviti trgovinske operacije. Kompleksne, skupe i dugotrajne procedure i nepostojanje poslovnog okruženja koji obezbjeđuje jasne i jednostavne formalnosti bez narušavanja njihove svrhe, njihovog pravilnog sprovođenja ili njihove efikasnosti. Ovo ne samo da povećava administrativni teret za preduzeća, već i povećava troškove usklađenosti. Dokumentacija, takse i naknade za razne dozvole i sertifikate povećavaju administrativni i finansijski pritisak, čineći trgovinu manje efikasnom i skupljom. Pojednostavljivanje i usklađivanje ovih procedura može smanjiti administrativna opterećenja, sniziti troškove i olakšati nesmetanije trgovinske operacije. Ovo uključuje sprovođenje redovnih pregleda propisa, pojednostavljivanje zahtjeva za dokumentacijom i usvajanje najboljih praksi za standardizaciju procedura. Nedovoljno funkcionalan sistem za upravljanje rizikom koji ne obezbjeđuje u potrebnoj mjeri identifikaciju i fokusiranje na pošiljke visokog rizika, razmjenu informacija i vršenje zajedničkih kontrola, kako bi se omogućio adekvatan balans između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa. Osim kod carine, u svim drugim organima je evidentan nedostatak naprednih alata za procjenu rizika i nedovoljna razmjena podataka što ometa sposobnost inspektora da efikasno identifikuju i upravljaju visokorizičnim pošiljkama. Veliki procenat kontrola i uzorkovanja niskorizičnih pošiljaka dodatno usporavaju protok roba. Poboljšanje sposobnosti upravljanja rizicima uključuje ulaganje u napredne alate, poboljšanje mehanizama za razmjenu podataka i pružanje kontinuirane obuke za osoblje. Ovi koraci će omogućiti bolju identifikaciju i ublažavanje rizika, osiguravajući nesmetanije i sigurnije trgovinske operacije
--	---

		Povećani komercijalni troškovi i kašnjenja: Smanjena efikasnost u procesima prekogranične trgovine dovodi do većih operativnih troškova za preduzeća. Produženo vrijeme carinjenja i dodatni napor u poštovanju propisa rezultiraju povećanim troškovima. Kašnjenja u protoku robe remete lance snabdijevanja, utičući na pravovremenu dostupnost proizvoda na tržištu. Indikatori trgovinskih olakšica OECD-a takođe naglašavaju da Crna Gora ima niže rezultate u oblastima kao što su carinski učinak i trgovinski troškovi u poređenju sa prosjekom EU (OECD, 2022)¹. Ovo povećava troškove poslovanja i smanjuje konkurentnost crnogorske robe na globalnom tržištu. Rješavanje ovih neefikasnosti će smanjiti troškove, smanjiti kašnjenja i poboljšati ukupnu konkurentnost preduzeća.
	POSLEDICE	Smanjena konkurentnost: Visoki troškovi i kašnjenja povezani sa nedovoljno efikasnim trgovinskim procesima smanjuju konkurentnost Crne Gore na globalnom tržištu. Preduzeća se suočavaju sa većim operativnim troškovima u poređenju sa onima u susjednim zemljama sa efikasnijim sistemima. Ovo Crnu Goru stavlja u nepovoljan položaj, što potencijalno dovodi do gubitka mogućnosti trgovine i stranih investicija. Poboljšanje procesa olakšavanja trgovine će poboljšati konkurentnost smanjenjem troškova, smanjenjem kašnjenja i stvaranjem predvidljivijeg trgovinskog okruženja. Pored toga, podaci Eurostata pokazuju da stopa rasta izvoza Crne Gore zaostaje za stopama u zemljama članicama EU, što dalje ukazuje na negativan uticaj neefikasnih trgovinskih procesa na konkurentnost (Eurostat, 2022)². Ekonomski uticaj: Širi ekonomski uticaj neefikasnih procesa olakšavanja trgovine uključuje sporiji rast trgovine i smanjen ekonomski razvoj. MMF-ov izvještaj o konsultacijama u vezi sa članom IV za 2021. godinu o Crnoj Gori naglašava da su neefikasnost trgovinske logistike i carinjenja glavne prepreke ekonomskom rastu i diversifikaciji (MMF, 2021). Štaviše, pregled države Svjetske banke za Crnu Goru naglašava da je poboljšanje olakšavanja trgovine ključno za poboljšanje ekonomskog učinka i privlačenje stranih direktnih investicija (Svjetska banka, 2021). Nedovoljna efikasnost ometa sposobnost da se kapitaliziraju mogućnosti trgovine, ograničavajući otvaranje radnih mjesta i stvaranje prihoda. Potencijalni pad direktnih stranih investicija dodatno pogoršava ekonomske izazove. Rješavanjem ovih neefikasnosti, Crna Gora može stimulisati rast trgovine, privući investicije i pokrenuti ekonomski razvoj.

¹ <https://www.compareyourcountry.org/trade-facilitation/en/1/MNE/MNE/default>

² Eksport ukupnih dobara, Eurozona, jun 2024: 236.185,3 miliona EUR (Standard International Trade Classification, SITC Rev. 4, 2006). <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teieto10/default/table?lang=en>

KOREKTIVNE MJERE		Problemi usklađenosti: Nedovoljno efikasni trgovinski procesi povećavaju rizik od nepoštovanja međunarodnih trgovinskih sporazuma i standarda. To može dovesti do trgovinskih sporova, kazni i narušenog ugleda na globalnom tržištu. UNCTAD-ova statistika o olakšavanju trgovine ukazuje da Crna Gora ima prostora za poboljšanje u implementaciji ključnih mjera za olakšavanje trgovine kako bi se osigurala usklađenost sa međunarodnim sporazumima (UNCTAD, 2021) ³ . Osiguravanje usklađenosti zahtijeva značajne resurse, koji bi se inače mogli koristiti za povećanje efikasnosti trgovine. Unapređenje procesa olakšavanja trgovine će smanjiti rizik od neusaglašenosti, poboljšati poštovanje propisa i ojačati poziciju Crne Gore na globalnom tržištu.
	OPŠTI CILJ	Poboljšati efikasnost i efektivnost sistema za olakšavanje trgovine kroz transparentne i pojednostavljene procedure, poboljšanu tehnološku infrastrukturu i unaprijeđenu međuagencijsku koordinaciju u cilju podrške ekonomskom rastu i usklađivanju sa međunarodnim standardima.
		Transparentnost i predvidljivost: Usvojiti i implementirati sistem internih i eksternih komunikacionih kanala kako bi se obezbijedilo da poslovne strategije, politike, propisi i procedure koje se odnose na prekogranični protok roba, uključujući i njihove izmjene i dopune, na adekvatan način i pravovremeno budu dostupne privatnom sektoru.
	OPERATIVNI CILJEVI	Optimizacija i automatizacija: Usvojiti i implementirati procedure i razviti automatizovane servise i integrisane IT sisteme koji poboljšavaju učinak svih učesnika u prekograničnom protoku roba. Simplifikacija i harmonizacija: Usvojiti i implementirati efikasnu, pojednostavljenu i transparentnu regulativu i procedure, kao i propise i procedure koji će obezbijediti da se postupci uvoza, izvoza i tranzita roba jedinstveno primjenjuju na cjelokupnoj carinskoj teritoriji Crne Gore. Efektivnost i saradnja: Usvojiti i implementirati efektivne kontrolne metode koje omogućavaju nadležnim organima da ostvare adekvatan balans između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa, kao i protokole, metode i procedure, na političkom i operativnom nivou, kojima se unapređuje međuagencijska i međunarodna saradnja i razmjena informacija, kako bi se olakšao prekogranični protok roba i izbjeglo dupliranje zahtjeva.

3.1. OPŠTI CILJ PROGRAMA

Primarni cilj ovog Programa je rješavanje ovih izazova poboljšanjem efikasnosti i efektivnosti sistema olakšavanja trgovine. Ovo uključuje usvajanje transparentnih i pojednostavljenih procedura, nadogradnju tehnološke infrastrukture i podsticanje poboljšane koordinacije između različitih

³ <https://www.untfsurvey.org/economy?id=MNE>

državnih organa. Usklađivanjem ovih procesa, Crna Gora ima za cilj da stvori povoljnije okruženje za trgovinu, što će zauzvrat podstaći ekonomski rast i olakšati usklađivanje sa međunarodnim standardima.

Opti cilj programa je: Poboljšana efikasnost i efektivnost sistema za olakšavanje trgovine kroz transparentne i pojednostavljene procedure, poboljšanu tehnološku infrastrukturu i unaprijeđenu međuagencijsku koordinaciju u cilju podrške ekonomskom rastu i usklađivanju sa međunarodnim standardima.

INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST 2022	PRELAZNA VRIJEDNOST 2025.	CILJNA VRIJEDNOST 2026.
Prosječno vrijeme carinjenja	15 sati 32 minuta	-5%	-10%

Implementacijom mjera iz ovog Programa biće uspostavljen integrisan i efikasan sistem za olakšanje prekogranične trgovine koji će, kroz unapređenje saradnje sa poslovnom zajednicom, uticati na smanjenje vremena i troškova potrebnih za sprovođenje procedura za uvoz, izvoz i tranzit roba. Takođe, očekuje se da će se realizacija Programa odraziti na unapređenje pozicije Crne Gore u međunarodnim istraživanjima o prekograničnoj trgovini, kao što su Alat za praćenje Grupacije Svjetske banke, OECD indikatori trgovinskih olakšica, UN globalno istraživanje o digitalnom i održivom olakšavanju trgovine i na bliže usaglašavanje prosječnog vremena puštanja robe sa vremenima u zemljama EU.

Praćenje ispunjenosti opšteg cilja vršiće se kroz praćenje i vrednovanje učinaka i efekata primjene akcionog plana, i izvještavanje o postignutim rezultatima. Radi što efikasnijeg praćenja opšteg cilja koristiće se rezultati i metodologija iz Studije mjerenja prosječnog vremena puštanja roba iz 2021. godine kao polazna osnova. Radi potpunog uvida u stepen ostvarenja cilja i eventualnog preduzimanja korektivnih aktivnosti, Studija mjerenja prosječnog vremena puštanja roba će se sprovesti 2024. godine.

3.2. OPERATIVNI CILJEVI PROGRAMA

Polazeći od opšteg cilja, Program definiše četiri operativna cilja, koji će doprinijeti realizaciji opšteg cilja, a u skladu s kojima su određeni projekti za njihovu implementaciju.

Četiri operativna cilja definisana u ovom poglavlju su glavne oblasti fokusa ovog dokumenta koji će doprinijeti realizaciji opšteg cilja. Navedeni ciljevi odnose se na sljedeće:

- **OC 1: Transparentnost i predvidljivost** - obuhvata povećanje dostupnosti i kvaliteta informacija koje se tiču prekogranične trgovine i unapređenje komunikacionih kanala. Svrha je da se kroz transparente, javno objavljene i dosljedne procedure i pravila omogući svim zainteresovanim stranama da u potpunosti budu svjesni svojih prava i obaveza, unaprijedi

odnos javnog i privatnog sektora, obezbjeđujući istovremeno otvorenosti, međusobno poverenje i poštovanje;

- **OC 2: Optimizacija i automatizacija** - podrazumijeva razvoj i integraciju informacionih sistema organa nadležnih za prekogranični promet kojima se unapređuje komunikacija i razmjena između nadležnih organa, kao i između njih i privrednih subjekata, čime se izbjegava dupliranje i smanjuje vrijeme zadržavanja robe;
- **OC 3: Simplifikacija i harmonizacija** - obuhvata set mjera koje imaju za cilj smanjenje vremena potrebnog za okončanje svih procedura u prekograničnom prometu. Ovaj cilj, takođe, podrazumijeva vršenje redovne revizije svih formalnosti, dokumentacije, taksi i naknada u vezi sa uvozom, izvozom i tranzitom roba u cilju minimiziranja administrativnih i fiskalnih opterećenja poslovne zajednice;
- **OC 4: Efektivnost i saradnja** – ima za cilj uspostavljanje i razvoj potpuno funkcionalnog sistema za upravljanje rizikom koji će obezbijediti identifikaciju i fokusiranje na pošiljke visokog rizika, razmjenu informacija i vršenje zajedničkih kontrola, kako bi se omogućio adekvatan balans između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa.

Za svaki operativni cilj definisan je jedan ili više indikatora učinka. Ovi indikatori namijenjeni su za usmjeravanje nadležnih organa prilikom izrade mjera za sprovođenje, da ukažu na očekivane rezultate i utvrde da li su ciljevi ispunjeni.

Svaki operativni cilj sadrži dvije prateće mjere, koje predstavljaju konkretne radnje ili projekte koje treba da sprovede jedan ili više organa u pravcu realizacije operativnog cilja.

3.3. OPERATIVNI CILJ 1: TRANSPARENTNOST I PREDVIDLJIVOST

Usvojiti i implementirati sistem internih i eksternih komunikacionih kanala kako bi se obezbijedilo da poslovne strategije, politike, propisi i procedure koje se odnose na prekogranični protok roba, uključujući i njihove izmjene i dopune, na adekvatan način i pravovremeno budu dostupne privatnom sektoru.

INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST 2024	PRELAZNA VRIJEDNOST 2025.	CILJNA VRIJEDNOST 2026.
Indeks transparentnosti i predvidljivosti informacija	Odrediti kroz početnu anketu zainteresovanih strana.	+10% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost	+20% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost

Osnovni problem: Nedostatak transparentnosti i predvidljivosti u informacijama u vezi sa trgovinom

Na efikasnost procesa olakšavanja trgovine u Crnoj Gori značajno utiče nedostatak transparentnosti i predvidivosti informacija u vezi sa trgovinom. Rješavanje ovog ključnog problema je od suštinskog značaja za poboljšanje ukupne efikasnosti prekograničnih trgovinskih operacija.

OSNOVNI UZROCI:	POSLEDICE:	EFEKTI
Neadekvatni kanali komunikacije: Efektivni kanali komunikacije su od vitalnog značaja za osiguravanje da su preduzeća svjesna najnovijih trgovinskih propisa i procedura. Trenutno, Crnoj Gori nedostaju redovna ažuriranja od strane javnih organa i neefikasna je diseminacija informacija. To dovodi do toga da su preduzeća slabo informisana o kritičnim promjenama, što dovodi do zabune i kašnjenja.	Poteškoće u pristupu tačnim informacijama: Kombinovani efekat neadekvatnih kanala komunikacije, odsustvo centralizovanog spremišta informacija i nedosljedna ažuriranja propisa otežava preduzećima pristup tačnim i pravovremenim informacijama. Ova poteškoća ometa njihovu sposobnost da se efikasno pridržavaju propisa, što dovodi do operativnih kašnjenja i povećanih troškova.	Povećani operativni troškovi, smanjena stopa usklađenosti i niža ukupna efikasnost trgovine.
Odsustvo centralizovane baze informacija: Nedostatak centralizovane baze informacija za informacije vezane za trgovinu znači da su informacije raspršene na različitim platformama. Preduzeća se suočavaju sa značajnim izazovima u pristupu sveobuhvatnim i ažuriranim informacijama. Ovaj nedostatak centralizovanog izvora informacija dovodi do neefikasnosti i povećanih operativnih troškova jer preduzeća troše dodatne resurse na prikupljanje potrebnih informacija.	Kada preduzeća nisu blagovremeno obaviještena o regulatornim promjenama, suočavaju se sa značajnim izazovima u ispunjavanju novih zahtjeva. To dovodi do kašnjenja u usklađenosti sa propisima, što može dovesti do kazni i poremećaja u trgovinskim operacijama. Osiguranje pravovremene diseminacije informacija će smanjiti ova kašnjenja i povećati stopu usklađenosti.	Neefikasnost u trgovinskim operacijama, veći troškovi za preduzeća i smanjena konkurentnost na tržištu.
Nedosljedna ažuriranja propisa: Nedosljedna i zakašnjela ažuriranja propisa dodatno pogoršavaju nedostatak transparentnosti. Zainteresovane strane često imaju kašnjenja u informisanju o regulatornim promjenama, što može dovesti do problema	Kašnjenja u usklađenosti sa propisima: Neefikasnost u pristupu i ažuriranju informacija vezanih za trgovinu dovodi do povećanih operativnih troškova za preduzeća. Moraju uložiti dodatna sredstva za dobijanje, verifikaciju i poštovanje propisa, što može biti posebno opterećujuće za mala i srednja	Operativni poremećaji, veći troškovi i smanjena efikasnost u trgovinskim procesima.

usklađenosti i povećanih troškova.	preduzeća. Poboljšanje dostupnosti i kvaliteta informacija će pomoći u smanjenju ovih troškova i učiniti trgovinske operacije efikasnijim.	
Neadekvatni kanali za prijavljivanje trgovinskih barijera: MSP se često suočavaju sa poteškoćama u prijavljivanju trgovinskih barijera zbog neadekvatnih kanala za povratne informacije. To rezultira neriješenim pitanjima i stalnim preprekama u trgovini.	Trajne trgovinske barijere: Bez efikasnih kanala za izvještavanje i rješavanje trgovinskih barijera, pitanja ostaju neriješena, ometajući trgovinske operacije. Poboljšanje ovih kanala će osigurati blagovremeno rješavanje trgovinskih barijera i poboljšati cjelokupno trgovinsko okruženje.	Kontinuirana operativna neefikasnost, smanjen pristup tržištu i manji ukupni obim trgovine.
Neadekvatan angažman zainteresovanih strana: Nedovoljna uključenost poslovne zajednice u regulatorni proces rezultira propisima koji možda neće odgovoriti na praktične potrebe i izazove sa kojima se suočavaju trgovci.	Propisi koji nisu dobro utvrđeni putem inputa zainteresovanih strana mogu biti nepraktični i teško ih je poštovati. Angažovanje zainteresovanih strana u formulisanju i reviziji propisa obezbijediće da politike budu praktične i djelotvorne	Veće stope neusaglašenosti, povećani operativni izazovi i smanjena efikasnost trgovinskih propisa.

MJERA 1.1. UNAPRIJEDITI DOSTUPNOST I KVALITET INFORMACIJA

CILJ :	Povećati dostupnost, obim i sadržaj informacije koje se odnose na prekograničnu trgovinu kako bi se osiguralo da su zainteresovane strane dobro informisane, da mogu razumjeti i efikasno odgovoriti na regulatorne zahtjeve.	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

1.1.1. Pripremiti i objaviti informacije iz člana 1 Sporazuma o trgovinskim olakšicama i osigurati da su sve informacije iz članova 1.1. i 1.2. STO TFA dostupne na internet stranici carinskog i drugih državnih organa, pravovremeno i na lako dostupan način

Ova aktivnost uključuje prikupljanje, pripremu i stavljanje na raspolaganje javnosti informacija navedenih u čl. 1.1 i 1.2 Sporazuma Svjetske trgovinske organizacije o olakšavanju trgovine (WTO TFA). Ovo uključuje detalje o uvoznim, izvoznim i tranzitnim procedurama, kontakt tačke za informacije i obrasce i dokumente potrebne za granične procedure.

Osigurati da se sve relevantne informacije u vezi sa olakšavanjem trgovine objavljuju tačno i blagovremeno, u skladu sa međunarodnim standardima i obezbjeđujući zainteresovanim stranama osnovne podatke kako bi se olakšala usklađenost i planiranje.

Referenca:

WTO TFA: Član 1 WTO TFA posebno se bavi objavljivanjem i dostupnošću informacija. Ovaj član zahtijeva od članova da osiguraju da su svi relevantni trgovinski propisi, carine, porezi, naknade i procedure objavljeni i lako dostupni i trgovcima i drugim zainteresovanim stranama.

Revidirana Kjoto konvencija: Opšti aneks, Poglavlje 3, "Transparentnost i integritet", koji podstiče objavljivanje i pojednostavljenje carinskih procedura i zahtjeva.

1.1.2. Obezbijediti sprovođenje javnih konsultacija o nacrtima podzakonskih akata iz oblasti prekogranične trgovine	Ova aktivnost osigurava da su zainteresovane strane, uključujući preduzeća i trgovinska udruženja, uključene u zakonodavni proces održavanjem javnih konsultacija o nacrtima podzakonskih akata koji utiču na prekograničnu trgovinu. Javne konsultacije pružaju platformu za zainteresovane strane da izraze svoja mišljenja, daju povratne informacije i predlože poboljšanja. Ovaj participativni pristup pomaže u stvaranju efikasnijih i široko prihvaćenih propisa.	Uključivanje zainteresovanih strana u zakonodavni proces, prikupljanje različitih inputa i poboljšanje kvaliteta i prihvatanja novih podzakonskih akata osiguravajući da su dobro informisani i odražavaju potrebe i stvarnost trgovačke zajednice. Referenca: WTO TFA: Član 2 se bavi mogućnostima davanja komentara, informacijama prije stupanja na snagu i konsultacijama. Ovaj član zahtijeva da se ostavi dovoljno vremena prije primjene novih zakona za javni komentar i da zainteresovane strane mogu dati svoj doprinos o takvim zakonima.
1.1.3. Pripremiti i usvojiti procedure koje definišu proces rada i djelovanja kontakt tačaka	Kontaktne tačke služe kao centralizovane lokacije na kojima preduzeća i pojedinci mogu dobiti informacije i pomoć u vezi sa trgovinskim procedurama. Ova aktivnost uključuje kreiranje i formalizovanje procedura koje definišu uloge, odgovornosti i procese za ove kontakt tačke, osiguravajući da one daju tačne i pravovremene informacije zainteresovanim stranama. Jasne procedure povećavaju pouzdanost i efikasnost kontaktnih tačaka.	Uspostaviti sistematičan i transparentan proces za upravljanje upitima i zahtjevima za informacijama, osiguravajući dosljedne, pouzdane i blagovremene odgovore zainteresovanim stranama. Referenca: WTO TFA: Član 1.3 (Kontaktne tačke) zahtijeva da svaka članica pruži informacije o kontaktnim tačkama kako bi odgovorila na razumne upite vlada, trgovaca i drugih zainteresovanih strana, kao i da obezbijedi obrasce i dokumente.

1.1.4. Razviti sistem upravljanja informacijama	Robustan sistem upravljanja informacijama je od suštinskog značaja za prikupljanje, skladištenje i širenje informacija u vezi sa trgovinom. Ova aktivnost uključuje uspostavljanje takvog sistema u okviru relevantnih državnih organa kako bi se osiguralo da se podacima efikasno upravlja i da su lako dostupni za objavljivanje i korištenje od strane zainteresovanih strana. Sistem treba da omogući redovno ažuriranje informacija, održavajući njihovu tačnost i relevantnost.	Stvoriti organizovan i efikasan sistem za upravljanje i ažuriranje informacija u vezi sa trgovinom, osiguravajući tačnost, konzistentnost i lak pristup zainteresovanim stranama.
MJERA 1.2. UNAPRIJEDITI KOMUNIKACIONE KANALE		
CILJ :	Povećati kvantitet i kvalitet informacija koje se odnose na prekograničnu trgovinu dostupnih na internetu kako bi se podstakla jednostavnija i informisanja interakcija između zainteresovanih strana i relevantnih organa.	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

1.2.1. Obezbijediti da su raspisi Uprave carina i drugih graničnih inspekcijskih organa koji se odnose na sprovođenje procedure prekograničnog protoka roba dostupni na internet stranicama carinskog i drugih organa na pravovremen i lako dostupan način	Uprava carina i drugi inspekcijski organi moraju redovno objavljivati obavještenja o promjenama ili ažuriranjima procedura prekogranične trgovine. Ova aktivnost osigurava da se ova obavještenja objavljuju brzo i da su lako dostupna zainteresovanim stranama. Pravovremeno saopštavanje takvih ažuriranja pomaže preduzećima da prilagode svoju praksu i ostanu u skladu s novim propisima.	Osigurati da su sva ažuriranja i promjene lako dostupni učesnicima. Informisati zainteresovane strane o najnovijim procedurama i svim promjenama kako bi se osigurala usklađenost i nesmetano poslovanje, smanjujući neizvjesnost i kašnjenja. Referenca: WTO TFA: Član 1, posebno članovi 1.1 i 1.2, koji se fokusiraju na objavljivanje i dostupnost informacija u vezi sa trgovinskim propisima i procedurama. Revidirana Kjoto konvencija: Opšti aneks, Poglavlje 3, „Transparentnost i integritet“, koji takođe naglašava neophodnost da carina objavi i učini informacije dostupnim.
---	--	--

1.2.2. Objaviti listu laboratorija u Crnoj Gori u kojima se može izvesti testiranje proizvoda u prekograničnom prometu roba i njihovih akreditovanih metoda na internet stranici Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Za kompanije koje se bave uvozom i izvozom robe, posebno onih koje zahtijevaju ispitivanje i sertifikaciju, ključno je znati koje laboratorije su akreditovane i koje metode ispitivanja su odobrene. Ova aktivnost uključuje prikupljanje i objavljivanje ovih informacija, pružajući jasnoću i povjerenje preduzećima u pogledu valjanosti i prihvatanja njihovih testova i certifikata proizvoda.

Obezbediti transparentnost o dostupnim objektima i metodama za testiranje, pomažući trgovcima da odaberu odgovarajuće usluge i obezbeđujući usklađenost sa standardima bezbjednosti i kvaliteta.

Referenca:

WTO TFA: Član 3.2 se bavi zahtjevima transparentnosti za testiranje proizvoda uključenih u prekograničnu trgovinu. Nalaže da svaki član mora objaviti ili dati nazive i adrese laboratorija ovlašćenih za izvođenje ovih testova na nediskriminatoran i lako dostupan način, ili osigurati da su takve informacije dostupne na zahtjev kada im se pruži prilika kao što je opisano u paragrafu 3.1.

1.2.3. Učiniti online dostupnim obavezujuće informacije o porijeklu, uz ograničenja koja se odnose na zaštitu tajnosti podataka

Utvrdjivanje porijekla robe je kritičan aspekt usklađenosti trgovine, koji utiče na tarife, carine i trgovinske sporazume. Ova aktivnost osigurava da se obavezujuće informacije o porijeklu robe objavljuju na internetu, pružajući preduzećima autoritativne i pouzdane informacije na koje se mogu pozvati prilikom planiranja svojih trgovinskih aktivnosti.

Da bi se osiguralo da zainteresovane strane imaju pristup ključnim informacijama o porijeklu robe uz očuvanje povjerljivosti podataka, olakšavajući poštovanje propisa o porijeklu.

Referenca:

WTO TFA: Član 1.1, (e) koji zahtijeva od članica STO objavljivanje i dostupnost zakona, propisa i administrativnih rješenja opšte primjene koja se odnose na pravila porijekla.

Revidirana Kjoto konvencija: Specifičan Aneks K, Poglavlje 3, koji pokriva primjenu carinskih postupaka koji mogu uključivati zahtjeve za utvrđivanje porijekla robe.

1.2.4. Učiniti javno dostupnim gdje je to moguće prevod relevantnih informacija iz člana 2.1. a STO TFA na jedan od službenih jezika STO.	Za podršku međunarodnim trgovcima koji ne govore tečno nacionalni jezik, ova aktivnost uključuje prevođenje relevantnih trgovinskih i procedura na druge jezike koji se široko koriste, kao što je engleski. Iako su nezvanični, ovi prevodi pomažu stranim preduzećima da razumiju i poštuju lokalne propise, olakšavajući trgovinske operacije.	Poboljšati dostupnost trgovinskih propisa i procedura za međunarodne zainteresovane strane, podržavajući bolje razumijevanje i usklađenost. Referenca: WTO TFA: Ova aktivnost podrazumijeva prenošenje obaveze iz člana 2.1.a TFA, fokusirajući se na osiguravanje dostupnosti informacija prevođenjem ključnih dokumenata sa procedurama na službene jezike STO, promovišući inkluzivnost i razumijevanje među međunarodnim akterima.
1.2.5. Analizirati i poboljšati kanale za izvještavanje o barijerama u spoljnoj trgovini u kontekstu trgovinskih olakšica	Ova aktivnost uključuje procjenu trenutnih mehanizama dostupnih preduzećima, posebno malim i srednjim preduzećima (MSP), da prijave trgovinske barijere na koje nailaze. Analiza ima za cilj da identifikuje nedostatke i neefikasnosti u procesu izvještavanja. Na osnovu ove analize, biće kreiran izveštaj sa preporukama koje se mogu primijeniti kako bi se poboljšali ovi kanali, osiguravajući da MSP imaju jači glas i da mogu efikasno da komuniciraju o svojim izazovima.	Procijeniti i unaprijediti dostupne kanale za mala i srednja preduzeća da prijave trgovinske barijere, osiguravajući da su njihove povratne informacije efektivno uključene u poboljšanja olakšavanja trgovine.

3.4. OPERATIVNI CILJ 2 : OPTIMIZACIJA I AUTOMATIZACIJA

Usvojiti i implementirati procedure i razviti automatizirane servise i integrisane IT sisteme koji poboljšavaju učinak svih učesnika u prekograničnom protoku roba.

INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST 2024	PRELAZNA VRIJEDNOST 2025.	CILJNA VRIJEDNOST 2026.
Procenat uvoznih, izvoznih i tranzitnih transakcija koje su potpuno automatizovane (bez papira).	Nema bespapirnih transakcija	30% poboljšanje u odnosu na polaznu vrijednost	60% poboljšanje u odnosu na polaznu vrijednost
Zadovoljstvo zainteresovanih strana automatizovanim uslugama:	Utvrđiti polaznu osnovu	+20% poboljšanje u odnosu na polaznu vrijednost	+40% poboljšanje u odnosu na polaznu vrijednost
Broj žena sa licencom za zastupanje u carinskom postupku	28%	+5% u odnosu na polaznu vrijednost	+10% u odnosu na polaznu vrijednost

Osnovni problem: nedostatak optimizacije i automatizacije u procesima olakšavanja trgovine

Na neefikasnost procesa olakšavanja trgovine u Crnoj Gori značajno utiče nedostatak optimizacije i automatizacije. Rješavanje ovog ključnog problema je od suštinskog značaja za poboljšanje ukupnih performansi, pouzdanosti i pogodnosti prekograničnih trgovinskih operacija.

OSNOVNI UZROCI:	POSLEDICE:	EFEKTI
Ručni i papirni procesi: Oslanjanje na ručne i papirne procese usporava trgovinske operacije i povećava rizik od grešaka. Ove zastarjele metode su neefikasne i ne mogu pratiti zahtjeve moderne trgovine. Implementacija automatizovanih usluga i	Produženo vrijeme obrade: Nedostatak optimizacije i automatizacije rezultira dužim vremenom obrade trgovačkih transakcija. Ručni i papirni procesi oduzimaju mnogo vremena i podložni su kašnjenjima.	Sporije trgovinske operacije, veći transakcioni troškovi i smanjena preciznost u trgovinskim procesima.

elektronskih sistema će pojednostaviti procese, smanjiti vreme transakcija i poboljšati tačnost.		
Fragmentirani IT sistemi: Nedostatak integriranih IT sistema rezultira fragmentiranim podacima i neefikasnom razmjenom informacija. Različiti sistemi koje koriste carina, luke i druge agencije ne komuniciraju efikasno, što dovodi do kašnjenja i nedosljednosti.	Viši operativni troškovi: Neefikasni procesi i fragmentirani IT sistemi dovode do većih operativnih troškova i za trgovce i za regulatorne agencije. Povećano vrijeme i resursi potrebni za završetak trgovinskih transakcija povećavaju troškove.	Smanjena efikasnost i pouzdanost u trgovinskim operacijama, povećani operativni troškovi i niža konkurentnost.
Neadekvatna tehnološka infrastruktura: Trenutna tehnološka infrastruktura je nedovoljna da podrži napredne procese olakšavanja trgovine. Zastarjeli sistemi i nedostatak modernih tehnologija ometaju optimizaciju i automatizaciju trgovinskih operacija.	Povećan rizik od grešaka i neusklađenosti: Ručni procesi i zastarjeli sistemi su podložniji greškama i problemima neusklađenosti. Nedostatak automatizacije i integracije povećava rizik od grešaka u dokumentaciji i unosu podataka, što dovodi do potencijalnih kršenja propisa.	Smanjena trgovinska efikasnost, povećani troškovi za trgovce i niža ukupna konkurentnost trgovinskog okruženja.
Ograničeno usvajanje tehnologije: Otpor promjenama i nedostatak ulaganja u nove tehnologije usporavaju napore digitalne transformacije. Podsticanje usvajanja tehnologije i ulaganja u savremena IT rješenja podstaknuće efikasnost i inovacije u trgovinskim procesima.	Spor napredak u digitalnoj transformaciji i kontinuirano oslanjanje na zastarjele metode. Promovisanje usvajanja tehnologije ubrzaće digitalnu transformaciju, povećavajući efikasnost i konkurentnost.	Propuštene prilike za poboljšanje procesa, kontinuirana neefikasnost i smanjena konkurentnost na globalnom tržištu.

MJERA 2.1. RAZVITI I IMPLEMENTIRATI AUTOMATIZOVANE USLUGE

CILJ:		Usmjeriti i modernizovati procese prekogranične trgovine razvojem i implementacijom automatizovanih usluga, čime se povećava efikasnost, tačnost i pogodnost za učesnike uključene u protok robe.
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ
2.1.1. Omogućiti elektronsko plaćanje taksi i naknada u prekograničnim transakcijama	Implementacija sistema elektronskog plaćanja taksi i naknada pojednostaviće proces plaćanja, smanjujući potrebu za ručnom obradom i minimizirajući kašnjenja. Ova aktivnost uključuje postavljanje online platformi na kojima preduzeća mogu direktno plaćati svoje takse i naknade.	Pojednostavljenje procesa plaćanja, smanjenje vremena transakcije i smanjenje grešaka povezanih s ručnim načinima plaćanja. Referenca: WTO TFA: Član 7.2 navodi da članice treba da olakšaju elektronsko plaćanje carina, poreza, taksi i naknada naplaćenih pri uvozu i izvozu. Revidirana Kjoto konvencija: Specifični Aneks J, Poglavlje 2 ("Plaćanje carina i poreza"), preporučuje da ugovorne strane usvoje sisteme za elektronsko plaćanje carina i poreza kako bi se olakšala trgovina
2.1.2. Implementirati sistem elektronskih carinskih odluka	Ova aktivnost uključuje stvaranje automatizovanog sistema koji omogućava carinskim organima da donose upravne odluke iz svoje nadležnosti elektronskim putem.	Ubrzati procese donošenja odluka, poboljšati transparentnost i osigurati pravovremenu komunikaciju carinskih odluka.

2.1.3. Uspostaviti sistem elektronske obrade podataka za robu prije dolaska u pomorskom i poštanskom saobraćaju	Razvoj sistema elektronske obrade podataka za robu prije dolaska u pomorskom i poštanskom saobraćaju omogućiće obradu i procjenu rizika prije nego roba doprije na carinsku teritoriju Crne Gore. To će omogućiti brže puštanje robe u slobodan promet i smanjiti uska grla. Sistem će se integrisati sa postojećim carinskim sistemima kako bi se obezbjedio nesmetan protok i obrada podataka.	Olakšati obradu robe prije dolaska, smanjenje kašnjenja i poboljšanje efikasnosti carinjenja. Referenca: WTO TFA: Član 7.1 ("Obrada prije dolaska"), direktno podržava ovu aktivnost zagovaranjem obrade informacija prije dolaska robe kako bi se ubrzalo njeno oslobađanje. Revidirana Kjoto konvencija: Opšti aneks, Poglavlje 6 („Upotreba informacionih tehnologija“), podstiče upotrebu IT radi poboljšanja efikasnosti carinskih procedura, uključujući obradu pre dolaska.
--	---	--

2.1.4. Razviti automatizovane sisteme Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove	Kontrole koje obavljaju inspektori za bezbjednost hrane granični veterinarski i fitosanitarni inspektori su u potpunosti zasnovani na manelnim i papirnim postupcima. Ova aktivnost podrazumijeva kreiranje automatizovanog sistema za upravljanje i sprovođenje kontrole od strane navedenih inspekcija. Sistem će uključivati funkcije kao što su elektronska najava, prijem, automatske kontrolne liste, elektronska obrada predmeta i digitalno rješavanje predmeta. Ovo će poboljšati efikasnost, tačnost i transparentnost rada inspekcije, osiguravajući usklađenost sa standardima.	Poboljšati efikasnost, tačnost i transparentnost rada inspekcija kroz razvoj i implementaciju automatizovanog sistema.
2.1.5. Otkloniti nedostatke u carinskom informacionom sistemu	Identifikovanje i otklanjanje nedostataka u postojećem carinskom informacionom sistemu je ključno za osiguranje njegove pouzdanosti i funkcionalnosti. Ova aktivnost uključuje sprovođenje temeljne procjene sistema, identifikaciju slabosti i implementaciju neophodnih nadogradnji i popravki. Cilj je stvoriti robustan i efikasan sistem koji podržava sve carinske operacije.	Osigurati pouzdanost i efektivnost carinskog informacionog sistema, minimizirajući poremećaje i greške u trgovinskim procesima.

2.1.6. Implementirati web aplikaciju „Stratlink” – e licenciranje spoljnotrgovinskog poslovanja kontrolisanom robom	Stratlink je nacionalna web-baza – informacioni sistem za registraciju pravnih lica i obradu podataka u oblasti trgovine naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene (strateška roba). Uz pomoć Stratlinka, prijava, obrada, izdavanje dozvola i kreiranje odgovarajućih izvještaja postaje jednostavnije i transparentnije. Pored toga komunikacija sa nadležnim državnim organima koju učestvuju procesu izdavanja dozvola će se odvijati putem aplikacije što će imati uticaja na ubrzavanje procedura.	Unaprijediti upravni postupak i kontrolu u oblasti izdavanja dozvola za uvoz, izvoz, pružanje brokerskih usluga i tehničke pomoći, tranzita i transporta kontrolisane robe, robom dvostruke namjene, robom i uslugama koje mogu da se koriste za izvršenje smrtne kazne, mučenje ili drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, kao i robom koja podliježe sveobuhvatnom režimu kontrole.
MJERA 2.2. USPOSTAVITI INTEGRISANE IT SISTEME		
CILJ :	Stvoriti međusobno povezanu IT infrastrukturu za upravljanje prekograničnim trgovinskim operacijama, olakšavanje razmjene informacija i uspostavljanje interoperabilnosti između različitih sistema kako bi se poboljšala efikasnost i pouzdanost carinskih procedura	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

2.2.1. Uspostaviti pravni okvir za nacionalni jedinstveni šalter (NSW)⁴	Uspostavljanje pravnog okvira za Nacionalni jedinstveni šalter (NSW) uključuje kreiranje potrebnih zakona i propisa za podršku implementaciji i radu NSW-a. Ovaj okvir će definisati uloge i odgovornosti različitih korisnika sistema, postaviti standarde za razmjenu podataka i osigurati usklađenost sa najboljim međunarodnim praksama.	Pružiti jedinstvenu platformu za procese vezane za prekograničnu trgovinu, olakšavajući interakciju između trgovaca i regulatornih agencija. Referenca: WTO TFA: Član 10.4 fokusira se na uspostavljanje sistema jedinstvenog prozora, ohrabrujući članove da osiguraju da trgovci dostave dokumentaciju i podatke potrebne za uvoz, izvoz ili tranzit robe kroz jednu elektronsku ulaznu tačku. Revidirana Kjoto konvencija: Konvencija se zalaže za pojednostavljene procese kroz svoj poseban Aneks J5 o jedinstvenom šalteru. Podstiče ugovorne strane da uspostave i održavaju sistem jedinstvenog šaltera.
---	---	---

⁴ Crna Gora je notifikovala WTO da će do 1. januara 2027. godine implementirati jedinstveni šalter za prekograničnu trgovinu i u tom cilju je u februaru 2023. godine zaključila kreditni aranžman sa Svjetskom bankom u vrijednosti od 4,8 mil USD.

2.2.2. Implementirati elektronsko podnošenje i obradu isprava u carinskom postupku	Trenutno, carinska deklaracija može se podnijeti elektronskim putem, ali se nakon toga mora dostaviti potpisani papirni primjerak. Ne postoji mogućnost podnošenja prateće dokumentacije elektronskim putem, već se ista prilaže u papirnoj formi. Nadogradnja Carinskog informacionog sistema (CIS) omogućiće elektronsko podnošenje i obradu sve trgovinske dokumentacije. Ovo uključuje digitalizaciju papirnih procesa i integraciju naprednih mogućnosti obrade podataka. Nadogradnja će povećati efikasnost, smanjiti papirologiju i ubrzati carinske procedure.	Poboljšati efikasnost i tačnost obrade dokumenata, smanjujući oslanjanje na papirne metode. Referenca: Revidirana Kjoto konvencija: Opšti aneks, Poglavlje 6 o upotrebi informacionih tehnologija preporučuje da carinski postupci koriste IT za obradu podataka elektronskim putem, čime se povećava efikasnost i efektivnost carinskih operacija.
---	---	---

2.2.3. Implementirati novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS)	Osnovni princip carinskog tranzitnog postupka je da se omogući kretanje robe iz jedne u drugu carinarnicu u okviru iste ili neke druge carinske teritorije, bez naplate carine i drugih dažbina koji se mogu primijeniti na uvezenu ili izvezenu robu bez primjene mjera trgovinske politike, a pod uslovom da se ispune svi zahtjevi koji se odnose na plombe, rokove ili obezbjeđenje i slično. Implementacija novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema EU (NCTS) će standardizovati i pojednostaviti tranzitne procedure, omogućavajući lakši i efikasniji tranzit robe preko granica. Ovaj sistem će se integrisati sa postojećom carinskom infrastrukturuom kako bi omogućio praćenje i upravljanje tranzitnim operacijama u realnom vremenu.	Uskladiti se sa standardima EU i poboljšati upravljanje tranzitnim procedurama, osiguravajući brže i sigurnije tranzitne operacije Referenca: WTO TFA: Iako sam NCTS nije posebno spomenut u TFA, član 11.1 (Sloboda tranzita) podržava razvoj i unapređenje tranzitnih objekata. Implementacija NCTS-a pomaže da se ovo ispuni osiguravajući pojednostavljene tranzitne procedure.
2.2.4. Obezbijediti interoperabilnost Port community sistema (PCS) Luke Bar i CIS-a	Luka Bar je implementirala i trenutno nadograđuje PCS koji omogućava elektronsku razmjenu informacija između učesnika sektora logistike i ovog lučkog operatera. U cilju unapređenja potrebno je obezbijediti razmjenu informacija između CIS-a i PCS-a.	Poboljšati koordinaciju i razmjenu podataka između lučkih operacija i carine, poboljšavajući ukupnu efikasnost.

2.2.5. Kontinuirana operativnost sistema	SEED+ SEED projekat je od velikog značaja za carinsku službu. Poruke se kroz aplikaciju SEED razmjenjuju u realnom vremenu sa carinskim službama susjednih CEFTA strana, kao i jednosmjerno sa carinskom službom Hrvatske (green lanes), kao i Italijanske carine (blue lanes), u skladu sa potpisanim MoU. Kao dalje proširenje pomenutog sistema, SEED + sistem treba da omogući međusobno priznavanje i razmjenjivanje fitosanitarnih i veterinerarskih sertifikata nadležnih institucija CEFTA strana (u slučaju Crne Gore – Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove).	Unapređenje i olakšavanje trgovine i regionalne ekonomske integracije omogućavanjem redovne i sistematske razmjene fitosanitarnih i veterinarskih sertifikata i drugih dokumenata, uključujući podatke o neusaglašenim pošiljkama između CEFTA strana.
---	--	---

3.5. OPERATIVNI CILJ 3: SIMPLIFIKACIJA I HARMONIZACIJA

Usvojiti i implementirati efikasnu, pojednostavljenu i transparentnu regulativu i procedure, kao i propise i procedure koji će obezbijediti da se postupci uvoza, izvoza i tranzita roba jedinstveno primjenjuju na cjelokupnoj carinskoj teritoriji Crne Gore.

INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST 2024	PRELAZNA VRIJEDNOST 2025.	CILJNA VRIJEDNOST 2026.
Smanjenje administrativnog opterećenja za trgovce	Utvrđiti polaznu osnovu	-20% u odnosu na polaznu osnovu vrijednosti	-30% u odnosu na polaznu osnovu vrijednosti

Ključni problem: Nedovoljno efikasni i kompleksni trgovinski propisi i procedure

Na smanjenu efikasnost procesa prekogranične trgovine u Crnoj Gori značajno utiču složeni i komplikovani propisi i procedure. Rješavanje ovog ključnog problema je od suštinskog značaja za povećanje ukupne efikasnosti i efektivnosti prekograničnih trgovinskih operacija uz istovremeno osiguranje usklađenosti sa propisima i zaštitu javnih interesa.

OSNOVNI UZROCI:	POSLEDICE:	EFEKTI
Složeni i opterećujući propisi: Prema navodima privatnog sektora, trenutni trgovinski propisi i procedure su složeni i opterećujući, što trgovcima otežava njihovo poštovanje. Veliki broj propisa i nedovoljno jasne smjernice povećavaju administrativni teret i usporavaju trgovinske operacije.	Povećano administrativno opterećenje: Složenost i nedostatak jasnoće u propisima i procedurama rezultiraju povećanim administrativnim opterećenjem za trgovce. Moraju potrošiti dodatno vrijeme i resurse kako bi razumjeli i ispunili zahtjeve.	Veći operativni troškovi, smanjena efikasnost i niža konkurentnost na tržištu trgovine.
Nedosljedna primjena propisa: Nedosljedna primjena propisa u različitim carinskim ispostavama i carinarnicama dovodi do nepredvidivosti i neefikasnosti.	Viši troškovi usklađenosti: Nedosljedna primjena propisa i procedura povećava troškove usklađenosti za preduzeća. Mora se uložiti više resursa u snalaženje u složenim propisima i osiguravanje usklađenosti.	Povećani operativni troškovi, smanjena pravičnost i predvidljivost u trgovinskim operacijama i niže poslovno povjerenje.
Prekomjerni zahtjevi za dokumentacijom: Prekomjerni i suvišni zahtjevi za dokumentacijom povećavaju administrativni teret za trgovce i usporavaju proces carinjenja.	Kašnjenja u trgovinskim operacijama: Neefikasni propisi i procedure dovode do kašnjenja u trgovinskim operacijama. Trgovci se suočavaju sa produženim vremenom obrade i uskim grlima u carinjenju.	Sporije vrijeme obrade, veći troškovi i smanjena efikasnost u trgovačkim operacijama.
Nedostatak punog obima benefita i podsticaja za ovlašćene privredne subjekte (OPS): Nedovoljne pogodnosti za OPS ne podstiču poštovanje i učešće u	Ograničeno korišćenje AEO programa: Manje trgovaca je motivisano da postanu OPS, propuštajući potencijalnu ubranu obradu i smanjene troškove. Nedostatak pogodnosti	Smanjeno učešće u AEO programu, produženo vrijeme obrade i usklađenosti za trgovce.

programima OPS.	OPS-a rezultira dužim vremenom obrade i većim troškovima usklađenosti za sve trgovce.	
Neoptimizovani procesi lanca nabavke: Procesi lanca snabdijevanja u ključnim trgovinskim čvorištima kao što je Luka Bar nisu optimizovani, što dovodi do neefikasnosti i uskih grla. Sveobuhvatne inicijative za mapiranje i poboljšanja mogu poboljšati operativnu efikasnost i smanjiti kašnjenja.	Neefikasnost i uska grla: Neoptimizirani procesi uzrokuju kašnjenja i povećavaju vrijeme isporuke za trgovce. Neefikasni procesi lanca snabdijevanja dovode do većih operativnih troškova skladištenja i rukovanja. Na ovaj način Luka Bar postaje nekonkurentna smanjujući ukupni ekonomski potencijal zemlje.	Veći operativni troškovi, duže vrijeme isporuke i smanjena konkurentnost Luke.

MJERA 3.1. POJEDNOSTAVITI PROPISE I PROCEDURE KOJI SE ODOSE NA PREKOGRANIČNI PROTOK ROBA

CILJ :	Unaprijediti i pojednostaviti propise i procedure koje regulišu prekogranične trgovinske operacije. Povećanjem jasnoće, smanjenjem složenosti i minimiziranjem administrativnih opterećenja, ova mjera nastoji promovisati efikasnost, transparentnost i usklađenost među učesnicima. Krajnji cilj je stvoriti okruženje pogodno za olakšavanje trgovine uz istovremeno osiguranje usklađenosti s propisima i zaštitu javnih interesa.	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

3.1.1. Proširiti pogodnosti dostupne OPS-ima, uključujući sveobuhvatne garancije sa smanjenim iznosima, i pojednostavljene i ubrzane procedure carinjenja za robu koja je pod kontrolom sanitarne inspekcije i inspekcije za bezbjednost hrane	Ova aktivnost ima za cilj unapređenje efikasnosti trgovinskih operacija za ovlašćene privredne subjekte nudeći dodatne pogodnosti, uključujući sveobuhvatne garancije sa smanjenim iznosom i pojednostavljeno i ubrzano carinjenje robe koja je predmet kontrole od strane sanitarne i inspekcije za bezbjednosti hrane	Podsticati usklađenost i pojednostaviti carinske procese za sertifikovane trgovce, smanjujući kašnjenja i administrativna opterećenja. Referenca: WTO TFA: Član 7.7 – Ovaj član predviđa posebne procedure za Ovlašćene operatere, koje mogu uključiti nižu sigurnost za carine i poreze i kraće vrijeme carinjenja, zagovarajući širu upotrebu AEO programa. Revidirana Kjoto konvencija: Ova konvencija podstiče pojednostavljenje i harmonizaciju carinskih procedura i podržava koncept AEO-a kroz različite specifične anekse koji predlažu ubrzane procedure za subjekte koji ispunjavaju uslove i niskorizične subjekte.
3.1.2. Usvojiti i implementirati Uredbu o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine	Ova aktivnost podrazumijeva stvaranje jasnog regulatornog okvira koji definiše uslove i procedure za ostvarivanje carinskih oslobođenja. Ovo će omogućiti transparentnost i predvidljivost za trgovce, smanjujući neizvjesnost i ohrabrujući usklađenost.	Osigurati jasan i transparentan okvir za izuzeće od carina, povećavajući predvidljivost i usklađenost.

3.1.3. Sprovesti studiju mjerenja prosječnog vremena puštanja robe	Sporazumom o trgovinskim olakšicama i CEFTA DP 5, članice se ohrabruju da u redovnim vremenskim intervalima sprovede mjerenje prosječnog vremena puštanja robe i rezultate mjerenja objavljuju. U kontekstu ovog Programa, ova aktivnost je neophodna kako bi se omogućilo praćenje realizacije opšteg cilja, i s tim u vezi eventualno preduzimale korektivne aktivnosti.	Prikupiti uvid zasnovan na podacima o vremenima carinske obrade, omogućavajući ciljane intervencije za povećanje efikasnosti. Referenca: WTO TFA: Član 7.6 – Ovaj član obavezuje članice da mjere i objavljuju svoje prosječno vrijeme puštanja robe, što pomaže u identifikaciji uskih grla i područja za poboljšanje u carinskim operacijama.
MJERA 3.2. REVIDIRATI I HARMONIZOVATI PROCEDURE KOJI SE ODNOSE NA PREKOGRANIČNI PROMET ROBA		
CILJ:	Osigurati dosljednu primjenu propisa i procedura u svim carinskim ispostavama, čime se poboljšava predvidljivost i efikasnost prekograničnih trgovinskih operacija.	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

3.2.1. Razviti i implementirati standardizovane operativne procedure za sve carinske ispostave kako bi se osigurala jedinstvena primjena carinskih propisa⁵	Carinske propise i procedure potrebno je dosljedno primjenjivati u svim carinarnicama kako bi se izbjegle neusklađenosti koje mogu dovesti do zabune, nepoštivanja i potencijalne korupcije. Ovo zahtijeva standardizovanu obuku za carinske službenike i redovne revizije kako bi se osiguralo poštovanje utvrđenih procedura.	Osigurati da se carinski propisi i procedure jednoobrazno primjenjuju u svim carinarnicama, stvarajući tako fer i predvidivo okruženje za trgovce. Referenca: WTO TFA: Član 10.7 posebno se bavi "Zajedničkim graničnim procedurama i jedinstvenim zahtjevima za dokumentaciju". Ovaj član podstiče članice STO da usklade procedure i dokumentaciju na svim ulaznim tačkama kako bi se osigurao jedinstven, pojednostavljen i efikasan proces upravljanja granicom, koji direktno podržava razvoj i implementaciju standardizovanih operativnih procedura u svim carinskim ispostavama. Revidirana Kjoto konvencija: Opšti aneks, Poglavlje 2 o "Principi carinske kontrole", koji promoviše dosljednost i transparentnost u carinskim procedurama u svim lukama i tačkama ulaska.
---	--	--

⁵Sprovesti sveobuhvatnu reviziju trenutnih carinskih procedura.

Pripremiti instrukcije koji su u skladu sa najboljim međunarodnim praksama.

Obučiti carinske službenike u svim ispostavama o novim instrukcijama.

Sprovoditi redovnu reviziju postupanja službenika u skladu sa usvojenim instrukcijama.

3.2.2. Definirati originalni dokumentata koji su potrebni u prekograničnom prometu/izjava o porijeklu original	Jasnoća u zahtjevima dokumentacije je od suštinskog značaja za nesmetane prekogranične trgovinske operacije. Dvosmislenost ili nedostatak jasnih smjernica o potrebnim originalnim dokumentima mogu dovesti do kašnjenja i povećanih stopa odbijanja pošiljaka.	Pojasniti i standardizovati zahtjeve za dokumentacijuom za prekograničnu trgovinu, smanjujući zabunu i osiguravajući da svi učesnici u postupku razumiju neophodnu papirologiju. Referenca: WTO TFA: Član 10.2 pod nazivom "Prihvatanje kopija" propisuje da će članice, gdje je prikladno, prihvatiti kopije originalnih dokumenata potrebnih za uvozne, izvozne ili tranzitne formalnosti umjesto originala. Ovo podržava potrebu da se jasno definiše koja dokumenta se mogu dostaviti u obliku kopije i pod kojim uslovima su originali neophodni.
---	--	--

3.2.3. Vršiti periodične procjene formalnosti i dokumentacije povezanih sa prekograničnom trgovinom	CEFTA DP 5 zahtijeva da zemlje potpisnice preispituju zahtjeve u pogledu formalnosti i dokumentacije najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu DP 5. Nakon završetka prvog preispitivanja, naredna preispitivanja obavljaju se svake dvije godine.	Cilj ovih procjena je da se osigura: • da su takvi zahtjevi usvojeni i/ili primijenjeni u cilju brzog carinjenja i puštanja robe u slobodan promet, naročito kvarljive robe; • da su takvi zahtjevi usvojeni i/ili primijenjeni na način koji ima za cilj skraćenje vremena i smanjenje troškova usklađenosti za sve učesnike u lancu snabdijevanja; • da je odabrana najmanje restriktivna mjera za trgovinu kada postoje dvije ili više opravdano dostupne alternativne mjere za ispunjavanje cilja ili ciljeva politike; i • da se takvi zahtjevi ne primjenjuju, uključujući njihove djelove, ako više nije potrebno Referenca: WTO TFA: Član 10.1 - "Formalnosti i zahtjevi za dokumentacijom" ohrabruje članice STO da preispitaju svoje formalnosti i dokumentaciju potrebnu za uvoz, izvoz i tranzit, sa ciljem da ih pojednostave i smanje gdje god je to moguće. Ovo direktno podržava sprovođenje periodičnih procjena kako bi se osiguralo da ovi procesi ostanu efikasni i da ne postanu trgovinske barijere.
--	--	--

3.2.4. Vršiti periodične procjene taksi i naknada povezanih sa prekograničnom trgovinom	TFA zahtijeva da se periodično vrši revizija taksi i naknada u cilju smanjenja njihovog broja i vrsti. CEFTA DP 5 propisuje obavezno objavljivanje pregleda taksi i naknada u vezi sa uvozom, izvozom i tranzitom robe. Takođe, i CEFTA DP 5 uvedena je obaveza revidiranja taksi i naknada na godišnjem nivou. O navedenom podnosi se izvještaj CEFTA Komitetu za trgovinske olakšice.	Održavati konkurentno trgovinsko okruženje osiguravajući da takse i naknade ne stvaraju nepotrebna finansijska opterećenja za trgovce. Referenca: WTO TFA: Članovi 6.1 i 6.2 bave se odredbama u vezi sa taksama i naknadama nametnutim ili u vezi sa uvozom i izvozom. Član 6.1 zahtijeva da takse i naknade za carinsku obradu budu ograničene u iznosu na približnu cijenu pruženih usluga i da se ne obračunavaju na ad valorem osnovi, dok član 6.2 nalaže da takve takse i naknade ne predstavljaju indirektnu zaštitu za domaće proizvode ili oporezivanje uvoza ili izvoza u fiskalne svrhe. Periodične procjene pomažu u osiguravanju usklađenosti sa ovim principima, promovišući praksu poštene trgovine.
--	---	--

3.2.5. Sprovesti reviziju procedura u vezi sa izvozom vina da bi se identifikovali neefikasnosti i oblasti za poboljšanje	Određena roba, kao što je vino, može imati kompleksne izvozne procedure koje smanjuju efikasnost i konkurentnost. Sprovođenje sveobuhvatnog pregleda ovih procedura i predlaganje poboljšanja može pojednostaviti izvozne procese i poboljšati pristup tržištu za ovu robu.	Sprovesti sveobuhvatne preglede i predložiti poboljšanja za procedure izvoza vina, kako bi se povećala efikasnost i konkurentnost.
---	---	--

3.6. OPERATIVNI CILJ 4: EFEKTIVNOST I SARADNJA

Usvojiti i implementirati efektivne kontrolne metode koje omogućavaju nadležnim organima da ostvare adekvatan balans između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa, kao i protokole, metode i procedure, na političkom i operativnom nivou, kojima se unapređuje međuagencijska i međunarodna saradnja i razmjena informacija, kako bi se olakšao prekogranični protok roba i izbjeglo dupliranje zahtjeva.

INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST 2024	PRELAZNA VRIJEDNOST 2025.	CILJNA VRIJEDNOST 2026.
Prosječno vrijeme utrošeno na usklađenost	Utvrditi početnu vrijednost	-10 %	-20%

Ključni problem: Nedovoljno razvijen sistem upravljanja rizikom kao i nedovoljno operativna koordinacija i razmjena informacija među nacionalnim i međunarodnim agencijama

Granični organi u Crnoj Gori se suočavaju sa izazovom u postizanju dvostrukog cilja—povećavanje brzine i lakoće trgovinskih procesa uz pridržavanje standarda za javnu sigurnost, zdravlje i usklađenost sa propisima. Uspostavljanje ove ravnoteže često je komplikovano zbog različitih prioriteta i standarda među agencijama i međunarodnim partnerima.

Nedovoljno efikasne metode kontrole: Postojeće metode kontrole nisu u potpunosti efikasne u upravljanju rizicima i osiguravanju usklađenosti. Nedosljedna primjena praksi upravljanja rizikom u različitim fazama carinjenja dovodi do praznina u kontroli i potencijalne neusklađenosti. Poboljšanje i standardizacija metoda kontrole će osigurati bolje upravljanje rizikom i usklađenost.	Povećano administrativno opterećenje i veći rizik od neusklađenosti:	Smanjena efikasnost u trgovinskim operacijama, veći troškovi usklađenosti i povećani potencijal za kršenje propisa.
Neoptimizovamo upravljanje rizikom: Procesi upravljanja rizikom sanitarne inspekcije i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (SPS) nisu dovoljno razvijeni u elektronskom smislu. To dovodi do velikog broja inspekcija, koje usporavaju proces carinjenja robe. Efikasno upravljanje rizikom je od suštinskog značaja za ciljanje visokorizičnih pošiljki, a istovremeno olakšava brzo carinjenje onih sa niskim rizikom. Neadekvatno upravljanje rizikom može uzrokovati zagušenje na graničnim prelazima i povećati operativne troškove za trgovce.	Produženo vrijeme carinjenja: Neefikasne i nekoordinirane procedure rezultiraju dužim vremenom carinjenja, narušavanjem lanaca nabavke i povećanjem troškova za trgovce. Pojednostavljene i usklađene procedure će smanjiti ova kašnjenja i poboljšati trgovinsku efikasnost.	Kašnjenja u trgovinskim operacijama, veći troškovi za trgovce i smanjena efikasnost u carinjenju.
Nepotpun pravni okvir: Pravni okvir za sprovođenje zajedničkih graničnih kontrola, gdje se inspekcije vrše samo na ulazu u zemlju, nedosljedan je i neadekvatan. Zajedničke granične kontrole mogu značajno smanjiti vrijeme i resurse utrošene na inspekcije eliminacijom duplih	Veći trgovinski troškovi i neefikasnost u operacijama granične kontrole. Dosljedan pravni okvir će podržati zajedničke granične kontrole, smanjenje trgovinskih troškova i poboljšanje efikasnosti.	Povećani operativni troškovi, smanjena efikasnost i niža konkurentnost u trgovinskom okruženju.

napora. Međutim, bez čvrstog pravnog okvira, teško je implementirati i održati takve mjere saradnje.		
Crna Gora je uputila zvaničan zahtjev Bosni i Hercegovini da se na zajedničkim prelazima ustanovi jedna kontrola, i to samo na ulasku u zemlju. Nadležne vlasti BiH su ukazale da niti bilateralni Sporazum, niti domaće zakonodavstvo ne propisuju jasno tu mogućnost.		
Ograničena razmjena podataka: Pravni i operativni okviri za zajedničku analizu rizika i razmjenu podataka između graničnih službi su nedovoljno razvijeni. Efikasna saradnja i razmjena informacija između graničnih vlasti su od suštinskog značaja za efikasno upravljanje rizikom i koordinisane radnje izvršenja. Bez odgovarajućih okvira, razmjena podataka je ograničena, što otežava mogućnost sprovođenja zajedničke analize rizika i brzog reagovanja na nove prijetnje.	Neefikasnost u upravljanju rizicima i operacijama granične kontrole. Poboljšani okviri za razmjenu podataka će poboljšati saradnju i upravljanje rizikom, poboljšavajući efikasnost operacija granične kontrole.	Smanjena efikasnost u graničnim kontrolama, veći operativni troškovi i povećana kašnjenja u trgovinskim procesima.

MJERA 4.1. UNAPRIJEDITI METODE KONTROLE		
CILJ :	Unaprijediti upravljanja rizikom i obezbijediti njegovu dosljednu implementaciju od strane svih nadležnih organa u svim fazama postupka carinjenja	
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ

4.1.1. Sprovesti sveobuhvatnu evaluaciju efektivnosti graničnih kontrola od strane svih graničnih organa	Ova aktivnost uključuje detaljnu procjenu trenutne prakse granične kontrole od strane svih relevantnih vlasti kako bi se identifikovale prednosti, slabosti i oblasti za poboljšanje. Evaluacija će pružiti praktične preporuke za poboljšanje efektivnosti i efikasnosti granične kontrole	Identifikovati i svesti na namjmanju mjeru nedostatke u praksi granične kontrole, poboljšavajući ukupnu efektivnost i efikasnost. Referenca: WTO TFA: Član 7.4 (Upravljanje rizikom) pruža odgovarajući kontekst za ovu aktivnost. Zalaže se da carinske uprave razviju sisteme upravljanja rizikom koji mogu procijeniti i usmjeriti rizike, što bi inherentno uključivalo periodične procjene njihove djelotvornosti. Ovaj član naglašava upotrebu upravljanja rizikom kao sredstva za olakšavanje trgovine fokusiranjem inspekcija i kontrola na područja visokog rizika i pojednostavljivanjem procedura za područja niskog rizika.
---	--	---

4.1.2. Implementirati sistem ciljanja tereta (SCO) za evidenciju kontejnera i brodova u Luci Bar	Implementacija Cargo Targeting System (SCO) će pružiti sveobuhvatnu platformu za praćenje i upravljanje evidencijom kontejnera i brodova, omogućavajući praćenje u realnom vremenu i ciljane inspekcije. Korišćenjem ovog sistema, vlasti mogu bolje identifikovati visokorizične pošiljke prije uplovljavanja broda u luku, što utiče na bolju efikasnost u sprovođenju kontrole. Sistem će osigurati da podaci koji se odnose na teret i otpremu budu tačno evidentirani i lako dostupni relevantnim vlastima.	Cilj implementacije Cargo Targeting System (SCO) za evidenciju kontejnera i brodova u Luci Bar je poboljšanje sigurnosti, efikasnosti i tačnosti operacija upravljanja teretom. Korišćenjem napredne tehnologije, sistem ima za cilj da pojednostavi procese, skрати vrijeme carinjenja i poboljša ukupnu efikasnost lučkih i carinskih operacija.
4.1.3. Unaprijediti sistem za upravljanje rizikom sanitarne inspekcije	Sporazum o trgovinskim olakšicama i CEFTA DP 5 zahtijevaju da svi granični organi usvoje i/ili vode sistem upravljanja rizicima za kontrolu u svim fazama uvoza, izvoza i tranzita robe; da se fokusiraju na visokorizične pošiljke i ubrzavanje oslobađanja, i da upravljanje rizikom baziraju na procjeni rizika putem odgovarajućeg kriterijuma za selekciju.	Smanjiti neefektivne inspekcijske preglede i ubrzati proces carinjenja za robu niskog rizika, poboljšavajući ukupnu trgovinsku efikasnost. Referenca: WTO TFA: Član 7.4 (Upravljanje rizikom) također podržava poboljšanja sistema upravljanja rizikom, posebno primjenjujući na procese sanitarne inspekcije kako bi se osigurala sigurnost bez izazivanja nepotrebnih kašnjenja u trgovini.

4.1.4.	Usvojiti Uredbu o uslovima i načinu prodaje carinske robe i drugim postupcima sa carinskom robom	Uspostaviti jasne propise koji regulišu prodaju i rukovanje carinskom robom kako bi se osigurala transparentnost i dosljednost u carinskim postupcima.	Standardizovati procedure vezane za carinsku robu, smanjujući nejasnoće i poboljšavajući usklađenost i efikasnost.
4.1.5.	Usvojiti Pravilnik o bližoj evidenciji o izvršenim kontrolama fizičkog unošenja i iznošenja sredstava plaćanja preko državne granice i instrukciju kojom će se definisati postupanje carinskog organa prilikom kontrole prenosa novca preko granice.	Izraditi detaljan pravilnik i uputstva za carinske organe o evidentiranju i kontroli fizičkog ulaska i izlaska sredstava plaćanja preko državne granice.	Osigurati tačno vođenje evidencije i efikasnu kontrolu finansijskih transakcija preko granica, poboljšavajući finansijsku sigurnost i usklađenost.
MJERA 4.2. UNAPRIJEDITI MEĐUAGENCIJSKU SARADNJU NA NACIONALNOM I BILATERALNOM NIVOU			
CILJ :	Cilj mjere je da osigura da nadležni organi koji su odgovorni za kontrole na granici i druge kontrole i postupke u vezi s uvozom, izvozom i tranzitom robe, međusobno sarađuju i koordiniraju svoje aktivnosti da bi olakšali prekograničnu trgovinu. Ovom mjerom Crna Gora, u mjeri u kojoj je to moguće, inicira i sarađuje sa državama s kojima ima zajedničke granice s ciljem da koordiniraju procedure na graničnim prelazima kako bi olakšali prekograničnu trgovinu.		
AKTIVNOST	OBRAZLOŽENJE	CILJ	

4.2.1. Unaprijediti pravni i operativni okvir koji omogućava zajedničku analizu rizika i razmjenu podataka između graničnih službi	Jačanje pravnog i operativnog okvira za zajedničku analizu rizika i razmjenu podataka uključuje razvoj sporazuma i protokola koji olakšavaju razmjenu informacija i koordiniranu procjenu rizika između graničnih službi unutar zemlje. Efikasna zajednička analiza rizika i razmjena podataka omogućavaju bolju identifikaciju i upravljanje potencijalnim rizicima, što dovodi do koordinisanije i efikasnije granične kontrole. Ovo može značajno poboljšati efikasnost carinskih operacija tako što će osigurati da se pošiljke visokog rizika daju prioritet, dok se roba niskog rizika ubrzava.	Podsticati saradnju i razmjenu informacija između graničnih vlasti, što će dovesti do efikasnijeg upravljanja rizikom i pojednostavljenih carinskih operacija. Referenca: WTO TFA: Član 8.1 (Saradnja graničnih agencija) naglašava saradnju između organa članica na granici, što uključuje carinu i sve druge agencije odgovorne za regulisanje trgovine. Ovaj član podržava unapređenje koordinacije i saradnje između ovih agencija, olakšavajući njihove sposobnosti da se uključe u zajedničku analizu rizika i dijele kritične podatke za poboljšanje operacija granične kontrole
---	--	--

4.2.2. Unaprijediti pravni okvir za sprovođenje kontrole samo na ulazu u državu u slučaju zajedničkih graničnih prelaza	Jačanje pravnog okvira za olakšavanje zajedničke granične kontrole između susjednih država koje imaju zajedničke granične prelaze uključuje reviziju i ažuriranje pravnih sporazuma i operativnih procedura kako bi se omogućilo da se inspekcije obavljaju samo na ulazu u zemlju. Ovaj pristup minimizira dupliranje napora i smanjuje kašnjenja na graničnim prelazima. Imajući jedno mjesto za inspekciju na ulazu, obje zemlje mogu pojednostaviti svoje procese, osiguravajući da se roba i putnici pregledaju samo jednom, čime se povećava efikasnost.	Ubrzati protok roba na zajedničkim graničnim prelazima i unaprijediti saradnju između susjednih zemalja, smanjujući vrijeme čekanja i operativne troškove. Referenca: WTO TFA: Član 8.2 (Saradnja graničnih agencija) podržava koordinaciju i saradnju susjednih država na graničnim prelazima radi olakšavanja trgovine. Ovo uključuje pojednostavljenje procedura kako bi kontrole na granicama bile svedene na minimum i efikasnije, što bi se uskladilo sa sprovođenjem kontrole samo na ulazu za zajedničke granične prelaze.
--	---	---

4. SPROVOĐENJE PROGRAMA

4.2. PRAĆENJE SPROVOĐENJA, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA

Okvir za praćenje i evaluaciju (M&E) je dizajniran da obezbijedi da se Program trgovinskih olakšica Crne Gore efikasno implementira, da ispunjava definisane ciljeve i da pozitivno doprinosi ekonomskom razvoju zemlje. Ovaj okvir uspostavlja metode i alate za kontinuiranu procjenu, omogućavajući pravovremeno prilagođavanje strategija kako bi se maksimizirala efikasnost.

Cilj je da se sistematski prati i evaluira implementacija i uticaj Programa kako bi se osigurala usklađenost sa nacionalnim ekonomskim ciljevima i međunarodnim trgovinskim standardima.

Da bi se obezbijedila puna primjena Programa, SzTO će biti nadležan za kontinuirano praćenje i izvještavanje Vlade o sprovođenju ciljeva i mjera. Osnov za praćenje sprovođenja i odgovarajućeg izvještavanja o sprovođenju Programa je okvirni Akcioni plan za njegovu implementaciju.

Za efikasno praćenje napretka i uticaja Programa trgovinskih olakšica, uspostavljene su sljedeće vrste indikatora:

- Indikatori procesa: Ovi će mjeriti efikasnost novih procedura, kao što je procenat carinskih deklaracija obrađenih elektronski.
- Indikatori rezultata: Ovi će pratiti završetak specifičnih inicijativa, uključujući broj graničnih prelaza nadograđenih naprednim tehnologijama.
- Indikatori ishoda: Oni će procijeniti direktne efekte Programa, kao što je smanjenje prosječnog vremena potrebnog za carinjenje robe na granicama.
- Indikatori uticaja: Ovi će procijeniti šire ekonomske uticaje, kao što je povećanje ukupnog obima trgovine kao rezultat poboljšanih mjera olakšavanja.

Nedostajući polazni podaci će se prikupiti za sve indikatore kako bi se uspostavile početne tačke na osnovu kojih će se mjeriti napredak. Postavljeni su realni ciljevi, uzimajući u obzir i osnovne podatke i operativne ciljeve Programa.

Podaci će se prikupljati kombinacijom:

- Automatske trgovinske i carinske baze podataka za kvantitativne podatke,
- Ankete i intervjui sa zainteresovanim stranama za kvalitativne uvide,
- Redovna ažuriranja i procjene kako bi se osiguralo da podaci ostaju aktuelni i tačni.

Praćenje sprovođenja (monitoring) Programa se sprovodi u redovnim vremenskim intervalima, na polugodišnjem nivou. S tim u vezi, nadležne institucije dostavljaju polugodišnje i godišnje izvještaje o

realizaciji mjera i aktivnosti SzTO-u. Praćenjem će se identifikovati ostvareni napredak, detaljnije analizirati problemi i prepreke nastale u procesu sprovođenja Programa, i eventualno preduzimati korektivne mjere.

Redovno izvještavanje se sprovodi na godišnjem nivou. SzTO usvaja godišnji izvještaj i dostavlja ga Vladi Crne Gore. Finalni izvještaj o sprovođenju Programa dostavlja se u roku od šest mjeseci po isteku roka predviđenog za sprovođenje Programa i objavljuje se na sajtu Ministarstva finansija.

Koordinaciju procesa monitoringa i izvještavanja o realizaciji mjera i aktivnosti iz programa i okvirnog Akcionog plana, vršiće Koordinaciono tijelo SzTO koji sačinjavaju predstavnici javnog i privatnog sektora. Ovaj tim će procjenjivati i realizaciju planiranih rezultata u okvirnom Akcionom planu na godišnjem nivou i, ako je potrebno, preispitivati definisane mjere i ciljeve. O zaključcima i nalazima Koordinaciono tijelo će izvještavati SzTO.

Evaluacijom se utvrđuje stepen realizacije Programa i sprovodi se po isteku perioda obuhvaćenog Programom.

SzTO će sprovesti, nakon isteka perioda važenja strateškog dokumenta, internu evaluaciju (Radna grupa SzTO). U skladu sa prirodom dinamike implementacije i stepena dostizanja postavljenih ciljeva, evaluacija se može sprovesti 2027. godine.

Evaluacija će se sprovesti korišćenjem raznih izvora podataka uključujući izvještaje institucija koji će se sistematski uporediti sa eksternim izvorima informacija, poput intervjua, istraživanja, periodičnih međunarodnih studija i izvještaja i drugih izvora. U zavisnosti od vrste pokazatelja, procijenije se realizacija i efekti planiranih i realizovanih aktivnosti.

Dodatna sredstva za evaluaciju Programa nijesu potrebna.

4.3. POČETNE RADNJE

SzTO i organi nadležni za sprovođenje Programa će preduzeti sljedeće radnje kako bi se osiguralo da se aktivnosti sprovode na način koji je u skladu sa ciljevima i rokovima datim ovim Programom:

- Utvrditi nedostajuće polazne osnove za mjerenje učinka i stepena realizacije Programa;
- Pripremiti i usvojiti smjernice za praćenje i izvještavanje o realizaciji Programa;
- U postupku ažuriranja postojećih i izrade novih poslovnih strategija i planova nadležnih organa obuhvatiti dodjeljene aktivnosti.

4.4. FINANSIRANJE SPROVOĐENJA PROGRAMA

Sredstva za implementaciju aktivnosti iz okvirnog Akcionog plana za sprovođenje Programa trgovinskih olakšica obezbijediće se iz sljedećih izvora:

Budžet Crne Gore - Veći dio aktivnosti će se finansirati iz Budžeta Crne Gore i biće realizovane kao dio redovnih poslova državnih organa za čije poslovanje nijesu potrebna dodatna sredstva, osim onih koji su u budžetu već predviđeni i opredijeljeni za zaposlene. Svaka institucija, nosilac ili partner u realizaciji aktivnosti, snosi troškove rada svojih predstavnika. Troškove rada predstavnika privatnog sektora snose njihove institucije. Troškovi implementacije pojedinih aktivnosti biće na teretu privrednih subjekata u smislu unapređenja internih procedura, procesa i IT sistema. U okvirnom Akcionom planu je od ukupno 35 aktivnosti, 21 aktivnost za koju nije potrebno obezbijediti dodatna budžetska sredstva.

Izuzetno, za aktivnost 1.2.4 koja se odnosi na prevođenje relevantnih informacija iz čl. 1.1. i 1.2. STO TFA na jedan od službenih jezika STO, biće potrebna dodatna budžetska sredstva u iznosu od oko 50.000, 00€.

Projekat "Podrška transportnim i trgovinskim olakšicama na Zapadnom Balkanu" -TTFP ph2, koji se realizuje u saradnji sa Svjetskom bankom (Ugovor o zajmu, potpisan u februaru 2023. godine). Za aktivnost 2.2.1. koja se odnosi na uspostavljanje pravnog okvira za uspostavljanje nacionalnog jedinstvenog šaltera (NSW) će biti obezbijedeno 50.000,00€ iz predmetnog kredita.

IPA projekti- Iz IPA fondova se očekuje podrška od namjanje 2,6 miliona eura za period od 3 godine. Iz IPA sredstava se finansiraju četiri projekta koja su obuhvaćena okvirnim Akcionim planom, i to:

- ✓ 2.1.2. Implementirati sistem elektronskih carinskih odluka (IPA 2017) 275.000,00€ - utrošen je iznos od 247.500,00, preostalo je da se isplati 27.500,00;
- ✓ 2.1.4. Razviti automatizovane sisteme Uprave za bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarne poslove, 2.500.000,00€;
- ✓ 2.2.2. Implementirati elektronsko podnošenje i obradu isprava u carinskom postupku IPA II projekat "Podrška Upravi prihoda i carina Crne Gore u nadogradnji Carinskog informacionog sistema"- 345.000, 00 €, utrošeno je 269.100,00, preostalo je da se isplati 75.900,00€;
- ✓ 2.2.3. Implementirati novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) IPA 2014 projekat – „Podrška Upravi carina“-NCTS, za ovu aktivnost su isplaćena sredstva u cjelosti (3.247.762,62€).

Međunarodni donatori - Određene aktivnosti (1.2.5., 2.1.6, 2.2.4. 4.1.2.) će se finansirati uz podršku međunarodnih donatora. Za neke aktivnosti su donatori već identifikovani i poznati su iznosi sredstava za njihovu realizaciju. Na primjer, za aktivnost 1.2.5.-poboljšanje kanala za izvještavanje o prekograničnim trgovinskim barijerama, sredstva u iznosu od 20.000,00€ će obezbijediti UNCTAD. Za određene regionalne aktivnosti, koje će se finansirati u okviru CEFTA-e , donatori i iznosi sredstava u ovom trenutku nijesu poznati.

4.5. UPRAVLJANJE RIZIKOM

Program trgovinskih olakšica uključuje sveobuhvatan okvir upravljanja rizicima dizajniran da proaktivno identifikuje, procjenjuje, ublažava i prati potencijalne rizike koji bi mogli uticati na uspješnu implementaciju Programa. Ovaj okvir osigurava da se Program ne samo pridržava svojih vremenskih rokova i budžetskih ograničenja, već i postiže svoje šire ciljeve unapređenja trgovinskog okruženja u zemlji.

1. Identifikacija rizika

Rizici su identifikovani kroz sistematski proces koji je uključio sve zainteresovane strane, uključujući državne organe, subjekte privatnog sektora i međunarodne donatore.

Rizici su prioritizovani na osnovu njihovog potencijalnog uticaja na ciljeve Programa i vjerovatnoće da će se desiti.

2. Procjena rizika

Svaki rizik je procijenjen na osnovu njegove vjerovatnoće (vjerovatnoća nastanka) i uticaja (ozbiljnost posljedica).

Rizici su ocijenjeni na skali kako bi se odredila njihova izloženost riziku (RE), izračunata kao Vjerovatnoća (P) * Uticaj (I).

3. Strategije za smanjenje rizika

Za visokoprioritetne rizike su razvijene prilagođene strategije ublažavanja, integrišući ih u sveukupne faze planiranja i izvršenja strategije.

Ove strategije su dizajnirane da efikasno minimiziraju rizike, uz stalnu komunikaciju i saradnju sa svim zainteresovanim stranama.

U nastavku je data detaljna analiza prioriternih rizika i strategija ublažavanja:

Tabela o upravljanju rizicima

RIZIK	Vjerovatnoća ⁶ (L)	Izvršenost (P) ⁷	Uticaj (I) ⁸	Izloženost t (RE) ⁹	OPIS	STRATEGIJA UBLAŽAVANJA
Politički rizici	Velika	3	4	12	Politički rizici u kontekstu crnogorskog Programa trgovinskih olakšica mogu uključivati promjene u Vladi, političku nestabilnost, promjene politike ili zakonodavne promjene koje mogu uticati na implementaciju trgovinskih politika i propisa. Takvi rizici mogu dovesti do kašnjenja, povećanja troškova ili čak do potpunog zastoja inicijativa.	Održavati redovnu komunikaciju sa ključnim političkim ličnostima i zainteresovanim stranama kako bi se osigurala stalna podrška Programu. Redovno predstavljati podatke i dokaze kreatorima politike o prednostima Programa, naglašavajući njenu ulogu u ekonomskom rastu i međunarodnoj usklađenosti. Osmisliti Program tako da bude prilagodljiv promjenama u političkom pejzažu. Ovo može uključivati modularnu ili faznu implementaciju koja se može prilagoditi ili preusmjeriti po potrebi bez ugrožavanja opštih ciljeva. Izgraditi široku javnu podršku za mjere olakšavanja trgovine demonstrirajući njihove prednosti, kao što su smanjeni troškovi za potrošače i preduzeća i poboljšan kvalitet usluga. Osigurati da sve akcije i odluke budu transparentne i da uključuju mehanizme nadzora koji mogu preživjeti političke preokrete. Time se gradi povjerenje i kredibilitet, kako politički tako i javno.
Nedostatak političke	Velika	3	4	12	Nedosljedna politička podrška može dovesti do	Redovni brifinzi i izvještaji Vladinim službenicima kako bi se istakle prednosti i uspjeh mjera za

⁶ Procijenjena vjerovatnoća nastanka rizika (npr. Mala, Srednja, Velika).

⁷ Numerička vrijednost koja ukazuje na vjerovatnoću nastanka rizika.

⁸ Numerička vrijednost koja ukazuje na ozbiljnost uticaja ako dođe do rizika.

⁹ Kvantitativna mjera koja kombinuje vjerovatnoću nastanka rizika i njegov uticaj. Izračunava se množenjem vjerovatnoće (P) sa uticajem (I) (RE = P * I).

RIZIK	Vjerovatnoća ⁶ (L)	Izvesnost (P) ⁷	Uticaj (I) ⁸	Izloženost t (RE) ⁹	OPIS	STRATEGIJA UBLAŽAVANJA
posvećenosti/ podrške					fluktuacije prioriteta i smanjenog zamaha.	olakšavanje trgovine. Uključiti se u kontinuirani dijalog sa političkim akterima kako bi se osigurala i zadržala njihova podrška. Implementirati komunikacioni plan koji uključuje kampanje podizanja svijesti javnosti kako bi se generisala široka podrška od različitih učesnika.
Nedostatak potrebnih ljudskih resursa	Velika	3	4	12	Nedostatak kvalifikovanog osoblja mogao bi odložiti ili umanjiti efektivnost implementacije Programa.	Pokrenuti ciljane akcije zapošljavanja kako bi se privukli kvalifikovani profesionalci. Razviti robustan program obuke za usavršavanje postojećih zaposlenih, fokusirajući se na specifične potrebe Programa. Razmotriti ugovaranje eksternih stručnjaka za kritične faze implementacije Programa kako bi se premostile privremene praznine.
Ograničeno učešće/prilagođavanje privatnog sektora	Umjerena	3	3	9	Zavisnost od učešća privatnog sektora i prilagođavanju novim procedurama može značajno uticati na ishod.	Unaprijediti komunikaciju i saradnju sa privatnim sektorom kroz radionice i seminare. Podsticati snažna partnerstva sa liderima privatnog sektora kroz redovne konsultacije i uključivanje u faze planiranja i implementacije. Ponudite podsticaje za rano usvajanje i poštovanje novih procedura.
Različiti nivoi	Umjerena	3	3	9	Različiti nivoi usvajanja	Navedite jasne, opipljive primjere koristi i efikasnosti stečenih učešćem u novim mjerama za olakšavanje trgovine. Standardizovati IKT infrastrukturu u svim graničnim

RIZIK	Vjerovatnoća ⁶ (L)	Izvršenost (P) ⁷	Uticaj (I) ⁸	Izloženost t (RE) ⁹	OPIS	STRATEGIJA UBLAŽAVANJA
razvoja IKT među graničnim organima					tehnologije mogu dovesti do neefikasnosti i uskih grla.	organima kako bi se osigurao kohezivan razvoj. Osigurajte ciljano donatorsko finansiranje za nadogradnju tehnologije gdje je to potrebno. Implementirati programe obuke prilagođene specifičnim tehnološkim potrebama svakog graničnog organa.
Nedostatak tehničke pomoći i podrške za izgradnju kapaciteta (TACB).	Umjerena	3	3	9	Nedovoljna eksterna podrška za izgradnju kapaciteta mogla bi ometati napredak i implemetaciju Programa	Ojačati odnose sa međunarodnim donatorima i organizacijama kako bi se osigurala stalna podrška. Razviti jasan prijedlog za potrebnu tehničku pomoć, naglašavajući kako je usklađen sa ciljevima olakšavanja međunarodne trgovine kako bi se privukao interes donatora. Planirati postepenu izgradnju i jačanje internih kapaciteta za smanjenje zavisnosti od eksternog TACB-a.
Nerealne procjene alokacija	Umjerena	3	4	12	Rizici mogu nastati kada su procjene vremena, troškova ili resursa nerealne. To može dovesti do neadekvatnog planiranja, prekoračenja proračuna, loše dodjele resursa, niskog morala i može dovesti u pitanje izvodljivost projekta;	Uključiti se u sesije detaljnog planiranja koje uključuju ključne aktere kako biste osigurali da su svi aspekti projekta realno obuhvaćeni. Koristiti istorijske podatke i stručne konsultacije za dobijanje informacije o procjenama. Dodijeliti budžet za nepredviđene slučajeve koji uključuje neočekivane troškove i prekoračenja, obično 10-20% ukupnog budžeta, zavisno o profilu rizika projekta. Uspostaviti rutinski proces pregleda gdje se procjene redovno upoređuju sa stvarnim napretkom i prilagođavanja se vrše po potrebi. Ovo bi trebala biti fiksna tačka dnevnog reda na

RIZIK	Vjerovatnoća ${}^6(L)$	Izvršenost $(P)^7$	Uticaj $(I)^8$	Izloženost $t(RE)^9$	OPIS	STRATEGIJA UBLAŽAVANJA
						projektnim sastancima. Osigurajte da su projektni menadžeri i ključni članovi tima obučeni za napredne prakse upravljanja projektima, fokusirajući se na područja kao što su upravljanje rizicima, raspodjela resursa i upravljanje budžetom. Održavajte transparentnost sa svim zainteresovanim stranama o potencijalima promjena i razlozima koji stoje iza njih. Ovo održava povjerenje čak i kada su potrebna prilagođavanja.
Nedostatak finansijskih sredstava	Velika	4	4	16	Ovaj rizik utiče na veći broj mjera i aktivnosti, posebno na one koje zahtijevaju značajna ulaganja poput implementacije automatizovanih sistema.	Razviti sveobuhvatan finansijski model i istražiti različite izvore finansiranja uključujući javno-privatna partnerstva, međunarodne grantove i budžetska izdvajanja. Organizovati donatorske konferencije posebno usmjerene na kritične nedostatke u finansiranju projekata visokog prioriteta. Obezbijediti fazni ili modularni pristup velikim projektima u cilju upravljanje rashodima tokom implementacije.
Poremećaji u kontinuitetu operacija:	Umjerena	3	4	12	Nesigurnost u zahtjevima može biti značajan izvor rizika koji može dovesti do zabune i kašnjenja. Ako učesnici nisu saglasni u vezi obima projekta, ciljeva ili rezultata, to može rezultirati čestim promjenama, širenjem obima i mogućim sukobima, što može	Angažovati sve ključne zainteresovane strane rano i često radi razjašnjenja potreba i očekivanja. Redovni sastanci radi usklađivanja obima i ciljeva projekta. Uspostaviti jasne kanale komunikacije za sve učesnike projekta kako bi se blagovremeno reagovalo na promjene u zahtjevima. Implementirati agilne tehnike upravljanja

RIZIK	Vjerovatnoća ⁶ (L)	Izvjescnost (P) ⁷	Uticaj (I) ⁸	Izlozenos t (RE) ⁹	OPIS	STRATEGIJA UBLAŽAVANJA
					poremetiti vremenske okvire projekta i povećati troškove.	projektom kako bi se lakše prilagodili promjenama.

5. INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE

Opšti cilj Komunikacionog plana Programa je efikasno komuniciranje ciljeva, koristi i napretka Programa trgovinskih olakšica, poboljšavajući razumijevanje i angažman zainteresovanih strana na svim nivoima, podstičući informisanu saradnju i aktivno učešće.

Ovaj opšti cilj može se podijeliti na sljedeće ciljeve:

OPERATIVNI CILJ	KOMUNIKACIONI CILJ
Transparentnost i predvidljivost	Poboljšati vidljivost i dostupnost informacija u vezi sa trgovinom, osiguravajući da se ažuriranja i regulatorne promjene efikasno i blagovremeno saopštavaju privatnom sektoru i drugim zainteresovanim stranama, kako bi se olakšala usklađenost i povjerenje.
Optimizacija i automatizacija	Promovisati i ilustrovati prednosti usvajanja naprednih automatizovanih sistema i integrisanih IT rješenja u trgovinskim procesima, naglašavajući njihov uticaj na poboljšanje efikasnosti i smanjenje vremena transakcija.
Pojednostavljenje i harmonizacija	Zagovarati prednosti pojednostavljenih i harmonizovanih trgovinskih propisa i procedura, naglašavajući njihovu ulogu u smanjenju administrativnih opterećenja i obezbjeđivanju dosljedne primjene širom Crne Gore.
Efikasnost i saradnja	Ojačati međuagencijsku i međunarodnu saradnju isticanjem obostrane koristi od koordinisanih napora za olakšavanje trgovine, čime se poboljšava prekogranični protok robe.

OPERATIVNI CILJ	KOMUNIKACIJSKI CILJ	CILJNA PUBLIKA	KLJUČNE PORUKE	KANALI	PRIVLAČENJE	ISHOD
Transparentnost i predvidljivost	Poboljšati vidljivost i dostupnost regulatornih promjena ¹⁰	Vladini zvaničnici	"Usklađivanje procedura smanjuje administrativna opterećenja i unapređuje međugencijsku saradnju."	Ažuriranja web stranice, bilteni, saopštenja za javnost, društvene mreže	Koristiti infografiku i kratke video isječke koji vizuelno prikazuju koliko je lako pristupiti i razumjeti trgovinske propise putem novih digitalnih alata. Svrha: Istaknuti pojednostavljenje i dostupnost informacija o trgovini, demonstrirajući neposredne koristi za preduzeća.	Poboljšano razumijevanje trgovinskih propisa; povećana usklađenost i povjerenje u trgovinske procese.
		Preduzeća	"Neposredan pristup ažuriranim trgovinskim propisima osigurava da se preduzeća mogu brzo prilagoditi regulatornim promjenama, minimizirajući poremećaje i smanjujući troškove usklađenosti."			
		Međunarodni partneri	"Crna Gora je posvećena usklađivanju sa najboljim međunarodnim praksama u pogledu transparentnosti, unapređujući našu pouzdanost kao trgovinskog partnera."			
Optimizacija i automatizacija	Promovisati usvajanje automatizovanih sistema i IT u integraciju trgovinske procese ¹¹	Vladini zvaničnici	"Automatizacija smanjuje ručne greške i ubrzava obradu, što dovodi do efikasnijeg korištenja resursa."	Sesije obuke, demo prezentacije, e-mail, tehnički webinar.	Interaktivne demonstracije ili virtualne ture novih automatizovanih sistema u akciji na graničnim prelazima, carinskim terminalima i u logističkim centrima. Svrha: Naglasiti dobitke modernizacije i efikasnosti od ulaganja u tehnologiju, privlačeći publiku koja je upućena u tehnologiju i učesnike koji traže efikasnost.	Povećana implementacija IT rješenja; poboljšana efikasnost carinskih trgovinskih procedura.
		Preduzeća	"Pojednostavljene i automatizirane procedure smanjuju vrijeme čekanja i smanjuju operativne troškove, podižući konkurentnost."			
		Međunarodni partneri	"Ulaganje u najsavremeniju tehnologiju osigurava besprijekorne i sigurne trgovinske transakcije."			

¹⁰ Narativ: Osigurati da svi akteri, posebno u privatnom sektoru, imaju blagovremen i adekvatan pristup svim strategijama, politikama, propisima i procedurama u vezi sa trgovinom, uključujući dopune i izmjene, ključno je za njegovanje predvidljivog i transparentnog trgovinskog okruženja u Crnoj Gori

¹¹ Narativ: Usvajanje i implementacija naprednih automatizovanih usluga i integrisanih IT sistema poboljšava efikasnost i učinak svih strana uključenih u prekogranični protok robe

Simplifikacija i harmonizacija	Informisati o novim i propisima pojednostavljenim procedurama ¹²	Vladini zvaničnici	"Pojednostavljeni i usklađeni propisi poboljšavaju međuağencijsku koordinaciju i olakšavanje trgovine." „Jedinstvene procedure širom Crne Gore usklađene su sa evropskim trgovinskim standardima, povećavajući konkurentnost.“	Saopštenja o politici, sastanci zainteresovanih strana, interni bilteni, saopštenja javnih službi.	Webinari ili sesije pitanja i odgovora uživo sa predstavnicima trgovine koji objavljuju nove procese i odgovaraju na pitanja direktno od preduzeća i trgovaca. Svrha: Izgradnja povjerenja i prihvatanja direktnim obraćanjem na zabrinutost i upite strana, pokazujući transparentnost i djelotvornost.	Povećano povjerenje regulatorne procese; poboljšana saradnja i usklađenost sa zainteresovanim stranama.
		Preduzeća	"Pojednostavljeni propisi ubrzavaju proces carinjenja, omogućavajući brži pristup tržištu i smanjene troškove."			
		Međunarodni partneri	"Usklađivanje Crne Gore sa međunarodnim trgovinskim standardima podstiče konkurentno i usklađeno trgovinsko okruženje." "Naši pojednostavljeni propisi promovisu lakšu prekograničnu trgovinu i saradnju."			
Efektivnost i saradnja	Ojačati međuağencijsku i međunarodnu saradnju ¹³	Vladini zvaničnici	„Efikasna međuağencijska saradnja eliminiše viškove i jača sprovođenje trgovinske politike.“ "Upravnotežavanje olakšavanja trgovine sa javnim interesima poboljšava nacionalnu sigurnost i ekonomski rast."	Multilateralni sastanci, zajednička saopštenja za javnost, međunarodni forumi.	Pozivi na kolaborativne radionice ili forume koji uključuju više učesnika, uključujući međunarodne partnere. Svrha: Podsticanje osjećaja zajednice i kolektivnih napora, naglašavajući prednosti koordinisanih akcija i zajedničkih ciljeva.	Jači odnosi sa trgovinskim partnerima; pojednostavljeni procesi prekogranične trgovine.
		Preduzeća	"Efikasna koordinacija među graničnim agencijama smanjuje kašnjenja i pojednostavljuje proces uvoza/izvoza." „Unaprijeđena saradnja osigurava nesmetanje trgovinske operacije, što je od koristi za poslovnu efikasnost."			

¹² Narativ: Sprovođenje efikasnih, pojednostavljenih i transparentnih propisa i procedura, zajedno sa efikasnim metodama kontrole, omogućava nadležnim organima da uspostave optimalnu ravnotežu između olakšavanja trgovine i zaštite javnih interesa.

¹³ Narativ: Unapređenje efektivnosti, međuağencijske i međunarodne saradnje i razmjene informacija kroz dobro definisane protokole i procedure osigurava bolji prekogranični protok robe i izbjegava dupliranje zahtjeva.

		Međunarodni partneri	„Posvećenost Crne Gore međunarodnoj saradnji omogućava lakšu, predvidljiviju trgovinu preko granica. “Naša posvećenost međunarodnoj saradnji olakšava lakšu, predvidljiviju prkograničnu trgovinu.”			
--	--	----------------------	--	--	--	--

Tabela: Komunikacioni plan sa ciljevima i očekivanim učincima Programa trgovinskih olakšica

6. OKVIRNI AKCIONI PLAN

Program trgovinskih olakšica 2024-2026 definiše operativne ciljeve čija realizacija će doprinijeti olakšanju prekogranične trgovine. Okvirni Akcioni plan je sastavni dio Programa kao njegov pridruženi dokument, odnosno instrument za njegovo sprovođenje.

U skladu sa Vladinom Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, sadrži:

- Pregled opštih i operativnih ciljeva programa za koje se okvirni akcioni plan donosi, uz prateće indikatore uspjeha;
- Aktivnosti kojima se neposredno ostvaruju operativni ciljevi, a posredno opšti cilj;
- Indikatore rezultata na osnovu kojih se prati uspjeh sprovođenja datih aktivnosti;
- Naziv institucija odgovornih za sprovođenje aktivnosti i za praćenje sprovođenja i izvještavanja;
- Planirani početak i rok za završetak aktivnosti;
- Potrebna finansijska sredstva i fondove za sprovođenje aktivnosti, uz informacije o izvorima finansiranja.

Polazne vrijedosti indikatora (učinka), koje u trenutku pripreme Programa nije bilo moguće utvrditi, biće utvđene u okviru početnih analitičkih aktivnosti za realizaciju Programa.

Okvirni Akcioni plan će se revidirati i eventualno dopunjavati na godišnjem nivou, kako bi se osiguralo efikasno sprovođenje ciljeva zacrtanih u Programu trgovinskih olakšica 2024-2026.

OPŠTI CILJ PROGRAMA

OPŠTI CILJ					
Poboljšana efikasnost i efektivnost sistema za olakšavanje trgovine kroz transparentne i pojednostavljene procedure, poboljšanu tehnološku infrastrukturu i unaprijeđenu međugigencijsku koordinaciju u cilju podrške ekonomskom rastu i usklađivanju sa međunarodnim standardima.					
UTICAJ	Indikator uticaja	Izvor verifikacije	Početna vrijednost	Vrijednost u 2025.	Ciljana vrijednost 2026.
Poboljšana konkurentnost kroz brže vrijeme carinjenja i smanjene troškove.	Smanjenje prosječnog vremena carinjenja	Carinska evidencija Studija mjerenja prosječnog vremena carinjenja			
METODOLOGIJA					
Indikator 1: Smanjenje prosječnog vremena carinjenja - Prikupljanje podataka: Prikupiti podatke iz carinskog informacionog sistema i sprovedene Studije prosječnog vremena puštanja roba. - Analiza: Izračunajti i uporediti prosječna vremena godišnje sa osnovnim i ciljnim vrijednostima. - Izvjешtavanje: Uključiti nalaze u godišnje izvještaje o olakšavanju trgovine i o njima se raspravljati na sastancima Savjeta za trgovinske olakšice.					

OPERATIVNI CILJ 1: TRANSPARENTNOST I PREDVIDLJIVOST

OPERATIVNI CILJ 1					
Usvojiti i implementirati sistem internih i eksternih komunikacionih kanala kako bi se obezbijedilo da poslovne strategije, politike, propisi i procedure koje se odnose na prekogranični protok roba, uključujući i njihove izmjene i dopune, na adekvatan način i trenutno budu dostupne u privatnom sektoru.					
UČINAK	Indikator učinka	Izvor verifikacije	Početna vrijednost	Vrijednost u 2025.	Ciljana vrijednost 2026.
Poboljšana dostupnost i širenje informacija u vezi sa trgovinom, što dovodi do povećane transparentnosti i predvidljivosti u prekograničnim trgovinskim operacijama.	Indeks transparentnosti i predvidljivosti informacija (indikator zasnovan na povratnim informacijama učesnika i rezultatima ankete).	Godišnje ankete zainteresovanih strana.	Određiti kroz početnu anketu zainteresovanih strana.	+10% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost	+20% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost
NAPOMENE					
Sprovodi Privredna komora Crne Gore i uključuje pitanja o kvalitetu, dostupnosti i pouzdanosti informacija u vezi sa trgovinom.					
METODOLOGIJA					
Definisati dimenzije i komponente: - Dostupnost: Prisustvo potrebnih informacija vezanih za trgovinu na službenim web stranicama i publikacijama. - Pristupačnost: Lakoća pristupa informacijama, uključujući navigaciju, pristupačnost web stranica za korisnike i dostupnost na više jezika. - Jasnoća: Jasna i razumljiva prezentacija informacija, uključujući definicije, smjernice i primjere. - Pravovremenost: Redovna ažuriranja i dostupnost najnovijih informacija o propisima, procedurama i promjenama.					

Izrada upitnika:

- Kreirati strukturirani upitnik za prikupljanje podataka o definisanim dimenzijama. Ovo će uključiti doprinos zainteresovanih strana kao što su preduzeća, trgovinska udruženja i regulatorna tijela.

Prikupljanje podataka:

- Sprovoditi godišnje ankete sa reprezentativnim uzorkom zainteresovanih strana.
- Koristiti analitiku web stranice za praćenje dostupnosti i upotrebe informacija na mreži.
- Prikupiti povratne informacije putem fokus grupa i intervjua.

Bodovanje i ponderisanje:

- Dodijeliti bodove svakoj dimenziji na osnovu odgovora na anketu i analize podataka.
- Koristiti Likertovu skalu (npr. 1-5) za ocjenu dimenzija, gdje veći rezultati ukazuju na bolje performanse.
- Odmjeriti dimenzije prema njihovoj važnosti. Na primjer, dostupnost i jasnoća mogu imati veće težine u odnosu na pravovremenost.

Izračunavanje indeksa:

- Izračunati ponderisani prosjek rezultata za svaku dimenziju da biste dobili ukupni rezultat indeksa koristeći formulu:

Indeks rezultat = $\sum (\text{Rezultat dimenzije} \times \text{Težina})$

- Normalizovati rezultate kako bi se osiguralo da spadaju u određeni raspon (npr. 0-100):

MJERA 1.1.	UNAPRIJEDITI DOSTUPNOST I KVALITET INFORMACIJA
Povećati dostupnost, obim i sadržaj informacija koje se odnose na prekograničnu trgovinu kako bi se osiguralo da su zainteresovane strane dobro informisane, da mogu razumjeti i efikasno odgovoriti na regulatorne zahtjeve.	

	Aktivnost	REZULTATI			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
		2023	2025	2026					
1.1.1.	Pripremiti i objaviti informacije iz člana 1 Sporazuma o trgovinskim olakšicama i osigurati da su sve informacije iz članova 1.1. i 1.2. STO TFA dostupne na internet stranici carinskog i drugih državnih organa, pravovremeno i na lako dostupan način.	Informacije iz članova 1.1 i 1.2 Sporazuma o trgovinskim olakšicama objavljene i dostupne na internetu. 2023 20%	2025 60%	2026 100%	Nadležni državni organi	Q4 2024	Q4 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Gore Crne
1.1.2.	Obezbijediti sprovođenje javnih konsultacija o nacrtima podzakonskih akata iz oblasti prekogranične trgovine	Održane javne konsultacije i povratne informacije ugrađene u podzakonske akte 2023 Nema javnih konsultacija Bez konsultacija	2025 +20% 30% povratnih informacija inkorporirano	2026 +40% 50% povratnih informacija inkorporirano	Nadležni državni organi	Q4 2024	kontinuiran o	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Gore Crne
1.1.3.	Pripremiti i usvojiti procedure kojima se definiše proces rada i djelovanja kontakt tačaka	Pripremljene i usvojene procedure za kontakt tačke 2023 Nema procedura	2025 Procedure usvojene i implementirane u 50% organa	2026 Procedure usvojene i implementirane u 100% organa	Nadležni državni organi	Q2 2025	Q2 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Gore Crne

1.1.4.	Razviti sistem informacijama	Aktivnost	REZULTATI			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
			2023	2025	2026					
			Sistem upravljanja operativan.	informacijama	razvijen i					
			2023	2025	2026					
			Nema sistema	Sistem razvijen	Sistem potpuno operativan	Nadležni državni organi	Q2 2025	Q4 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Gore Crne

MJERA 1.2.

UNAPRIJEDITI KOMUNIKACIONE KANALE

Povećati kvantitet i kvalitet informacija koje se odnose na prekograničnu trgovinu dostupnih na internetu kako bi se podstakla jednostavnija i informisanija interakcija između zainteresovanih strana i relevantnih organa

Aktivnost	REZULTATI				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja	
	2023	2025	2026							
1.2.1.	Obezbijediti da su raspisi Uprave carina i drugih graničnih inspeksijskih organa koji se odnose na sprovođenje procedure prekograničnog protoka roba dostupni na internet stranicama carinskog i drugih organa na pravovremen i lako dostupan način	Blagovremeno objavljivanje obavještenja Uprave carina na službenoj web stranici				Nadležni državni organi	Q4 2024	kontinuirano	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026						
		Nema objavljenih obavještenja	100% obavještenja objavljeno online							
1.2.2.	Objaviti listu laboratorija Crne Gore u kojima se može izvesti testiranje proizvoda u prekograničnom prometu roba i njihovih akreditovanih metoda na internet stranici Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove.	Spisak nacionalnih laboratorija i odobrenih metoda ispitivanja objavljen na internetu				UBHVFP	Q4 2024	Q2 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026						
		Nije objavljena lista	100% nacionalnih laboratorija i metoda objavljeno na internetu							
1.2.3.	Učiniti online dostupnim obavezujuće informacije o porijeklu, uz ograničenja koja se odnose na zaštitu tajnosti podataka	Obavezujuće informacije o porijeklu objavljene na internetu uz odgovarajuće mjere povjerljivosti.				UC	Q4 2024	kontinuirano	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026						
		Nema informacija dostupnih na internetu	100% obavezujućih informacija objavljeno na internetu							
1.2.4.	Učiniti javno dostupnim gdje je to moguće prevod relevantnih informacija iz člana 2.1 a STO TFA na jedan od službenih jezika STO.	Neslužbeni prevodi propisa i procedura objavljeni na internetu.				Nadležni državni organi	Q1 2025	kontinuirano	50.000,00€	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026						
		Nema dostupnih prevoda	Prevodi 50 % ključnih propisa	Prevodi 100 % ključnih propisa dostupni na						

Aktivnost	REZULTATI				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026	2026					
		dostupni na jednom jeziku STO	jednom jeziku STO						
1.2.5.	Izvršetak sa preporukama za poboljšane kanale izvještavanja.				PK	Q3 2025	Q1 2026	20.000,00€	Međunarodni donatori
	Analizirati i poboljšati kanale za izvještavanje o prekograničnim trgovinskim barijerama	Analiza nije sprovedena	Završen izvještaj sa preporukama	Unaprijeđeni kanali implementirani na osnovu preporuka					

OPERATIVNI CILJ 2: OPTIMIZACIJA I AUTOMATIZACIJA

OPERATIVNI CILJ 2					
Usvojiti i implementirati procedure i razviti automatizirane servise i integrisane IT sisteme koji poboljšavaju učinak svih učesnika u prekograničnom protoku roba					
UČINAK	Indikator učinka	Izvor verifikacije	Početna vrijednost	Vrijednost u 2025.	Ciljana vrijednost 2026.
Povećana efikasnost, tačnost i pogodnost procesa prekogranične	Procenat uvoznih, izvoznih i tranzitnih transakcija koje	Izvršetak Uprave carina i dnevni IT	Nema bespajirnih	30% poboljšanje u odnosu na	60% poboljšanje u odnosu na početnu

trgovine kroz implementaciju optimizovanih i automatizovanih procedura i integrisanih IT sistema.	su automatizovane (bez papira).	potpuno	sistema	transakcija	početnu vrijednost	vrijednost
	Zadovoljstvo zainteresovanih automatizovanim uslugama	strana	Godišnje zainteresovanih strana	Odrediti kroz početnu anketu zainteresovanih strana.	+20% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost	+40% poboljšanje u odnosu na početnu vrijednost

NAPOMENE

Indikator 2: Sprovodi Privredna komora Crne Gore koja treba i da utvrdi početnu vrijednost prije početka realizacije aktivnosti iz ove mjere

METODOLOGIJA

- **Prikupljanje osnovnih podataka:** Uspostaviti polaznu osnovu liniju prikupljanjem podataka o ukupnom broju transakcija i broju automatizovanih transakcija na početku projekta.
- **Utvrđivanje rezultata:** Izračunati procenat automatizovanih transakcija koristeći formulu: Procenat automatizovanih transakcija = (broj automatizovanih transakcija / ukupan broj transakcija) * 100
- **Redovno izvještavanje:** Pripremiti polugodišnje i godišnje izvještaje sa detaljima o procentu transakcija obrađenih putem automatizovanih usluga.

MJERA 2.1. RAZVITI I IMPLEMENTIRATI AUTOMATIZOVANE USLUGE

Usmjeriti i modernizovati procese prekogranične trgovine razvojem i implementacijom automatizovanih usluga, čime se povećava efikasnost, tačnost i pogodnost za učesnike uključene u protok robe.

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026						
2.1.1. Omogućiti elektronsko plaćanje taksi i naknada u prekograničnim transakcijama	Procenat taksi i naknada plaćenih elektronskim putem Implementacija elektronskog sistema plaćanja poreza i naknada na prekogranične transakcije.				MJU u saradnji sa nadležnim	Q4 2024	Q1 2025	Nisu potrebna dodatna	Budžet Crne Gore

Aktivnost	REZULTAT						Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026	2025	2026						
	2023	2025	2026	2025	2026						
	Ne postoji sistem elektronskog plaćanja taksi i naknada	Sistem elektronskog plaćanja je u funkciji					resorima			sredstva	
	Procenat carinskih odluka donesenih elektronski										
	Implementacija automatizovanog sistema za elektronsko donošenje carinskih odluka										
	2023	2025	2026	2025	2026						
2.1.2.	Implementirati sistem elektronskih carinskih odluka	Ne postoji sistem elektronskih carinskih odluka	50% nacionalnih carinskih odluka donesenih elektronski	100% nacionalnih carinskih odluka donesenih elektronski			UC	Q1 2025	kontinuirano	27.500,00€	IPA 2017
		Ne postoji sistem elektronskih carinskih odluka	Implementiran sistem elektronskih carinskih odluka								
		Smanjenje vremena obrade robe koja stiže pomorskim i poštanskim saobraćajem									
		Implementacija sistema elektronske obrade podataka za obradu robe prije dolaska.									
		2023	2025	2026	2025	2026					
2.1.3.	Uspostaviti sistem elektronske obrade podataka za robu prije dolaska u pomorskom i poštanskom saobraćaju	Nema sistema za elektronsku obradu podataka za robu prije dolaska	20% skraćeno vrijeme obrade robe koja stiže pomorskim i poštanskim saobraćajem	35% skraćeno vrijeme obrade robe koja stiže pomorskim i poštanskim saobraćajem			UC	Q4 2024	Q1 2025		GIZ
		Nema sistema za elektronsku obradu podataka	Sistem elektronske obrade								

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026						
	za robu prije dolaska	podataka prije dolaska u funkciji							
	Procenat inspekcija sprovedenih korišćenjem automatizovanog sistema				UBHVFP	Q4 2024	Q2 2025 VIS	2.500.000,00 €	IPA sredstva
	Implementacija automatizovanih sistema za Upravu za bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarne poslove.								
2.1.4.	Razviti sisteme Uprave za bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarne poslove	Nema automatizovanog sistema	60% veterinarskih postupaka obavljeno je korišćenjem automatizovanog sistema	100% veterinarskih postupaka obavljeno je korišćenjem automatizovanog sistema					
		Nema automatizovanog sistema	Veterinarski sistem uspostavljen	Fitosanitarni sistem uspostavljen		Q4 2024	Q4 2026 FIS		
	Procenat otklonjenih utvrđenih nedostataka				UC	Q4 2024	Q2 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
2.1.5.	Otkloniti nedostatke u carinskom informacionom sistemu	Identifikacija i otklanjanje nedostataka u carinskom informacionom sistemu.							
		Postojeći nedostaci u CIS-u	Otklonjeno 100% uočenih nedostataka u 2024.	Otklonjeno 100% uočenih nedostataka u 2025.					
2.1.6.	Implementirati web aplikaciju „Stratlink” – e licenciranje spoljnotrgovinskog poslovanja kontrolisanom robom	Smanjenje vremena za izdavanje dozvole				Q4 2024	Q1 2025	110.000,00 €	Međunarodni donatori
		2024 60 dana	2025 -20%	2026					

MJERA 2.2.

USPOSTAVITI INTEGRISANE IT SISTEME

Stvoriti međusobno povezanu IT infrastrukturu za upravljanje prekograničnim trgovinskim operacijama, olakšavanje razmjene informacija i uspostavljanje interoperabilnosti između različitih sistema kako bi se poboljšala efikasnost i pouzdanost carinskih procedura

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja	
	2023	2025	2026							
2.2.1.	Uspostaviti pravni okvir za Nacionalni jedinstveni šalter (NSW)	Razvoj i implementacija pravnog okvira za NSW.				MF/MER/ MJU u saradnji sa nadležnim resorima	Q2 2025	Q4 2026	50.000,00€	Kreditna sredstva
2.2.2.	Implementirati elektronsko podnošenje i obradu isprava u carinskom postupku	Procenat carinskih dokumenata dostavljenih i obrađenih elektronskim putem				UC	Q4 2024	Q1 2026	75.900, 00 €	- IPA II projekat "Podrška Upravi prihoda carina Gore u nadogradnji Carinskog informaciog sistema", IPA 2014 projekat - „Podrška Upravi carina“-NCTS Budžet Gore (kofinansirani)
		Implementacija sistema za elektronsko podnošenje i obradu carinskih dokumenata.								
		2023	2025	2026						
2.2.3.	Implementirati novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS)	Nema elektronskog sistema za podnošenje	50% carinskih dokumenata predato i obrađeno elektronski	100% carinskih dokumenata predato i obrađeno elektronski			UC	Q4 2024	Q1 2026	Sredstva u iznosu od 3.247.762,62 su utrošena
		Implementacija novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS)								
		2023	2025	2026						
		o (NCTS nije u funkciji)	NCTS sistem operativan nacionalno i povezan sa CIS-om	NCTS sistem je operativan u zajedničkom tranzitnom postupku (na						

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026	2026					
				međunarodnom nivou)					e)
2.2.4. Obezbijediti interoperabilnost Port community sistema (PCS) Luke Bar i CIS-a	Interoperabilnost između PCS-a i CIS-a.				UC/ AD Luka Bar	Q1 2025	Q1 2026		Međunarodni donatori
	2023	2025	2026	2026					
	Nema interoperabilnosti	Ostvareno 50% razmjene podataka između PCS-a i CIS-a	Ostvareno 100% razmjene podataka između PCS-a i CIS-a						
2.2.5. Kontinuirana operativnost SEED+ sistema	2024	2025	2026	2026	UBHVFP	Q4 2024	Q4 2026		EU ¹⁴
	Pilot faza razmjene fitosanitarnih i veterinarskih sertifikata drugih dokumenata, uključujući podatke o neusaglašenim pošiljkama između CEFTA strana	Početak primjene, odnosno razmjene fitosanitarnih i veterinarskih sertifikata drugih dokumenata, uključujući podatke o neusaglašenim pošiljkama između CEFTA strana							

¹⁴ Sredstva za podršku operativnosti SEED+ sistema su obezbijedena iz EU fondova i s obzirom na regionalni karakter projekta, ista su predviđena za sve CEFTA strane

OPERATIVNI CILJ 3: SIMPLIFIKACIJA I HARMONIZACIJA

OPERATIVNI CILJ 3					
Usvojiti i implementirati efikasnu, pojednostavljenu i transparentnu regulativu i procedure, kao i propise i procedure koji će obezbijediti da se postupci uvoza, izvoza i tranzita roba jedinstveno primjenjuju na cjelokupnoj carinskoj teritoriji Crne Gore.					
UČINAK	Indikator učinka	Izvor verifikacije	Početna vrijednost	Vrijednost u 2025.	Ciljana vrijednost 2026.
Postići pojednostavljene, transparentne i dosljedno primijenjene trgovinske procedure širom Crne Gore, što će dovesti do povećanja efikasnosti, smanjenja administrativnih opterećenja i	Smanjenje administrativnog opterećenja za trgovce	Godišnji izvještaj Privredne komore	Utvrditi polaznu osnovu	-20% u odnosu na polaznu osnovu vrijednosti	-30% u odnosu na polaznu osnovu vrijednosti

poboljšane prekograničnim operacijama.	uskladenosti u trgovinskim operacijama.				
METODOLOGIJA					
Prikupljanje podataka: Sprovesti anketu i prikupiti povratne informacije od trgovaca o administrativnim opterećenjima.					
Analiza: Kvantifikovati odgovore i pratiti promjene prijavljenih opterećenja.					

MJERA 3.1.		POJEDNOSTAVITI PROPISE I PROCEDURE KOJI SE ODNOSE NA PREKOGRANIČNI PROTOK ROBA			
Unaprijediti i pojednostaviti propise i procedure koje regulišu prekogranične trgovinske operacije. Povećanjem jasnoće, smanjenjem složenosti i minimiziranjem administrativnih opterećenja, ova mjera nastoji promovisati efikasnost, transparentnost i usklađenost među učesnicima. Krajnji cilj je stvoriti okruženje pogodno za olakšavanje trgovine uz istovremeno osiguranje usklađenosti s propisima i zaštitu javnih interesa.					

Aktivnost	REZULTAT			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026					
3.1.1. Omogućiti dodatne pogodnosti za ovlaštene privredne subjekte (OPS)	Usklađivanje povlastica sa carinskim zakonom i pojednostavljenim procedurama za robu koja podliježe sanitarnom pregledu i inspekciji bezbjednosti hrane.			UC/UBHVF P/organ državne uprave nadležan	Q1 2025	Q4 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026	2026					
	Nisu implementirane dodatne pogodnosti	Objezbijedene povlastice u postupku carinjenja za robu koja podliježe sanitarnom pregledu i inspekciji bezbjednosti hrane	Objezbijedene povlastice u pogledu sveobuhvatne garancije sa smanjenim iznosima		za sanitarne poslove				
3.1.2.	Usvojiti i implementirati Uredbu o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine	Donošenje jasnog regulatornog okvira kojim se definišu uslovi i procedure za oslobađanje od carina.			MF	Q4 2024	Q4 2024	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026					
		Nije usvojena uredba	Uredba usvojena i implementirana						
3.1.3.	Sprovesti studiju mjerenja prosječnog vremena puštanja robe	Redovne studije mjerenja prosječnog vremena oslobađanja robe			UC	Q4 2025	Q2 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2023	2025	2026					
		Poslednja Studija je sprovedena 2021. godine	Nova studija sprovedena	Rezultati studije sa preporukama objavljeni					

MJERA 3.2.

REVIDIRATI I HARMONIZOVATI PROCEDURE KOJI SE ODNOSE NA PREKOGRANIČNI PROMET ROBA

Osigurati dosljednu primjenu propisa i procedura u svim carinskim ispostavama, čime se poboljšava predvidljivost i efikasnost prekograničnih trgovinskih operacija

Aktivnost	Rezultat	Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
3.2.1.	Razviti i implementirati standardizovane operative procedure za sve carinske ispostave kako bi se osigurala jedinstvena primjena carinskih propisa	UC	Q4 2024	kontinuirano	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
3.2.2.	Definisati koji originalni dokumenata su potrebni u prekograničnom prometu	UC	Q1 2025	Q4 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
3.2.3.	Vršiti periodične procjene formalnosti i dokumentacije povezanih sa prekograničnom trgovinom	Svi nadležni resori	Q3 2025	Q4 2026		Budžet Crne Gore Međunarodni donatori
3.2.4.	Vršiti periodične procjene taksi i naknada povezanih sa prekograničnom trgovinom	MF/MER u saradnji sa nadležnim resorima	Q4 2024	Q4 2026		Budžet Crne Gore Međunarodni donatori

Aktivnost	REZULTAT			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026					
	procjene		rezultati sa preporukama					
3.2.5.	Prosječno vrijeme izvoza vina			MPOLJ/ME R	Q1 2025	Q3 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
	Sveobuhvatan izvještaj o pregledu sa implementiranim preporukama							
	2024	2025	2026					
	Nije obavljena revizija	Revizija je završena i preporuke su u potpunosti implementirane						
Napomene:								
Mjera 3.2.3. može biti implementirana dinamikom koju odredi CEFTA Sekretarijat koji treba da utvrdi jedinstvenu metodologiju za reviziju formalnosti i dokumentacije. Nevezano za dinamiku CEFTA Sekretarijata nadležni organi će pripremiti spisak formalnosti i dokumentacije u vezi sa prekograničnim protokom roba.								
Mjera 3.2.4. može biti implementirana dinamikom koju odredi CEFTA Sekretarijat koji treba da utvrdi jedinstvenu metodologiju za reviziju taksi i naknada. Nevezano za dinamiku CEFTA Sekretarijata nadležni organi će izvršiti ažuriranje spiska taksi i naknada povezanih sa prekograničnim protokom roba.								

OPERATIVNI CILJ 4: EFEKTIVNOST I SARADNJA

OPERATIVNI CILJ 4				
UČINAK	Indikator učinka	Izvor verifikacije	Početna vrijednost	Vrijednost u 2025.
Povećana efikasnost i saradnja u procesima prekogranične trgovine, što dovodi do ravnoteže između olakšavanja trgovine i zaštite javnih	Prosječno vrijeme utrošeno na usklađenost	UC - Ankete i upitnici distribuirani trgovcima	Utvrđiti početnu vrijednost	-10 %
				Ciljana vrijednost 2026.
				-20%

Aktivnost	REZULTAT			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026					
	Nije sprovedena evaluacija	Evaluacija je završena i date preporuke	Realizovano 70% preporuka				sredstva	
	Stopa tačnosti evidencije tereta							
4.1.2.	Implementirati sistem ciljanja tereta (SCO) za evidenciju kontejnera i brodova u Luci Bar	Potpuno operativni sistem ciljanja tereta (SCO) integrisan u rad Luke Bar.		UC	Q4 2024	Q1 2025		Međunarodni donatori- HOIO
		2024	2025					
	Sistem nije u funkciji	Sistem u produkciji i operativan						
4.1.3.	Unaprijediti sistem za upravljanje rizikom sanitarne inspekcije	Poboljšani protokoli upravljanja rizikom i sistemi za sanitarne inspekcije		UIP	Q4 2024	Kontinuirano	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2024	2025					
	Trenutni fizičkih inspekcija	-5%	-5%					
4.1.4.	Usvojiti Uredbu o uslovima i načinu prodaje carinske robe i drugim postupcima sa carinskom robom	Usvojen propis kojim se preciziraju uslovi i način prodaje carinske robe.		MF/UC	Q1 2025	Q3 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		2024	2025					
	Postojeći pravni okvir	Nova Uredba usvojena i implementirana						
4.1.5.	Usvojiti Pravilnik o bližoj evidenciji o izvršenim kontrolama fizičkog unošenja i iznošenja sredstava plaćanja preko državne granice i donijeti instrukciju kojom će se definisati postupanje carinskog organa prilikom kontrole prenosa novca preko granice	Usvojen Pravilnik i uputstvo za carinske organe o kontroli prenosa novca.		MF/UC	Q2 2025	Q4 2025	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Crne Gore
		Efektivnost kontrola transfera novca						
	2024	2025	2026					
	Postojeći pravni okvir	Pravilnik i instrukcija usvojeni i implementirani						

MJERA 4.2.

UNAPRIJEDITI MEĐUAGENCIJSKU SARADNJU NA NACIONALNOM I BILATERALNOM NIVOU

Cilj mjere je da osigura da nadležni organi koji su odgovorni za kontrole na granici i druge kontrole i postupke u vezi s uvozom, izvozom i tranzitom robe, međusobno sarađuju i koordiniraju svoje aktivnosti da bi olakšali prekograničnu trgovinu.

Ovom mjerom Crna Gora, u mjeri u kojoj je to moguće, inicira i sarađuje sa državama s kojima ima zajedničke granice s ciljem da koordiniraju procedure na graničnim prelazima kako bi olakšali prekograničnu trgovinu.

	Aktivnost	REZULTAT			Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
		2023	2025	2026					
4.2.1.	Unaprijediti pravni i operativni okvir koji omogućava zajedničku analizu rizika i razmjenu podataka između graničnih službi	Uspostavljeni pravni i operativni okvir za zajedničku analizu rizika i razmjenu podataka			UC/UBHVF P/UP	Q4 2025	Q4 2026	Nisu potrebna dodatna sredstva	Budžet Gore
		2023	2025	2026					
		Nema pravnog i operativnog okvira	Uspostavljanje pravnog i operativnog okvira u toku	Implementiran i pravni i operativni okvir					
4.2.2.	Unaprijediti pravni okvir za sprovođenje kontrole samo na ulazu u državu u	Broj graničnih prelaza koji rade po novom zakonskom okviru			MUP/UP	Q4 2025	Q4 2026	Nisu potrebna	Budžet Gore

Aktivnost	REZULTAT				Nadležne institucije	Planirani početak	Rok završetka	Potrebna sredstva	Izvori finansiranja
	2023	2025	2026						
	Primijenjen revidirani pravni okvir za zajedničku graničnu kontrolu.								
	2023	2025	2026						
slučaju zajedničkih graničnih prelaza	Postojeći pravni okvir	Revizija pravnog okvira u toku	Revidirani pravni okvir implementiran					dodatna sredstva	